

24.6.2010

SM077:00/2009

Jakelussa mainituille

Khs dnro	2010-126/010
Stn dnro	
Saap./Anl.	24-06-2010
K2	

K/Halke
PN **Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta**

Sisäasiainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Tavoitteena on selkeyttää sääntelyä säätämällä kotouttamisesta ja vastaanotosta eri laeissa. Kotouttamista koskevat uudet säännökset on valmisteltu erillisessä hankkeessa (SM024:00/2009).

Sisäasiainministeriö pyytää jakelussa mainittuja toimittamaan lausuntonsa oheisesta hallituksen esityksestä 6. elokuuta 2010 mennessä sekä postitse osoitteeseen Sisäasiainministeriö, PL 26, 00023 VALTIONEUVOSTO että sähköisesti osoitteeseen hare@intermin.fi ja maahanmuutto-osasto@intermin.fi.

Lisätietoja asiasta antaa ylitarkastaja Sanna Sutter, p. 071 878 8633 (sanna.sutter@intermin.fi)

Osastopäällikön sijaisena,
Maahanmuuttojohtaja

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Mervi Virtanen

Ylitarkastaja

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Sanna Sutter

LIITTEET

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta

JAKELU

Amnesty International - Suomen osasto
 AKAVA
 Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
 Edustaja Lea Nykänen
 Elinkeinoelämän keskusliitto EK
 ELY-keskukset
 Erityishuoltajajärjestöjen liitto EHJÄ ry
 Espoon kaupunki
 Etelä-Suomen aluehallintovirasto
 Helsingin kaupunki
 Hämeenlinnan kaupunki
 Ihmisoikeusliitto
 Kajaanin kaupunki
 Kansaneläkelaitos (KELA)
 Kontiolahden kunta
 Kotkan kaupunki
 Kristiinankangas
 Lappeenrannan kaupunki
 Lapsiasiavaltuutettu
 Lastensuojelun keskusliitto
 Maahanmuuttovirasto
 Monika-Naiset liitto ry
 Mänttä-Vilppulan kaupunki
 Oikeusministeriö
 Opetushallitus
 Opetus- ja kulttuuriministeriö
 Oravaisten kunta
 Oulun kaupunki
 Paimion kaupunki
 Pakolaisneuvonta
 PAM Palvelualojen Ammattiliitto
 PARDIA Palkansaajajärjestö
 Poliisihallitus
 Pudasjärven kaupunki
 Punkalaitumen kunta
 Pääkaupunkiseudun monikulttuurijärjestöjen yhteistyöverkosto
 Ruoveden kunta
 Rovaniemen kaupunki
 Ryhmä- ja perheryhmäkodit
 SAK Suomen Ammattiliittojen keskusliitto
 Siikajoen kunta
 Siuntion kunta
 Sisäasiainministeriö
     Oikeusyksikkö
     Poliisiosasto
     Rajavartio-osasto
 Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto STKL
 Sosiaali- ja terveysministeriö

Suomen Kuntaliitto
Suomen kansanopisto yhdistys
Suomen Pakolaisapu
Suomen Punainen Risti (SPR)
Suomen Setlementtiliitto ry
UNHCR (Tukholman toimisto)
Ulkoasiainministeriö
Uudenmaan liitto
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
Turun kaupunki
Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset
Työ- ja elinkeinoministeriö
Vaasan kaupunki
Valtioneuvoston kanslia
Oikeuskanslerinvirasto
Valtiovarainministeriö
Vammaisfoorumi
Väestöliitto
Vähemmistövaltuutetun toimisto

TIEDOKSI

Ministeri Thors
Kansliapäällikkö Viljanen
Erityisavustaja Bergman
MMO

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta. Lailla turvattaisiin kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito.

Vastaanottoa koskevaa sääntelyä selkeytettäisiin säätämällä kotouttamisesta ja kansainvälistä suojelua saavien vastaanotosta eri laeissa. Tavoitteena on selkeä ja yksiselitteinen laki, joka edistää vastaanottopalvelujen tarjonnan yhdenmukaisuutta. Lakiin otettaisiin säännökset viranomaisten toimivallasta ja tehtävistä, kustannusten korvaamisesta, vastaanotto- ja järjestelykeskuksista, vastaanottopalveluista, ihmiskaupan uhrien auttamisesta, ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustamisesta, henkilörekistereistä ja muutoksenhausta.

Sisällöltään vastaanottoa koskevat säännökset säilyisivät pääosin ennallaan. Merkittävimmät muutokset koskevat kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville maksettavan taloudelliseen tuen irrottamista toimeentulotukijärjestelmästä. Lakiin ehdotetaan lisäksi useita täsmennyksiä liittyen muun muassa terveydenhuoltopalveluihin, ilman huoltajaa olevien alaikäisten majoittamiseen ja henkilörekistereihin. Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset otetaan lakiin voimassa olevasta kotouttamislaista sellaisenaan. Niihin liittyviä muutostarpeita selvitetään erillisessä hankkeessa, jonka suositukset valmistuvat vasta tämän hallituksen esityksen antamisen jälkeen.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2011.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annettu laki (493/1999, jäljempänä *kotouttamislaki*) tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 1999. Kuluneiden vuosien aikana lakiin on tehty monia muutoksia. Ulkomaalaislain (301/2004) ja sen edeltäjien muutokset sekä Euroopan unionin (EU) kansainvälistä suojelua ja vastaanottoa koskevan lainsäädännön kehittyminen on aiheuttanut useita kotouttamislakia koskevia lainmuutoksia.

Viimeisimpinä tulivat voimaan hallintoa koskevat lainmuutokset. Sisäasiainministeriön muodostettiin maahanmuutosta ja kotoutuksesta vastaava kokonaisuus tammikuussa 2008 voimaan tulleella lailla (972/2007). Maahanmuuttovirastolle annettiin toimivalta turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton käytännön toiminnan sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta ja suunnittelusta tammikuussa 2010 voimaan tulleella lailla (1345/2009).

Useiden lainmuutosten myötä kotouttamislain selkeys ja ymmärrettävyys on heikentynyt. Lain luettavuutta vaikeuttaa myös se, että se sisältää kahteen eri aihepiiriin, kotouttamiseen ja kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoon, liittyvät säännökset. Kun sisäasiainministeriö huhtikuussa 2009 asetti hankkeen kotouttamista koskevien säännösten uudistamiseksi, todettiin, ettei kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ole enää tarkoituksenmukaista säätää samassa laissa. Kotouttamissäännösten kokonaisuudistushankkeen rinnalle asetettiin saman vuoden lokakuussa toinen hanke vastaanottoa koskevan sääntelyn kokoamiseksi omaksi laikseen.

Vastaanottoa koskevan uudistushankkeen aikataulu on ollut vaativa. Myöhemmin aloitetusta valmistelusta huolimatta kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoa koskevaa lakiehdotusta on käsiteltävä eduskunnassa rinta rinnan kotouttamista koskevan ehdotuksen kanssa. Kaikkia valmistelun kuluessa esillä olleita muutosehdotuksia ei lyhyen valmisteluajan vuoksi ole voitu ottaa huomioon. Ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyviä muutostarpeita selvitetään erillisessä hankkeessa, jonka suositukset valmistuvat vasta tämän hallituksen esityksen antamisen jälkeen. Niin ikään erillisen hankkeen selvitettäväksi jää se, olisiko tarkoituksenmukaista siirtää ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanotto lastensuojeluviranomaisten vastuulle.

Kaiken kaikkiaan vastaanottoa koskevan uudistushankkeen tavoitteena on ollut saada aikaan rakenteeltaan selkeä ja yksiselitteinen laki, joka turvaa kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville yhdenmukaiset ja riittävät vastaanottopalvelut.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Perustuslain 19 §:ssä säädetään jokaisen oikeudesta sosiaaliturvaan. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Pykälän 3 momentissa säädetään julkisen vallan velvollisuudesta turvata, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä. Edelleen 19 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Perustuslain 9 §:ssä säädetään Suomessa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen vapaudesta liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Kotouttamislaki sisältää säännökset kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton järjestämisestä sekä ihmiskaupan uhrien auttamisesta. Lain yleiset säännökset sisältävän luvun 1 §:n mukaan lain tavoitteena on turvata turvapaikanhakijoiden ja joukkopaon vuoksi tilapäistä suojelua saavien toimeentulo ja huolenpito järjestämällä vastaanotto. Lisäksi lain tavoitteena on auttaa ihmiskaupan uhreja.

2.1.1 Vastaanottopalvelujen saajat

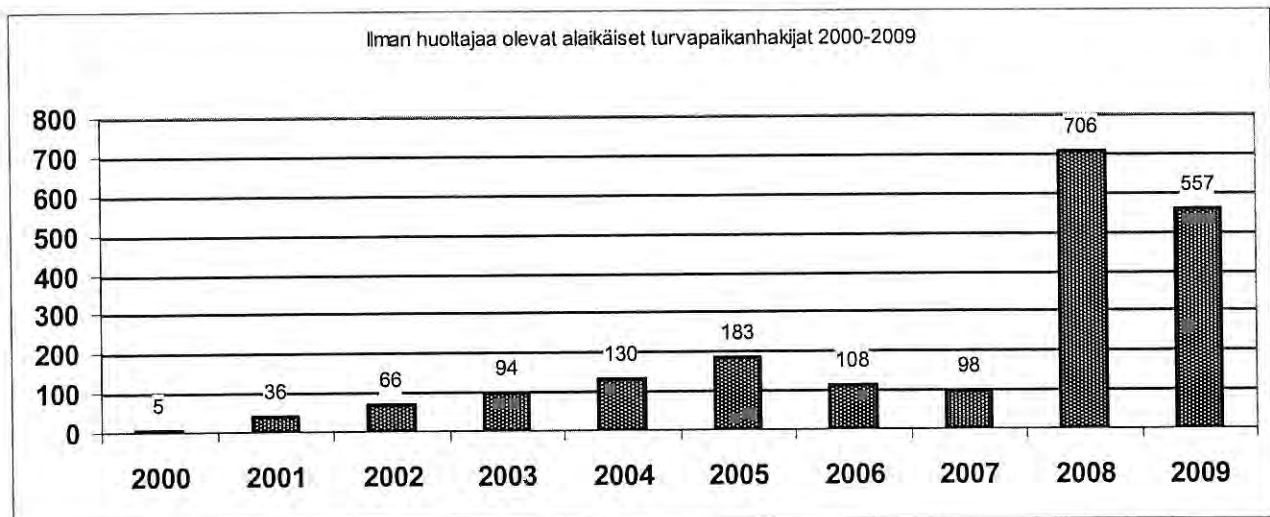
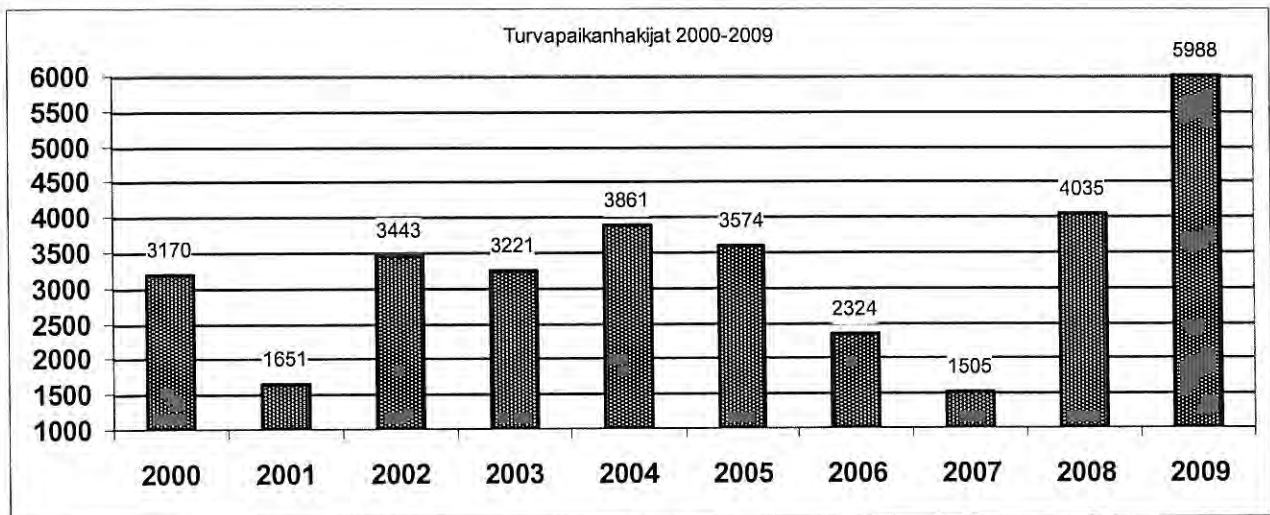
Kotouttamislain soveltamisalaa koskevan 3 §:n 2 momentin mukaan vastaanoton piiriin kuuluu turvapaikanhakija, kunnes hänelle on myönnetty oleskelulupa tai hän on poistunut maasta. Pykälän 3 momentin mukaan vastaanoton piiriin kuuluu tilapäistä suojelua saava, kunnes hänelle on myönnetty jatkuva oleskelulupa tai hän on poistunut maasta. Turvapaikkahakemuksen perusteella oleskeluluvan saanut ja tilapäistä suojelua saanut, joka saa jatkuvan oleskeluluvan, voi lain 19 c §:n 4 momentin nojalla kuulua vastaanoton piiriin kohtuullisen ajan asumisensa ja toimeentulonsa järjestämistä varten.

Bulgarialaisten ja romanialaisten turvapaikanhakijoiden määrän noustua merkittävästi vuonna 2009 Euroopan unionin jäsenvaltion kansalaisen sekä Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisen (*unionin kansalainen ja häneen rinnastettava*) oikeutta kuulua vastaanoton piiriin rajoitettiin kotouttamislain muutoksella (xxx/2010). Lain 3 §:n 2 momentin mukaan vastaanoton piiriin ei kuulu turvapaikanhakija, joka on unionin kansalainen ja häneen rinnastettava ja joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa. Lain 19 c §:n 5 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja voi kuitenkin päättää, että turvapaikanhakija, joka on unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, kuuluu kohtuullisen ajan vastaanoton piiriin erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi. Lisäksi unionin kansalainen tai häneen rinnastettava kuuluu vastaanoton piiriin maasta poistumisensa saakka, kuitenkin enintään seitsemän vuorokauden ajan, jos hän suostuu poistumaan valvotusti maasta tai suostuu siihen, että käännättämistä koskeva päätös voidaan panna täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi.

Kansainvälistä suojelua hakevat ovat vastaanottopalvelujen pääasiällisin kohderyhmä ja vastaanottopalvelut on suunniteltu nimenomaan heidän tarpeitaan ajatellen. Hakijoiden määrässä on tapahtunut vuosien kuluessa suuria muutoksia, mikä on ajoittain tehnyt vastaanoton järjestämisen vaikeaksi. Lisäksi viime vuosina kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneiden määrä vastaanottokeskuksissa on kasvanut koko ajan. Oleskeluluvan

saaneet eivät ole onnistuneet itsenäisesti etsimään asuntoa kunnasta, eikä elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus ole pystynyt sitä heille osoittamaan.

Suomesta turvapaikkaa hakeneiden määrät vuosina 2000 - 2009

2.1.2 Toimivaltaiset viranomaiset ja kustannusten korvaaminen

Kotouttamislain toimeenpanoa koskevan luvun 6 §:ssä säädetään sisäasiainministeriön ja Maahanmuuttoviraston tehtävistä. Pykälän 1 momentin mukaan sisäasiainministeriölle kuuluu turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus, seuranta ja yhteensovittaminen. Myös valtion vastaanottokeskusten perustaminen ja lakkauttaminen sekä niiden toimipaikoista päättäminen ovat kotouttamislain 6 §:n 4 momentin mukaan sisäasiainministeriön vastuulla. Valtion vastaanottokeskusten ja järjestelykeskusten asemasta, henkilöstöstä ja työjärjestyksestä on säädetty maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun asetuksen (511/1999, jäljempänä *kotouttamisasetus*) 11 - 15 §:ssä.

Kotouttamislain 6 §:n 2 momentin nojalla sisäasiainministeriön yhteyteen voidaan asettaa neuvottelukuntia, joiden tarkoitukselta, työskentelystä ja kokoonpanosta on tarkemmin säädetty. Käytännössä vastaanoton kehittämistä, seuranta ja yhteensovittamista varten ei ole asetettu neuvottelukuntaa enää sen jälkeen, kun vastuu vastaanotosta siirtyi työministeriöltä sisäasiainministeriölle vuoden 2008 alussa.

Kotouttamislain 6 §:n 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto vastaa vastaanoton käytännön toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen toimeenpanon ohjauksesta. Lain 21 §:n mukaisesti virasto sopii muun kuin valtion vastaanottokeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta saatuaan siihen 6 §:n 4 momentin nojalla valtuudet sisäasiainministeriöltä. Sopimuksia on käytännössä solmittu kuntien ja Suomen Punaisen Ristin kanssa, jotka vastaanottokeskusten ylläpitäjinä järjestävät kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalvelut. Pakolaisista ja eräistä muista maahanmuuttajista sekä turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta annetun valtioneuvoston päätöksen (512/1999, jäljempänä *kustannusten korvaamista koskeva valtioneuvoston päätös*) mukaan sopimukseen on sisällytettävä vastaanotto- ja järjestelykeskustoiminnan ohjausta, valvontaa, korvausten määräytymisperusteita ja korvausten maksuaikoja koskevat määräykset. Lisäksi on sovittava menettelytavoista keskusta laajennettaessa, supistettaessa tai lakkautettaessa.

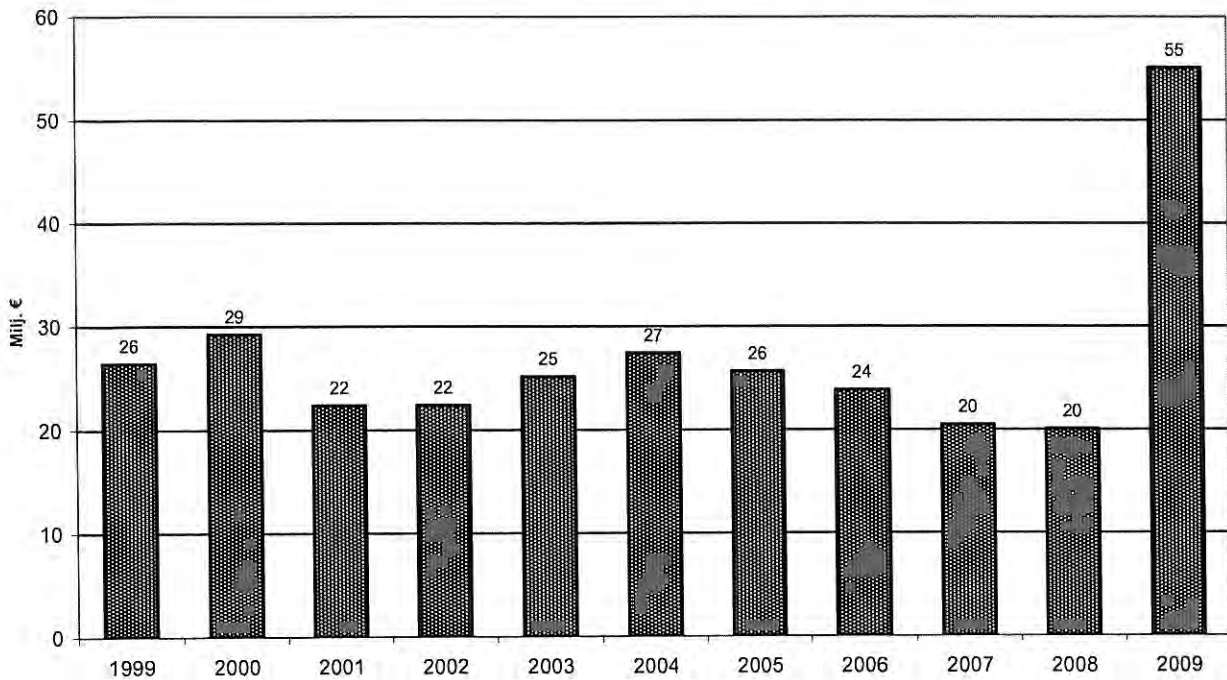
Vastaanottokeskusten määrä on vuosien varrella vaihdellut paljon riippuen Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden määrästä. Kulloinkin tarvittavien vastaanottopaikkojen määrään ovat vaikuttaneet myös turvapaikkahakemusten käsittelyajat sekä muutoksenhakuun, maasta poistamisen täytäntöönpanoon sekä oleskeluluvan saaneiden kuntaan siirtymiseen tarvittu aika.

Toimeenpanoa koskevan luvun joukkopaossa tulevien vastaanottoon varautumista sääntelevän 6 a §:n mukaan sisäasiainministeriö voi määrätä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sopimaan varautumissuunnitelman laatimisesta kunnan kanssa vastaanoton järjestämiseksi joukkopakotilanteessa. Kunnat vastaavat näissä tilanteissa tarvittavien vastaanotto- ja järjestelykeskusten perustamisesta ja ylläpidosta, ja niiden kustannukset korvataan valtion varoista. Valtioneuvosto nimeää asetuksella kunnat, joiden on perustettava ja ylläpidettävä mainittuja keskuksia. Säännös lisättiin kotouttamislakiin helmikuussa 2002 voimaan tulleella lainmuutoksella (118/2002). Muutoksen taustalla oli EU:n tilapäistä suojelua koskeva sääntely. Käytännössä järjestelykeskuksia ei ole kuitenkaan jouduttu perustamaan.

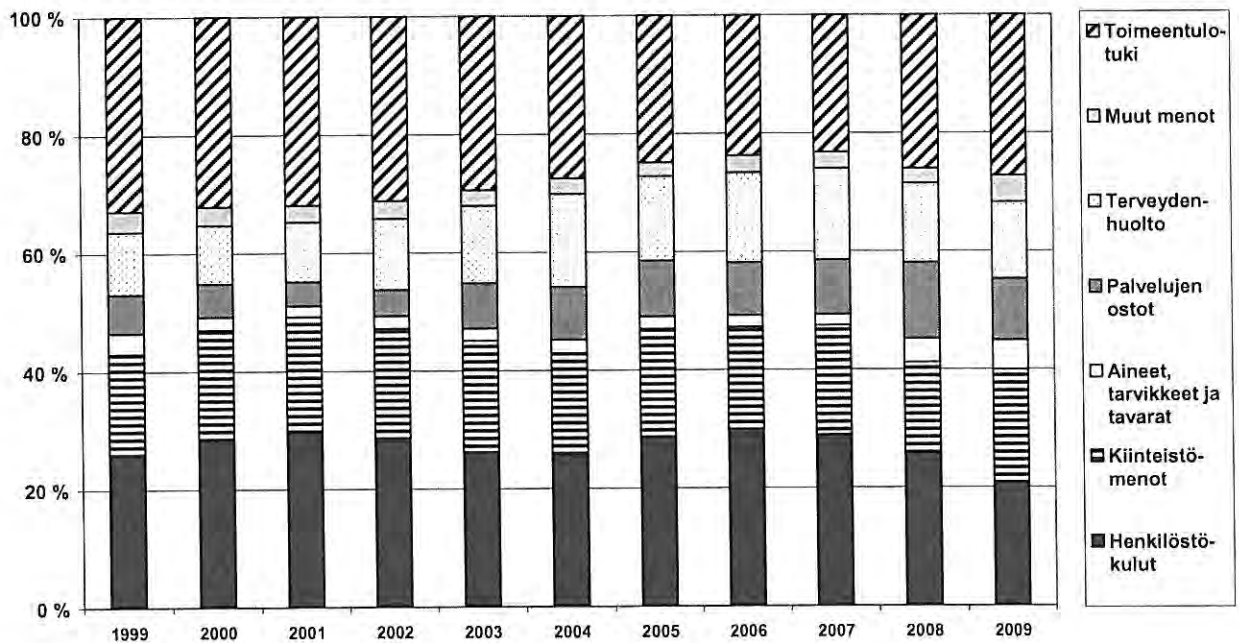
Kotouttamislain 4 §:n mukaan laissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvia kustannuksia korvataan valtion talousarvion rajoissa. Kustannusten korvaamisesta säädetään tarkemmin kotouttamisasetuksessa ja kustannusten korvaamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä. Vastaanoton kustannukset korvataan vastaanottokeskuksen ylläpitäjälle täysimääräisesti valtion varoista. Valtion tulo- ja menoarviossa säädetään vuosittain arviomäärärahasta, jolla katetaan vastaanoton kustannukset. Ihmiskaupan uhrien auttamisesta ja alaikäisen edustamisesta aiheutuvat kustannukset korvaa miin ikään valtio. On selvää, että vastaanoton kustannukset vaihtelevat vuosittain sen mukaan, miten paljon kansainvälistä suojelua hakevia Suomeen on tullut, miten pitkiä ovat hakemusten käsittelyajat ja miten pian luvan saaneet hakijat löytävät asunnon ja voivat muuttaa vastaanottokeskuksesta kuntaan.

Vastaanoton kustannukset 1999 - 2009

Vastaanottokeskusten kustannukset

Vastaanottokeskusten menojen jakautuminen

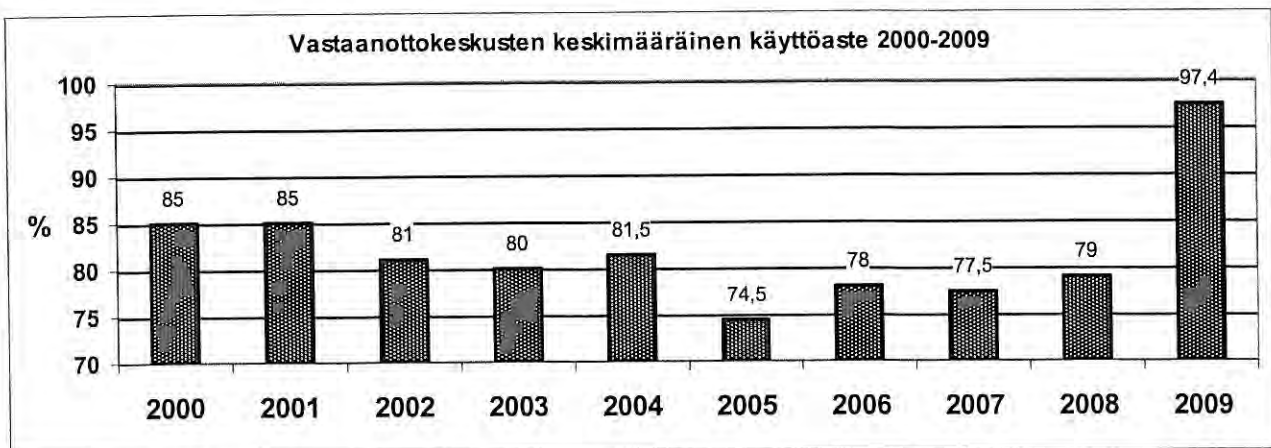
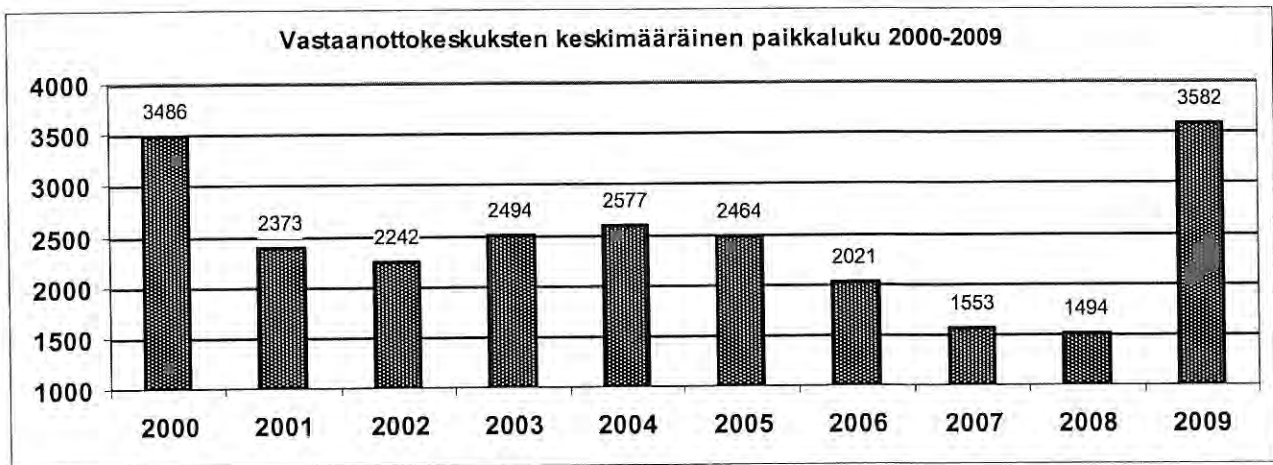

2.1.3 Vastaanottopalvelut

Kotouttamislain 4 luvussa säädetään vastaanoton sisällöstä. Turvapaikanhakijoiden vastaanottona järjestetään lain 19 §:n 1 momentin mukaan majoitus, toimeentulotuki, välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut, tulkkipalveluja sekä muu välttämättömien perustarpeiden turvaaminen. Lisäksi voidaan järjestää opinto- ja työtoimintaa. Lain 19 c §:n 1 momentin mukaan vastaanoton järjestää vastaanottokeskus.

Majoitus

Kansainvälistä suojelua hakeva voi asua vastaanottokeskuksessa hakemuksensa käsittelyn ajan. Suomessa on kaksi valtion ylläpitämää vastaanottokeskusta, Joutsenon ja Oulun keskuksia. Muita vastaanottokeskuksia ylläpitävät kunnat sekä Suomen Punainen Risti. Helsingin Metsälän vastaanottokeskuksen yhteydessä toimii säilöönottoyksikkö. Vastaanottokeskusten määrä on vaihdellut sen mukaan, miten paljon turvapaikanhakijoita Suomessa kulloinkin on. Lisäksi vastaanottopaikkojen tarpeeseen on vaikuttanut turvapaikkatutkimuksen ja -päätöksenteon sekä muutoksenhaun ja maasta poistamisen kesto. Vastaanottopaikkojen tarvetta on viime aikoina lisännyt myös se, ettei oleskeluluvan saaneen hakijan ole ollut helppoa siirtyä nopeasti asukkaaksi kuntaan.

Vastaanottokeskukset ovat avoimia, eikä asukkailla ole velvollisuutta raportoida liikkumisestaan keskuksen henkilökunnalle. Asuminen on varattomalle ilmaista. Majoitusolosuhteet ovat pääsääntöisesti samat niin perheellisille kuin perheettömillekin. Perheettömät saattavat kuitenkin joutua asumaan muiden samaa sukupuolta olevien asukkaiden kanssa samassa huoneessa. Kotouttamislain 19 §:n 2 momentin mukaan perheenjäsenten tulee voida asua yhdessä.

Niin sanottuina kauttakulkukeskuksina ovat viime vuosina toimineet Helsingin, Joutsenon, Kajaanin ja Turun keskuksat, jotka ovat tarjonneet ensivaiheen vastaanoton. Kauttakulkukeskuksessa majoittumisen aikana poliisi ja Maahanmuuttovirasto pyrkivät tekemään turvapaikkatutkinnan - ja puhuttelun. Tänä aikana kansainvälistä suojelua hakevalle annetaan pääasiassa vain välttämättömät palvelut, eikä hakijalle kaikissa keskuksissa järjestetä esimerkiksi työ- ja opintotoimintaa. Asiakkaille korostetaan ensivaiheen asumisen tilapäisyyttä.

Vuonna 2009 perustettiin niin sanottuja ruokapalvelukeskuksia sellaisia hakijaryhmiä varten, joiden oleskeluaika vastaanottokeskuksessa todennäköisesti jäisi lyhyeksi. Tarjoamalla täysi ruokapalvelu voitiin vähentää rahana maksettavan tuen osuutta, minkä katsottiin vähentävän turvapaikkajärjestelmän houkuttelevuutta erityisesti perusteettomien hakijoiden kohdalla. Ruokapalvelukeskuksiin on majoitettu etenkin kansainvälistä suojelua hakevia Euroopan unionin kansalaisia. Kesällä 2010 täysi ruokapalvelu järjestettiin kolmessa vastaanottokeskuksessa. Ruokapalvelua ei kuitenkaan haluttu laajentaa kaikkiin keskuksiin sen kalleuden ja hakijoita passivoivan vaikutuksen vuoksi.

Kotouttamislain 19 c §:n 2 momentin mukaan turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on perustellusta syystä tarpeellista. Perusteltu syy voi liittyä asukkaaseen itseensä, vastaanottokeskuksen toimintaan tai turvapaikka-asian käsittelyyn. Kansainvälistä suojelua hakeva ei siten voi valita vastaanottokeskusta, johon hänet siirretään kauttakulkukeskuksessa majoittumisen päättyessä. Se vastaanottokeskus, johon majoitutaan oleskelulupapäätöksen odotusajaksi, valikoituu pääasiassa vastaanottokeskusten paikkatilanteen mukaan. Kotouttamislain 44 §:n mukaan vastaanottokeskuksen tekemään päätökseen, joka koskee vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Kotouttamislain 19 c §:n 3 momentin mukaan turvapaikanhakija tai tilapäistä suojelua saava voi järjestää majoituksensa itse. Yksityismajoituksessa asuvien tulee ilmoittaa vastaanottokeskukselle osoitteensa ja esittää selvitys yksityismajoituksesta tai vuokrasopimus. Nämä ovat lain mukaan edellytyksenä sille, että yksityismajoituksessa asuva voi saada muita vastaanottopalveluja, kuten toimeentulotukea. Yksityismajoituksen kustannuksia ei korvata.

Alaikäisten ilman huoltajaa olevien vastaanotosta säädetään kotouttamislain 19 d ja e §:ssä, jotka lisättiin lakiin vastaanottodirektiivin edellyttämän lainmuutoksen yhteydessä. Kotouttamislain 19 d §:n 1 momentin mukaan ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanottoa varten voidaan perustaa ryhmäkoti. Ryhmäkodin henkilöstön pätevydestä on pykälän 3 momentin mukaan voimassa, mitä sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa säädetään. Turvapaikanhakijoiden toimeentulotuen perusosan jakamisesta hyödykkeisiin ja rahana annettavaan osaan sekä vastaanoton majoituksesta ja palveluista perittävistä maksuista annettu sisäasiainministeriön asetuksen (65/2010, jäljempänä *toimeentulotukea koskeva sisäasiainministeriön asetus*) mukaan ryhmäkodin henkilöstön ja siellä hoidettavien lasten määrään sovelletaan lastensuojelulain (417/2007) säännöksiä.

Aikaisemmin suurin osa ilman huoltajaa olevista alaikäisistä sijoitettiin ensin Espoossa sijaitsevaan kauttakulkukeskuksena toimivaan ryhmäkotiin, jossa ilman huoltajaa tulleet alaikäiset oleskelivat yleensä kahdesta neljään kuukautta. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten määrän noustua vuonna 2008 selvästi edellisiä vuosia suuremmaksi, käytännöstä jouduttiin joustamaan ja alaikäisiä majoitettiin suoraan ryhmäkoteihin, joissa oli tilaa.

Samaan aikaan 16 - 17 -vuotiaille hakijoille räätälöitiin tuetun asumisen malli, jossa palvelut ovat pääsääntöisesti samat kuin nuoremmillakin, mutta henkilöstön määrä on pienempi eikä ryhmäkoko ole määritelty. Luonteeltaan tukiasuminen on nuoria itsenäistymiseen tukevaa asumispalvelua. Majoitusruuhkan helpottamiseksi ja nuorten aktivoimiseksi kokeiltiin myös nuorten majoittamista kansanopistoihin, joissa nuoret asuisivat sisäoppilaitoksessa ja osallistuisivat opetukseen lukuvuoden ajan. Vuonna 2005 alkaneen ”Nuoret turvapaikanhakijat kansanopistoissa” -hankkeen (Nutukka) tavoitteena oli hankkia nuorille aikuistumiseen ja itsenäistymisen tarvittavia perusvalmiuksia. Kansanopistoissa majoittuville hakijoille järjestettiin erikseen sosiaaliohjaajan palveluita ja tukea sekä ilta- ja viikonloppuohjausta. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten määrän laskettua hanke päätettiin kuitenkin lopettaa vuoden 2010 alusta.

Myös alaikäinen voi asua muualla kuin vastaanottokeskuksessa tai ryhmäkodissa. Kotouttamislain 19 e §:n mukaisesti vastaanottokeskus ja lapsen edustaja selvittävät ennen yksityismajoitukseen siirtymistä, onko yksityismajoitus lapselle sopiva. Vastaanottokeskuksen on lisäksi ilmoitettava yksityismajoituksesta oleskelupaikan kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle.

Toimeentulotuki

Kotouttamislain 22 §:ssä säädetään mahdollisuudesta myöntää toimeentulotukea turvapaikanhakijoille ja tilapäistä suojelua saaville toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisesti. Tuen myöntää vastaanottokeskus. Tukea ei kuitenkaan myönnetä majoitusta varten.

Toimeentulotukea koskevassa sisäasiainministeriön asetuksessa säädetään tarkemmin toimeentulotuen perusosan jakamisesta vastaanottokeskuksen järjestämiin hyödykkeisiin ja rahana annettavaan osaan. Turvapaikanhakijoille maksettavan toimeentulotuen määrä on 30 % pienempi kuin toimeentulotuen perusosa, koska tuesta vähennetään vastaanottokeskuksissa annettujen palvelujen laskennallinen arvo, josta maksuttomat informaatiovälineet ovat 15 % ja muut palvelut 15 %. Jos hakija majoittuu ruokapalvelukeskukseen, jossa järjestetään kaikki ateriat, toimeentulotuen perusosasta vähennetään vielä 49 %. Turvapaikanhakijalle voidaan maksaa myös täydentävää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaisesti.

Turvapaikanhakijan toimeentulotuki 1.2.2010 alkaen

	Toimeentulotuen perusosa	Turvapaikanhakijan toimeentulotuki (vähennys 30 %)	Turvapaikanhakijan toimeentulotuki ruokapalvelukeskuksessa (vähennys 79 %)
Yksinasuva ja yksinhuoltaja	417,45 €/kk	292,22 €/kk	87,66 €/kk
Yhteistaloudessa asuva	354,83 €/kk	248,38 €/kk	74,51 €/kk
Täysi-ikäinen vanhempien luona asuva	304,74 €/kk	213,32 €/kk	64,00 €/kk
1 lapsi 10 -17 v.	292,22 €/kk	204,55 €/kk	61,37 €/kk
2 lasta 10 -17 v.	271,34 €/kk	189,94 €/kk	56,98 €/kk
3 lasta 10 -17 v.	250,47 €/kk	175,33 €/kk	52,60 €/kk
1 lapsi 0 - 9 v.	262,99 €/kk	184,09 €/kk	55,23 €/kk
2 lasta 0 - 9 v.	242,12 €/kk	169,48 €/kk	50,85 €/kk
3 lasta 0 - 9 v.	221,25 €/kk	154,88 €/kk	46,46 €/kk

Valtaosa turvapaikanhakijoista on varattomia ja saa toimeentulotukea. Toimeentulotukea saavien turvapaikanhakijoiden määrää on kuitenkin vaikea tarkasti selvittää, koska tietoja ei kerätä keskitetysti. Suomen työllisyystilanteen ollessa hyvä monet turvapaikanhakijat kävivät työssä, mutta syksyllä 2009 työssäkäyvien määrä väheni taantuman vuoksi merkittävästi. Maaliskuussa 2010 vastaanottokeskuksille tehdyn kyselyn mukaan vain noin 5 % turvapaikanhakijoista kävi työssä. Osalle heistä maksettiin osittaista toimeentulotukea palkkatulojen vähäisyyden vuoksi.

Toimeentulotuen takaisin perinnästä säädetään kotouttamislain 23 §:ssä, jonka mukaan vastaanottokeskus voi jättää toimeentulotuen takaisinperintää koskevan hakemuksen hallinto-oikeudelle. Lain 24 § sisältää toimeentulotukipäätöstä koskevaan muutoksenhakuun liittyvät säännökset. Vastaanottokeskuksen asukas, joka on tyytymätön toimeentulotukea koskevaan päätökseen, saa hakea siihen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee toimeentulotuen antamista tai sen määrää, haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin sosiaalihuoltolain (710/1982) 49 §:n 2 momentissa säädetään.

Terveyspalvelut

Turvapaikanhakijoilla on kotouttamislain 19 §:n 1 momentin mukaan oikeus välttämättömiin terveyspalveluihin, joihin raskaana olevien kohdalla on katsottu kuuluvan myös esimerkiksi neuvolapalvelut. Kotouttamislain 19 §:n 4 momentin mukaan lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltuvaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielenterveyspalveluita. Alaikäiset turvapaikanhakijat ovat käytännössä saaneet lähes samat terveyspalvelut kuin suomalaiset lapset. Myös haavoittuvassa asemassa olevien erityistarpeet otetaan lain 19 §:n 3 momentin mukaisesti huomioon.

Useimmissa vastaanottokeskuksissa on oma terveydenhoitaja, jonka tarjoamat palvelut ovat asukkaille ilmaisia. Vastaanottokeskukseen majoittuvalle turvapaikanhakijalle tarjotaan mahdollisuus osallistua ilmaiseen terveystarkastukseen, tuberkuloositestiin osallistuminen on kuitenkin pakollista, jos tartuntaa epäillään. Vähäiset terveydenhuoltomenonsa, kuten käsikauppalääkkeet, turvapaikanhakija kustantaa itse. Suurempiin kuluihin, esimerkiksi silmälasien hankkimiseen voidaan myöntää tarpeen mukaan täydentävää toimeentulotukea. Terveyspalveluista voidaan periä maksu sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukaisesti. Käytännössä vain harvat, lähinnä työssä käyvät turvapaikanhakijat, maksavat terveyspalveluista.

Tilapäistä suojelua saavien terveydenhuoltopalveluista säädetään kotouttamislain 19 a §:ssä. Heillä on oikeus terveydenhuoltopalveluihin yhtäläisin perustein kuin niillä, joilla on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa.

Haavoittuvan aseman ja lapsen edun huomioon ottaminen

Kotouttamislain 19 §:n 3 momentin mukaan iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet on otettava huomioon majoituksen ja muun vastaanoton järjestämisessä. Pykälän 4 momentin mukaan vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Lapselle, joka on erityisen tuen tarpeessa, on annettava soveltuvaa neuvontaa ja kuntoutusta sekä soveltuvia mielenterveyspalveluja. Säännökset lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2005 voimaantulleella turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista annetun neuvoston direktiivin (2003/9/EY, jäljempänä *vastaanottodirektiivi*) kansallista täytäntöönpanoa koskevalla lainmuutoksella (362/2005). Käytännössä vastaanottokeskuksessa työskentelevä sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja haastattelevat jokaisen turvapaikanhakijan ensimmäisen kerran viikon kuluessa vastaanottokeskukseen saapumisesta. Tämä haastattelu on lyhyt, pidempi haastattelu järjestetään kahden tai kolmen viikon kuluessa. Aikarajat vaihtelevat jossakin määrin keskusten välillä ja uusien asukkaiden määrästä riippuen. Haastatteluissa pyritään kartoittamaan hakijan tilanne kokonaisuutena. Hakijalle tehdään myös terveystarkastus. Lisäksi vastaanottokeskuksessa työskentelevät ohjaajat ovat velvollisia kertomaan terveydenhoitajalle ja sosiaalityöntekijälle huomattavissa asiakkaalla mahdollisia erityistarpeita. Tarjottavat erityispalvelut suunnitellaan haastatteluissa ja seulonnoissa kerättyjen tietojen pohjalta. Terveydenhoitajan tekemä kartoitus ja terveystarkastus ovat erityisen tärkeitä kauttakulkukeskuksissa, joissa turvapaikanhakija viipyy vain vähän aikaa turvapaikkatutkintaa tai -puhuttelua varten. Sosiaalityölle taas annetaan enemmän painoarvoa vastaanottokeskuksessa, jossa turvapaikanhakija viipyy turvapaikkapäätöksen antamiseen asti.

Tietojen antaminen

Kotoutumislakiin lisättiin tiedottamista koskeva 19 f § vastaanottodirektiivin kansallista täytäntöönpanoa koskevalla lainmuutoksella vuonna 2005. Lainkohdan mukaan turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle annetaan mahdollisimman pian ja viimeistään 15 päivän kuluttua turvapaikkahakemuksen tekemisestä tai tilapäisen suojelun alkamisesta tiedot vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä etuuksista, velvollisuuksista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista. Tiedot annetaan kirjallisesti ja mahdollisuuksien mukaan kielellä, jota kyseessä olevan henkilön voidaan kohtuudella olettaa ymmärtävän. Tarvittaessa tiedot voidaan antaa myös suullisesti. Turvapaikanhakijoille annetaan mahdollisimman pian tietoa vastaanotto-olosuhteissa ja turvapaikka-asiassa oikeusapua antavista järjestöistä tai ryhmistä. Käytännössä tietoja on annettu jakamalla hakijoille esitteitä, joita on käännetty turvapaikanhakijoiden yleisimmin käyttämille

kielille. Niin ikään tietoja antavat vastaanottokeskuksen terveydenhoitajat, sosiaalityöntekijät ja ohjaajat.

Työ- ja opintotoiminta sekä muut koulutusmahdollisuudet

Kotouttamisasetuksen 2 luvun 4 §:n mukaan turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien omatoimisuuden säilyttämiseksi ja edistämiseksi vastaanottokeskus järjestää hyödyllistä toimintaa ja osallistumismahdollisuuksia sekä henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta. Hakija allekirjoittaa vastaanottokeskuksessa henkilökohtaisen toimintaohjelman, jossa sovitaan muun muassa hakijan osallistumisesta työ- ja opintotoimintaan, kuten esimerkiksi suomen kielen opetukseen, siivoukseen tai taloudenhoitoon.

Vastaanottokeskukset järjestävät monenlaista toimintaa sekä keskuksissa että niiden ulkopuolella. Toiminnan järjestämisen laajuudessa on kuitenkin vastaanottokeskusten kesken paljon eroja, mikä johtuu osittain keskusten erityisluonteesta ja sijainnista. Kauttakulkukeskuksissa lyhytaikaisesti majoittuville ei ole tarpeen järjestää yhtä paljon toimintaa kuin keskuksissa, joissa useimmat majoittuvat pitkään. Myöskään kaupunkien keskustoissa sijaitsevilla keskuksilla tai keskuksissa, joista on hyvät liikenneyhteydet kaupunkeihin, ei ole tarpeen järjestää yhtä paljon toimintaa kuin syrjäisemmillä seuduilla.

Jos turvapaikanhakija ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy työ- ja opintotoiminnasta, hänelle myönnettävän toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan leikata kotouttamislain 22 §:n 3 momentin nojalla toimeentulotuesta annetun lain 10 §:ssä säädetty määrä. Toimeentulotuen perusosan suuruutta voidaan alentaa työ- ja opintotoiminnasta kieltäytymisen vuoksi enintään 20 prosentilla ja toistuvan kieltäytymisen vuoksi enintään 40 prosentilla, jos alentamista henkilön psyykkisen tai fyysisen terveyden, perhetilanteen tai muiden olosuhteiden perusteella ei voida pitää kohtuuttomana. Alentaminen voi kestää enintään kaksi kuukautta kerrallaan.

Turvapaikanhakijat voivat mahdollisuuksien mukaan osallistua myös vastaanottokeskusten ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. Turvapaikkaa hakeva alaikäinen ei ole perusopetuslain (628/1998) mukaan oppivelvollinen, koska hän ei ole Suomessa vakinaisesti asuva. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää hänelle perusopetusta, eikä perusopetukseen valmistavaa opetusta tai valmistavaan opetukseen osallistuvalla tämän oman äidinkielen opetusta. Perus- tai valmistavaan opetukseen pääsy vaihtelee eri paikkakunnilla suuresti, vaikka valtio tukee taloudellisesti valmistavan opetuksen järjestämistä kunnissa. Alaikäisen osallistumista perusopetukseen voi haitata myös siirtyminen vastaanottokeskuksesta toiseen. Oppivelvollisuusiän ylittäneet alaikäiset ovat jossakin määrin osallistuneet opiskeluun ilta- ja aikuislukioissa sekä kansanopistoissa. Myös täysi-ikäiset hakijat voivat saada ylimääräistä taloudellista tukea vastaanottokeskusten ulkopuolisiin koulutusohjelmiin osallistumisesta aiheutuviin kustannuksiin.

Tulkkipalvelut

Kotouttamislain 19 §:n 1 momentin mukaan vastaanottona järjestetään tulkkipalveluja. Käytännössä säännöksen on katsottu kattavan myös tarvittavat käännöspalvelut. Tulkkipalveluja käytetään, kun on kysymys turvapaikanhakijan oikeuksista, etuuksista tai velvollisuuksista koskevasta päätöksenteosta tai kun asian selvittäminen muuten sitä vaatii, eikä hakijalla ja vastaanottokeskuksen henkilökunnalla ole yhteistä kieltä. Käytännössä vastaanottokeskus on järjestänyt tulkkipalveluja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työ- ja opintotoiminnan tarpeisiin, muuhun tarjoamaansa ohjaukseen ja neuvontaan sekä turvapaikan hakemiseen liittyvän oikeusavun käyttöön. Tulkin

käytön tarvetta on pyritty vähentämään laatimalla vastaanottoon liittyviä esitteitä ja tiedotteita turvapaikanhakijoiden yleisimmin käyttämällä kielillä.

Vakuutusturva

Kotouttamislain 22 a §:n mukaan vastaanottokeskuksen yksilöidysti osoittamassa työtoiminnassa taikka työllistymistä edistävässä opintotoiminnassa sattuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaudista suoritetaan henkilölle korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa säädetään työtapaturmasta siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan. Korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee Valtiokonttori. Maahanmuuttovirasto järjestää vastaanottokeskuksen järjestämissä toimenpiteissä oleville ryhmävastuuvakuutuksen. Työ- ja opintotoimintaan liittyvän osallistumisvelvollisuuden vuoksi on pidetty tarkoituksenmukaisena, että toiminnan järjestäjä huolehtii vakuutusturvan järjestämisestä.

Maksut

Vastaanoton majoituksesta ja palveluista voidaan kotouttamislain 21 a §:n nojalla periä maksu. Säännös lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2005 voimaantulleella vastaanottodirektiivin kansallista täytäntöönpanoa koskevalla lainmuutoksella, koska entistä useammat turvapaikanhakijat olivat alkaneet käydä työssä. Maksun on 21 a §:n 1 momentin mukaan oltava kohtuullinen, eikä se saa olla todellisia kustannuksia suurempi. Majoituksesta ja vastaanoton muista palveluista perittävän maksun määrästä on säädetty toimeentulotukea koskevassa sisäasiainministeriön asetuksessa. Asetuksen 2 §:n mukaan majoituksesta voidaan periä korvaukseksi enintään 6 euroa vuorokaudelta ja vastaanottokeskuksessa järjestettävästä muusta vastaanotosta 1,50 euroa vuorokaudelta. Kotouttamislain 21 a §:n 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukainen maksu.

Edellä mainittuja maksuja ei peritä, jos periminen vaarantaa perittävän toimeentulon tai elatusvelvollisuuden toteutumisen. Käytännössä maksuvelvollisuus rajoittuu yleensä työssä käyviin turvapaikanhakijoihin, vaikka myös muut mahdolliset tulot ja varat otetaan huomioon. Maksuja ei myöskään peritä takautuvasti. Pykälän 4 momentin mukaan maksetuista korvauksista voi tehdä oikaisuvaatimuksen vastaanottokeskuksen johtajalle. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Paluun tukeminen

Kotouttamislain toimeentulotukea koskevassa 22 §:ssä säädetään turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien paluun tukemisesta. Pykälän mukaan turvapaikanhakijalle ja tilapäistä suojelua saavalle voidaan maksaa toimeentulotukena kohtuulliset matkakustannukset lähtö- tai kotimaahan palaamista varten, jos hänelle ei ole myönnetty oleskelulupaa tai jos hän peruuttaa hakemuksensa ja poistuu maasta vapaaehtoisesti. Lain 8 a §:ssä säädetään tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien paluun tukemisesta. Kohtuullisten matkakustannusten lisäksi heille voidaan maksaa kohtuulliset muuttokustannukset sekä avustaa paluumaahan asettumista. Avustus asettumista varten on kotouttamisasetuksen 6 a §:n mukaan yksin muuttavalle henkilölle enintään toimeentulotuen perusosan määrä kahdelta kuukaudelta ja perheelle enintään edellä tarkoitettu määrä kaksinkertaisena.

2.1.4 Ihmiskaupan uhrien auttaminen

Ihmiskaupan uhrien auttamista koskeva 4 a luku lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2006 toteutetulla lainmuutoksella (1269/2006). Auttamisjärjestelmä perustettiin valtioneuvoston hyväksymän ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman (ulkoasiainministeriön julkaisuja 18/2005) pohjalta turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän yhteyteen. Ihmiskaupan uhrien auttaminen on keskitetty valtion ylläpitämiin vastaanottokeskuksiin. Aikuisten ihmiskaupan uhrien auttaminen järjestetään Joutsenon vastaanotto-keskuksessa ja alaikäisten Oulun vastaanottokeskuksessa. Säännöksiä ihmiskaupan uhrien auttamisesta voidaan kotouttamislain 3 §:n 4 momentin mukaan soveltaa henkilöön, jolle on annettu ulkomaalaislain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jolle on myönnetty ulkomaalaislain 52 a §:n 1 momentissa tarkoitettu oleskelulupa taikka jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa.

Ihmiskaupan uhreille voidaan kotouttamislain 25 a §:n mukaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveystalvveluja, tulkkipalveluja sekä muita tukipalveluja, majoitus tai asuminen, toimeentulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen. Palveluja ja tukitoimia annettaessa otetaan huomioon ihmiskaupan uhrin iästä, turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus.

Auttamisjärjestelmään ottamisesta ja siitä poistamisesta päättää kotouttamislain 25 d §:n mukaan vastaanottokeskuksen johtaja. Hänen apunaan päätöksenteossa sekä auttamisjärjestelmän toimeenpanossa ja kehittämisessä toimii lain 25 e §:n mukainen moniammatillinen arviointiryhmä, johon kuuluu vastaanottokeskuksen johtajan lisäksi vähintään yksi sosiaalihuollon asiantuntija ja terveydenhuollon asiantuntija sekä poliisin ja rajatarkastusviranomaisen edustaja. Käytännössä ryhmään on kuulunut myös Maahanmuuttoviraston edustaja.

2.1.5 Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen

Kotouttamislain 5 luvussa on säännökset vailla huoltajaa saapuneen lapsen edustamisesta. Luvun 26 §:n 1 momentin mukaan pakolaislapselle, tilapäistä suojelua saavalle lapselle, oleskelulupaa tai turvapaikkaa hakevalle lapselle ja ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, joka on Suomessa vailla huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, voidaan määrätä edustaja. Vailla huoltajaa olevalle alaikäiselle ihmiskaupan uhrille tulee aina määrätä edustaja viivytyksettä. Edustaja käyttää lain 26 §:n 2 momentin mukaisesti huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, määrää lapsen asumisesta sekä hoitaa lapsen varallisuutta. Edustaja pitää toimeissaan huolta lapsen edusta, ja hänen on kuultava lasta ennen tätä kokevan päätöksen tekemistä, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon nähden on mahdollista. Edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen jokapäiväisistä tarpeista huolehtiminen tai hänen kasvattamisensa.

Edustajan määrää kotouttamislain 28 §:n mukaisesti vastaanottokeskuksen hakemuksesta käräjäoikeus. Edustajaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti. Kotouttamislain 5 luvussa tarkoitetun edustajan tehtävistä sekä edustajan palkkion ja kulujen korvaamisen perusteista annetussa sisäasiainministeriön ohjeessa (SMDno/2009/2369, jäljempänä *edustajaohje*) kuvataan tarkemmin edustajaksi sopivaa henkilöä. Etenkin kokemuksen sosiaalityöstä ja lastensuojelusta sekä yhteistyöstä maahanmuuttajien kanssa katsotaan antavan hyvän pohjan edustajan työlle. Edustajaohjeen mukaan vastaanottokeskus voi myös tarvittaessa pyytää käräjäoikeutta selvittämään edustajaehdokkaan tiedot rikosrekisteristä.

Käräjäoikeus päättää myös edustajan vapauttamisesta tehtävästään, jos edustaja sitä pyytää, edustaja on estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä tai siihen on muu erityinen syy taikka jos lapsen huoltaja muuttaa Suomeen. Edustajan tehtävät lakkaavat lain 29 §:n mukaisesti, kun edustettava tulee täysi-ikäiseksi, muuttaa pysyvästi pois Suomesta tai hänelle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Kustannusten korvaamista koskevan valtioneuvoston päätöksen 15 §:n mukaan edustajan palkkio ja edustamisesta aiheutuvat kulut voidaan korvata sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaan. Perusteet on vahvistettu edustajaohjeessa, jonka mukaan edustajan palkkio määräytyy edustajan tehtävän hoitamiseen tosiasiallisesti käytetyn ajan perusteella siten, että palkkio tuntia kohden on 45 euroa.

2.1.6 Asukasrekisteriä ja salassapitoa koskevat kotouttamislain säännökset

Kotouttamislain henkilörekistereitä koskevassa 6 luvussa säädetään vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista sekä ihmiskaupan uhrien auttamista varten tarkoitettua asukasrekisteristä.

Asukasrekisterin päävastuullinen rekisterinpitäjä on lain 35 §:n mukaan Maahanmuuttovirasto, joka vastaa myös asukasrekisterin valtakunnallisen osarekisterin ylläpidosta. Vastaanottokeskukset vastaavat omista osarekistereistään. Rekisteriin saa tallettaa turvapaikanhakijoiden, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien henkilö- ja muita tietoja siten kuin kotouttamislain 37 §:ssä säädetään. Tietojen poistamisesta ja säilyttämisestä säädetään lain 40 §:ssä.

Kotouttamislain erinäiset säännökset sisältävän 7 luvun 41 §:ssä säädetään viranomaisen, Kansaneläkelaitoksen, vastaanoton järjestäjän ja alaikäisen edustajan oikeudesta saada tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä varten tarpeellisia tietoja viranomaiselta ja muulta vastaanoton järjestäjältä. Lain 42 §:n nojalla asukasrekisteristä voidaan luovuttaa tietoja poliisille, rajavartiolaitokselle ja Maahanmuuttovirastolle ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Ilman suostumusta ei saa kuitenkaan 43 §:n mukaan ilmaista turvapaikanhakijan, tilapäistä suojelua saavan, eikä ihmiskaupan uhrin yksityistä tai perheen salaisuutta ja henkilökohtaisia oloja koskevia tietoja. Ilmaista ei saa myöskään muuta kotouttamislain tarkoittamia tehtäviä hoidettaessa saatua tietoa, ellei ole ilmeistä, ettei tiedon antaminen vaaranna henkilön tai hänen läheistensä turvallisuutta.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

2.2.1 Kansainväliset sopimukset

Keskeisin Suomen ratifioima pakolaisuutta koskeva kansainvälinen sopimus on pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus ja pakolaisten oikeusasemaa koskevassa pöytäkirja (SopS 77–78/1968). Sopimus ei kuitenkaan sisällä varsinaista säännöstä kansainvälistä suojelua hakevan kohtelusta ennen henkilön pakolaisuuden tunnustamista. Eräissä keskeisissä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa taatut perusoikeudet ja vapaudet koskevat kaikkia valtion alueella olevia ja sen lainkäyttövaltaan kuuluvia henkilöitä. Kansainvälistä suojelua hakevien kohtelussa ja vastaanoton sisältöä arvioitaessa ovat merkityksellisiä seuraavat kansainvälisten sopimusten määräykset.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (1948) 25 artiklan mukaan jokaisella on oikeus elintason, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen

perheensä terveyden ja hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta.

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (1966; SopS 6/1976) 11 artikla velvoittaa sopimusvaltioita tunnustamaan jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälinen yleissopimuksen (1966; SopS 7—8/1976) 9 artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää tai vangita. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan paitsi laissa säädetyillä perusteilla ja sen määräämässä järjestyksessä. Samansisältöinen määräys sisältyy ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi annetun yleissopimuksen (SopS 19/1990, jäljempänä *Euroopan ihmisoikeussopimus*) 5 artiklaan. Vastaanotto-olosuhteita arvioitaessa merkityksellisiä ovat myös molemmissa sopimuksissa säädetty epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kielto sekä oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta.

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 60/1991) sisältää säännöksen kansainvälistä suojelua hakevan lapsen kohtelusta. Sopimuksen 22 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat velvollisia ryhtymään tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi joka yksin tai yhdessä vanhempiansa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia yleissopimuksessa ja muissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja humanitaarista oikeutta koskevissa asiakirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat. Silloin kun vanhempia tai muita perheenjäseniä ei löydetä, lapsen on saatava sellaista suojelua kuin syystä tai toisesta perheen turvaa pysyvästi tai tilapäisesti vailla olevalle lapselle yleissopimuksen mukaan annetaan. Tältä osin merkityksellisiä ovat yleissopimuksen 3 ja 20 artikla. Edellisen artiklan mukaisesti sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ja ryhtyvät tässä tarkoituksessa kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin. Jälkimmäisessä artiklassa edellytetään normaaleja lastensuojelutoimia, kun lapsi on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai kun lapsen edun mukaista ei ole pysyä perhepiirissä. Tällaisella lapsella on sopimuksen mukaan oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Sopimuksen 39 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskuntaan sopeutumista.

Ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa keskeinen kansainvälinen velvoite on erityisesti YK:n kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen, niin sanotun Palermon sopimuksen, lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan, ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta (SopS 70-71/2006). Suomi allekirjoitti sekä yleissopimuksen että lisäpöytäkirjan 12 päivänä joulukuuta 2000. Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (CETS 197) tarjoaa kattavan ja yhtenäisen kehyksen ehkäisyyn, eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön sekä uhrien suojeluun ja auttamiseen. Sopimus avattiin allekirjoituksille toukokuussa 2005, ja Suomi on allekirjoittanut sen 29 päivänä elokuuta 2006. Parhaillaan toimii ulkoasiainministeriön asettama työryhmä, joka valmistelee ihmiskaupaa koskevan yleissopimuksen kansallista voimaansaattamista. Työryhmän toimikausi päättyy vuoden 2010 lopussa.

2.2.2 EU:n lainsäädäntö

Vastaanottodirektiivi tuli voimaan 6 päivänä helmikuuta 2003. Direktiivillä vahvistettiin turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevat vähimmäisvaatimukset, jotka varmistavat turvapaikanhakijoille tavanomaisissa olosuhteissa kohtuullisen elintason ja tasavertaiset elinolosuhteet kaikissa jäsenvaltiossa. Suomessa direktiivi saatettiin kansallisesti voimaan lailla kotouttamislain muuttamisesta, joka tuli voimaan 1 päivänä toukokuuta 2005.

Vastaanottodirektiivi sisältää säännökset koskien muun muassa tiedottamista, turvapaikanhakijoille annettavia asiakirjoja, asuinpaikkaa, liikkumavapautta, perhettä, terveydenhuoltoa, opiskelua, työllistymistä, aineellisia vastaanotto-olosuhteita ja niiden rajoittamista ja peruuttamista sekä henkilöitä, joilla on erityistarpeita. Direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenmaat voivat ottaa käyttöön tai pitää voimassa suotuisampia säännöksiä, kunhan säännökset eivät ole ristiriidassa direktiivissä säädetyn kanssa. Vastaanottodirektiivin sisältöä kuvataan tarkemmin kunkin edellä mainitun asian yhteydessä tämän hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Euroopan komissio on tehnyt 3 päivänä joulukuuta 2008 ehdotuksen vastaanottodirektiivin uudelleenlaatimiseksi. Ehdotuksen päätaavoite on osana yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän toista vaihetta varmistaa vastaanotto-olosuhteiden osalta korkeatasoisemmat turvapaikanhakijoiden kohtelua koskevat vaatimukset, joilla taataan kansainvälisen oikeuden mukaisesti kohtuullinen elintaso. Jäsenvaltioiden järjestämissä turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteissa on ollut monien raporttien mukaan useita puutteita, jotka johtuvat pääosin siitä, että voimassa olevan vastaanottodirektiivin säännökset jättävät jäsenvaltioille paljon liikkumavaraa. Muutosehdotuksen tärkeimmät tavoitteet liittyvät seuraaviin seikkoihin: 1) määritellään vastaanottodirektiivin soveltamisala selkeästi; 2) helpotetaan turvapaikanhakijoiden pääsyä työmarkkinoille; 3) varmistetaan riittävät vaatimukset aineellisille vastaanotto-olosuhteille; 4) taataan haavoittuvassa asemassa olevien ja erityistarpeisten henkilöiden asianmukainen huomioon ottaminen; 5) varmistetaan säilöönoton rajoittaminen poikkeustapauksiin ja lujitetaan säilöön otettujen turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa. Jäsenvaltiot ovat olleet muutosehdotuksen käsittelyn aikana erimielisiä monista keskeisistäkin uudistettaviksi ehdotettavista artikloista ja siksi on vielä avoinna, millaisen muodon uudistettu direktiivi saa. Direktiivin muutosehdotusta on käsitelty useaan otteeseen Euroopan unionin neuvoston turvapaikkatyöryhmässä ja se on edelleen työn alla.

Tilapäinen suojelu perustuu 20 päivänä heinäkuuta 2001 annettuun neuvoston direktiiviin vähimmäisvaatimuksista tilapäisen suojelun antamiseksi siirtymään joutuneiden henkilöiden joukkoittaisen maahantulon tilanteissa, ja toimenpiteistä näiden henkilöiden vastaanottamisen ja vastaanottamisesta jäsenvaltioille aiheutuvien rasitusten tasapuolisen jakautumisen edistämiseksi (2001/55/EY, jäljempänä *tilapäisen suojelun direktiivi*). Direktiivin mukaan tilapäisen suojelun antaminen voidaan ottaa käyttöön EU:ssa vastuunjaon nimissä neuvoston määräenemmistöpäätöksellä poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa suuri joukko ihmisiä on lähtenyt kotimaastaan tai kotiseudultaan pakoon vainoa, aseellista selkkausta tai muuta laajamittaista väkivaltatilannetta. Tilapäistä suojelua voidaan antaa enimmillään kolmen vuoden ajan. Tilapäistä suojelua saaneella on oikeus hakea milloin tahansa kansainvälistä suojelua. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen normaali käsittely voidaan keskeyttää tilapäisen suojelun antamisen ajaksi ja hakemuksen käsittelyä voidaan tarvittaessa jatkaa tilapäisen suojelun päätyttyä.

Tilapäisen suojelun direktiivissä määritellään jäsenvaltion vähimmäisvelvollisuudet tilapäistä suojelua saavia kohtaan. Näitä ovat oleskeluluvan myöntäminen, työskentely, koulutus, majoitus, sosiaalipalvelut, toimeentuloturva, sairaanhoito ja perheenyhdistäminen. Direktiivissä on myös

säännökset palauttamisesta, pääsystä turvapaikkamenettelyyn ja jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä. Tilapäisen suojelun direktiiviä ei ole koskaan sovellettu käytännössä. Säännökset tilapäisestä suojelusta lisättiin ulkomaalaislakiin maaliskuussa 2002 voimaan tulleella lailla (130/2002). Säännökset tilapäisestä suojelusta siirrettiin ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen yhteydessä voimassa olevaan ulkomaalaislakiin.

Ihmiskaupan uhrien auttamisen osalta Euroopan unionin jäsenmaiden toimintaa ja lainsäädäntöä ohjaa varsinaisesti lähinnä rikoksiin keskittyvä neuvoston ihmiskaupan torjuntaa koskeva puitepäättös (2002/629/YOS). Komissio teki maaliskuussa 2009 ehdotuksen puitepäättökseksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta, uhrien suojelusta ja puitepäättöksen 2002/629/YOS kumoamisesta. Lissabonin sopimuksen voimaantulon vuoksi komissio teki uuden direktiiviehdotuksen (KOM(2010)95 lopullinen) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta, uhrien suojelemisesta ja puitepäättöksen 2002/629/YOS kumoamisesta.

Lisäksi ihmiskaupan uhrien auttamista ohjaa neuvoston direktiivi oleskeluluvasta, joka myönnetään kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi (2003/81/EY jäljempänä *uhridirektiivi*). Uhidirektiivi sisältää ihmiskaupan uhrien oleskeluoikeutta koskevien säännösten lisäksi auttamista koskevia säännöksiä. Direktiivi sisältää uhrien kohtelua koskevia vähimmäisvaatimuksia sekä ajalle ennen oleskeluluvan myöntämistä että ajalle oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Direktiivi jättää jäsenmaille paljon liikkumavaraa ihmiskaupan uhrien auttamisen järjestämisessä, eikä velvoita niitä muuhun kuin kohtuullisen toimeentulon ja tarvittavan lääketieteellisen ja muun avun järjestämiseen henkilöille, joilla ei ole riittävästi varoja tai joilla on erityistarpeita.

Lisäksi EU antoi vuonna 2005 tiedonannon (KOM(2005) 514 lopullinen) ihmiskaupan torjunnasta, joka sisälsi kokonaisvaltaisen toimintatavan ja ehdotukset toimintasuunnitelmaksi. Joulukuussa 2009 hyväksytty Tukholman ohjelma, joka määrittelee suunnan EU:n toiminnalle oikeus- ja sisäasioissa vuosille 2010 - 2014, sisältää ihmiskauppaa koskevan toimintasuunnitelman, jonka seurauksena muun muassa komissioon on perustettu EU:n ihmiskauppakoordinaattori. Valittavan henkilön hakuprosessi on parhaillaan vireillä.

2.2.3 Pohjoismaat

Norja

Norjan turvapaikkajärjestelmästä ja vastuuviranomaisista säädetään Norjan ulkomaalaislaissa. Uusi ulkomaalaislaki hyväksyttiin huhtikuussa 2008 ja se tuli voimaan vuoden 2010 alussa. Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikasta kokonaisvastuuta kantavan ministeriön (*Arbeids- og inkluderingsdepartementet*, AID) alaisuudessa vastaanoton käytännön toimintaa hoitaa ulkomaalaisvirasto (*Utlendingsdirektoratet*, UDI).

Majoitus. Norjassa on neljänlaisia asuinpaikkoja turvapaikanhakijoille: kauttakulkukeskuksia, vastaanottokeskuksia, tukiasuntoja erityistarpeisille ja paluukeskuksia kotiin palaaville. Poliisille rekisteröitymisen jälkeen kaikki turvapaikanhakijat asuvat aluksi kauttakulkukeskuksessa, jossa suoritetaan lääkärintarkastus ja haastattelu. Kauttakulkukeskuksiin jäävät asumaan ne turvapaikanhakijat, joiden hakemukset käsitellään nopeutetussa menettelyssä. Koska turvapaikanhakijoiden määrä on noussut voimakkaasti, hakijoita on kuitenkin jouduttu majoittamaan suoraan myös tavallisiin vastaanottokeskuksiin.

Ne turvapaikanhakijat, joiden hakemukset ratkaistaan normaalimenettelyssä, siirretään kauttakulkukeskuksesta tavalliseen vastaanottokeskukseen vasta turvapaikkahaastattelujen jälkeen. Lapsiperheet majoitetaan usein melko pian hakemuksen jättämisen jälkeen tavalliseen vastaanottokeskukseen. Turvapaikanhakijan tulee asua vastaanotto- tai kauttakulkukeskuksessa, jotta hän voi saada taloudellista tukea. Yksityismajoitus hyväksytään vain tapauskohtaisesti, esimerkiksi terveydellisistä syistä.

Kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat siirretään tavallisesta vastaanottokeskuksista paluukeskuksiin. He saavat taloudellista tukea ja ovat oikeutettuja välttämättömään sosiaaliavustukseen. Lapset saavat jatkaa koulunkäyntiään. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset, lapsiperheet, sairaat sekä paluun järjestämisessä yhteistyötä tekevät hakijat saavat kuitenkin asua tavallisessa vastaanottokeskuksessa lähtöönsä saakka.

Viimeaikainen turvapaikanhakijoiden määrän huomattava kasvu on aiheuttanut pulaa majoitus- ja vastaanottopaikoista. Nykyiset vastaanottokeskukset eivät riitä, mutta kunnat ja paikalliset yhteisöt arvostelevat uusien keskusten avaamista.

Taloudellinen tuki. Vastaanottokeskuksessa asuva hakija saa ulkomaalaisvirastolta taloudellista tukea. Tuen määrä vaihtelee keskuksen mukaan ja sen mukaan, onko ruokapalvelu järjestetty. Ruoan tarjoavissa kauttakulkukeskuksissa aikuiset saavat 470 NOK (58 €) ja alaikäiset 380 NOK (48 €) kuukaudessa. Itse ruokansa ostavien vastaavat summat ovat 2195 NOK (274 €) ja 1145 NOK (143 €), pariskunnille yhteisumma on 3550 NOK (418 €) kuukaudessa. Aasukkaat saavat usein vaatteita, petivaatteita sekä keittiövälineitä.

Tavallisissa vastaanottokeskuksissa aikuiset saavat 3100 NOK (387 €), pariskunnat 5160 NOK (645 €) ja alaikäiset 1340–1600 NOK (167–200 €) kuukaudessa. Paluukeskuksiin sijoitetuille, sekä yksineläville että pariskunnille, annetaan 400 NOK (50 €) kuukaudessa ja lisäksi hygieniatarvikkeita.

Terveyspalvelut. Turvapaikanhakijoilla on samat edut terveyspalveluiden suhteen kuin Norjan kansalaisilla. Tuberkuloositesti on pakollinen. Paluukeskuksissa asuvilla on oikeus välttämättömään terveydenhoitoon, mutta heidän tulee maksaa kaikki lääkekulunsa. Alaikäisillä on aina oikeus samaan hoitoon kuin norjalaisilla lapsilla.

Opinto- ja työtoiminta. Tavallisissa vastaanottokeskuksissa asukkaat laittavat omat ruokansa ja heitä rohkaistaan osallistumaan keskuksen hoitamiseen. Keskukset ovat myös velvoitettuja perustamaan asukasneuvoston, jossa on myös henkilökunnan edustajia ja jolla on varoja toiminnan järjestämiseen. Aukkailla on mahdollisuus osallistua urheilu- ja kulttuuritoimintaan norjalaisten kanssa. Lapsille voidaan myöntää tukea, jotta he voisivat osallistua keskuksen ulkopuoliseen toimintaan. Keskukset voivat hakea erityistukea lasten ja nuorten toiminnan järjestämiseen. Aikuiset turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja kielikoulutukseen vastaanottokeskuksessa. Turvapaikanhakijoiden täytyy lisäksi osallistua Norjan yhteiskuntaa käsittelevään tiedotustilaisuuteen.

Kauttakulkukeskusten asukkaat ovat velvoitettuja osallistumaan siivoukseen ja muihin vastaaviin askareisiin. He voivat myös tehdä omat ruokansa ellei keskuksessa ole ruokapalvelua. Kauttakulkukeskukset voivat tukea lasten ja nuorten toimintaa, mutta tätä tapahtuu harvoin asukkaiden lyhyen oleskeluajan vuoksi. Paluukeskuksissa toimintaa on vähän, eikä siellä ole myöskään ruoanlaittomahdollisuutta.

Alaikäiset. Norjan ulkomaalaisvirastossa on oma yksikkö, joka hoitaa ilman huoltajaa olevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanoton. Alle 15-vuotiaat kuuluvat lastensuojelun vastuulle. Heidät majoitetaan vastaanottokeskukseen, jossa työskentelee erityiskoulutettu henkilöstö. 15–18-vuotiaat puolestaan majoitetaan erillisiin vastaanottokeskuksiin hakemuksen käsittelyn ajaksi.

Jos 6 - 16-vuotiaan turvapaikanhakijan tiedetään jäävän Norjaan yli kolmeksi kuukaudeksi, hänellä on mahdollisuus ja velvollisuus käydä koulua aina siihen saakka, kun hän täyttää 16 vuotta tai on suorittanut kymmenennen luokan. Yli 16-vuotiailla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus ammatilliseen koulutukseen. He voivat myös hakea taloudellista tukea toisen asteen opintoihinsa. Alle 18-vuotias ei voi täysin päättää omista asioistaan, vaan niistä on vastuussa edustaja tai huoltaja. Lapsella on kuitenkin oikeus vaikuttaa ja tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Lapsen mielipiteet otetaan huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä mukaisesti.

Muut palvelut. Turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja käyttämään tulkkausapua. Ulkomaalaisvirastossa on erillinen yksikkö, joka tuottaa käänös- ja tulkkauspalveluita.

Ruotsi

Ruotsissa oikeusministeriön alaisuuteen kuuluva maahanmuuttovirasto (*Migrationsverket*) on hallinnollisessa vastuussa turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja siihen kuuluvien palveluiden tarjoamisesta. Maahanmuuttoviraston vastuu turvapaikanhakijoiden vastaanotosta määritellään Ruotsin vuonna 1994 voimaan tulleessa vastaanottolaissa (1994:137). Vastaanottolakia sovelletaan turvapaikanhakijoiden osalta hakemuksen jättämisestä oleskeluluvan saamiseen tai maasta poistumiseen saakka.

Ruotsin hallitus asetti joulukuussa 2007 selvityshankkeen tarkastelemaan turvapaikanhakijoiden vastaanottoa. Lähtökohtana selvitykselle oli se, että vastaanoton tulisi tukea tehokasta turvapaikkaprosessia. Turvapaikkahakemusten lyhyt käsittelyaika on sekä hakijoiden että koko yhteiskunnan edun mukaista. Selvitys *Aktiv väntan – asylsökande i Sverige (Statens offentliga utredningar 2009:19)* julkaistiin helmikuussa 2009. Selvityksessä tarkastellaan ennen muuta maahanmuuttoviraston ylläpitämiä asumistiloja, turvapaikanhakijoiden prosessin aikaista taloudellista tukea, oleskeluluvan saaneiden henkilöiden kotoutumista, kielteisen päätöksen saaneiden palauttamista, erityistarpeisille hakijoille suunnattuja palveluita sekä maahanmuuttoviraston ja muiden yhteistyötahojen välisen toiminnan kehittämistä. Selvityksessä tunnistetaan useita nykyisen vastaanottojärjestelmän ongelmia. Selvityksen mukaan vastaanottoajan tulisi olla aktiivista ja vastaanottoimenpiteet tulisi aiempaa paremmin suunnitella yksilöllisistä tarpeista käsin. Vastaanotto tulisi nähdä kokonaisvaltaisesti ja sen tulisi tukea niin turvapaikanhakijoiden kotoutumista kuin toisaalta myös edistää kielteisen päätöksen saaneiden hakijoiden paluuta. Ruotsin hallitus suunnittelee esittävänsä selvitykseen pohjautuvan lakialoitteen eduskunnalle vuoden 2010 aikana. Niin sanottua aktiviteettibonusta koskeva ehdotus, joka koskee järjestettyyn toimintaan osallistuvien palkitsemista rahalla, on tarkoitus jättää valtiopäiville jo toukokuussa 2010 ja käsitellä syksyllä.

Majoitus. Turvapaikanhakija voi päättää itse, hankkiiko hän yksityisen asunnon, asuuko hän tuttavien tai sukulaisten luona vai majoittuuko hän maahanmuuttoviraston tarjoamaan vuokra-asuntoon tai vastaanottokeskukseen. Yli puolet hakijoista asuu yksityismajoituksessa. Maahanmuuttovirastolla on vuokra-asuntoja ympäri Ruotsia. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat majoitetaan lastenkoteihin (*hem för vård och boende*), joissa on työssä erityiskoulutuksen saanutta henkilökuntaa. Osa sijoitetaan lisäksi perhekoteihin, myös tuttavien tai sukulaisten luo majoittuminen on mahdollista.

Taloudellinen tuki. Maahanmuuttovirasto antaa varattomalle turvapaikanhakijalle päivittäistä taloudellista tukea. Turvapaikanhakijalle annettava tuki on 71 SEK (6,6 €) päivässä aikuista kohden, 61 SEK (5,7 €) puolisolle ja 37–50 SEK (3,5–4,7 €) lapsille. Jos ruoka tarjotaan keskuksesta, tuki on aikuiselle 24 SEK (2,3 €), puolisolle 19 SEK (1,8 €) ja lapsille 12 SEK (1,1 €). Taloudellista tukea voi myös saada erikseen välttämättömiin kuluihin, kuten silmälasien hankintaan tai vastasyntyneen lapsen hoitoon. Tuella on tarkoitus hankkia esimerkiksi ruoka, vaatteet ja henkilökohtaiset hygieniatuotteet. Edellä mainitun vuonna 2009 tehdyn selvityksen perusteella perusosaa ollaan nostamassa 80 kruunuun (7,4 €) päivässä. Tukea voidaan vähentää, jos hakija vaikeuttaa turvapaikka-asian käsittelyä tai ei suostu yhteistyöhön henkilöllisyytensä selvittämisessä tai maasta poistamisen yhteydessä kielteisen päätöksen saatuaan. Jos rahallinen tuki lakkautetaan kokonaan, hakija sijoitetaan keskukseen, jonka asukkaille tarjotaan ruoka.

Terveyspalvelut. Turvapaikanhakijoiden terveydenhoidon maksaa kunta maahanmuuttoviraston myöntämällä varoilla. Jos hoitokustannukset ovat myönnettyä perussummaa suuremmat, voi kunta hakea virastolta lisärahoitusta. Hakijat ovat oikeutettuja ilmaiseen, vapaaehtoiseen terveystarkastukseen. Hakijoilta laskutetaan käyttömaksu ensiavusta, hammashoidosta ja lääkityksestä. Alaikäiset turvapaikanhakijat saavat hoitoa samoin ehdoin kuin ruotsalaiset lapset. Turvapaikanhakijoiden terveyden- ja sairaudenhoitoa säätelee sitä koskeva laki (2008:344). Lain mukaan aikuinen turvapaikanhakija on oikeutettu saamaan hoitoa, jota ei voi jättää antamatta, raskausajan hoitoa, abortin ja ehkäisyä.

Opinto- ja työtoiminta. 18-64-vuotiaille turvapaikanhakijoille järjestetään toimintaa. Toiminta räätälöidään yksilöllisesti ottaen huomioon jokaisen hakijan tarpeet, mutta käytännössä toiminta on usein pääasiassa ruotsin kielen opetusta. Kieliopinintojen lisäksi toiminta voi liittyä vastaanottokeskuksen ylläpitoon, myös työharjoittelu tms. on mahdollista. Lisäksi on mahdollista osallistua vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen toimintaan. Toimintaan osallistumisvelvollisuus koskee kaikkia hakijoita asumismuodosta riippumatta. Jos hakija kieltäytyy, voidaan hänelle maksettavaa taloudellista tukea vähentää. Toimintaa tulee tarjota hakijalle kuukauden kuluessa turvapaikkahakemuksen rekisteröimisestä, joten tätä lyhyemmän ajan maassa viiptyvät hakijat voivat jäädä sitä ilman. Jos arvioidaan, ettei turvapaikkahakemuksen käsittely ole Ruotsin vastuulla, ruotsin kielen tunnit korvataan esimerkiksi englannin- ja atk-opinnoilla.

Alaikäiset. Osa ilman huoltajaa olevista alaikäisistä turvapaikanhakijoista sijoitetaan kuntiin, joissa maahanmuuttovirastolla on turvapaikanhakupisteet. Käytännössä noin kolmasosa lapsista ja nuorista muuttaa asumaan sukulaistensa luo yksityismajoitukseen. Osa sijoitetaan kuntiin, joiden kanssa maahanmuuttovirasto tekee lapsen huolenpitoa koskevan sopimuksen. Kunta, jossa alaikäinen ilman huoltajaa oleva turvapaikanhakija asuu, on vastuussa hänen huolenpidostaan sekä turvapaikanhaun kestäessä että mahdollisen oleskeluluvan saamisen jälkeen. Alaikäiselle ilman huoltajaa olevalle turvapaikanhakijalle, myös yksityismajoituksessa asuvalle, määrätään kunnan toimesta holhooja (*ad litem*), jonka oikeus ja velvollisuus on päättää kaikista päämiehen asioista, olivat ne sitten henkilökohtaisia, taloudellisia tai laillisia. Ruotsin lakien mukaan alaikäinen ei ole oikeuskelpoinen turvapaikkaprosessissa. Kunta on vastuussa alaikäisen koulunkäynnin mahdollistamisesta. Turvapaikanhakijalapsilla ja -nuorilla on siihen sama oikeus kuin ruotsalaisillakin lapsilla, mutta koulunkäynti ei ole pakollista.

Muut palvelut. Kielteisen päätöksen saaneella on samat edut kuin turvapaikkaprosessissa olevalla turvapaikanhakijalla aina siihen saakka kunnes hänet poistetaan maasta. Kielteisen päätöksen saaneella on kuitenkin velvollisuus tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa paluun järjestämiseksi.

Yhteistyö on edellytys vastaanottona järjestettävien palvelujen, kuten majoituksen, toimeentulotuen, koulutuksen ja terveydenhuoltopalvelujen saamiselle.

Tanska

Tanskassa vastaanottojärjestelmää on viime vuosina muutettu entistä paluusuuntatuneemmaksi ja turvapaikkaprosessia aiempaa tehokkaammaksi. Turvapaikanhakijamäärät vähenivätkin Tanskassa useiden vuosien ajan. Kuitenkin hiljattain hakijamäärät ovat lisääntyneet, ja järjestelmää pyritään tehostamaan entisestään ruuhkien syntymisen estämiseksi. Pakolais-, maahanmuutto- ja kotouttamisministeriö (*Ministeriet for Flygtninge, invandrere og integration*) vastaa maahanmuuttoa ja pakolaispolitiikkaa koskevasta lainvalmistelusta ja hallinnollisista asioista, myös turvapaikanhakijoiden vastaanoton osalta. Ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaisvirasto (*Udlændingetjenest*) ylläpitää ja hallinnoi vastaanottokeskuksia. Keskuksia voivat ylläpitää myös valtion viranomaiset, järjestöt tai yksityiset, jotka ministeriö tai kunnat ovat hyväksyneet.

Majoitus. Ulkomaalaisvirasto on velvollinen järjestämään majoituksen turvapaikanhakijoille. Hakija majoitetaan Tanskassa aluksi Sandholmin vastaanottokeskukseen, jossa hänet rekisteröidään ja jossa poliisi haastattelee hänet. Turvapaikkaprosessin alkuvaiheen jälkeen hakija voidaan sijoittaa toiseen vastaanottokeskukseen. Keskuksia on ympäri maata ja useimpia ylläpitää Tanskan Punainen Risti. Vain muutamalla paikkakunnalla on kunnan ylläpitämä keskus. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset hakijat sijoitetaan Punaisen Ristin ylläpitämään erilliseen vastaanottokeskukseen.

Yksityisasuminen on mahdollista vain, jos Tanskan ulkomaalaisvirasto antaa siihen erityisluvan. Yksityismajoitus voi olla taloudellisesti tuettua tai tukematonta. Asuessaan tuetussa yksityismajoituksessa hakija voi yhä saada taloudellista tukea ja maahanmuuttovirasto kustantaa lisäksi hakijan matkakulut tapaamisiin maahanmuuttoviranomaisten kanssa sekä välttämättömät terveyspalvelut. Hakija voi saada luvan tuettuun yksityisasumiseen, jos hänen hakemustaan yhä käsitellään ja hänellä on pakottavia terveydellisiä tai psyko-sosiaalisia perusteita yksityisasumiselle. Terveydellisiä syitä voivat olla esimerkiksi diabetes, sydänvika tai syöpä. Psyko-sosiaalisia syitä voivat olla esimerkiksi hakijan ikä ja siihen liittyvät ongelmat tai ilman huoltajaa olevan alaikäisen halu asua huoltajuuden saaneiden sukulaistensa luona. Luvan yksityisasumiseen ilman taloudellista tukea voi saada, jos hakemusta edelleen käsitellään ulkomaalaisvirastossa. Vastaanottokeskuksen henkilökunta voi auttaa hakijaa löytämään asunnon. Jos hakijalla on sukulaisia Tanskassa, hän voi saada luvan asua perheensä kanssa. Sukulaisten luona asumista ei tueta.

Tanskan Punainen Risti ja ulkomaalaisvirasto ylläpitävät kahta paluukeskusta, joihin kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat sijoitetaan asumaan ennen kotiin paluutaan. Paluukeskukset toimivat tavallisten vastaanottokeskusten yhteydessä. Paluukeskuksissa hakijat saavat täyden ruokapalvelun tai ruokarahan. Keskuksissa on tavallista vastaanottokeskusta enemmän vartijoita, koska vain keskuksen kutsutuilla henkilöillä on lupa päästä sisään. Poliisi vastaa järjestyksen säilymisestä. Asumisella ei ole oikeutta osallistua opetukseen eikä työntekoon.

Taloudellinen tuki. Turvapaikanhakijoiden taloudellisesta tuesta säädetään ulkomaalaislaissa. Turvapaikanhakija on yleensä oikeutettu taloudelliseen tukeen. Jos hän kuitenkin on naimisissa henkilön kanssa, jolla on Tanskaan oleskelulupa, hänellä ei ole oikeutta tukeen. Tällaisissa tapauksissa hakijan puolison oletetaan elättävän hakijan. Turvapaikanhakija solmii vastaanottokeskuksen kanssa sopimuksen, joka sisältää muun muassa suunnitelman hakijan koulutuksesta ja työtehtävistä. Hakija, joka noudattaa laadittua sopimusta, voi saada lisätukea. Myös lapsiperheen vanhemmillä on oikeus lisätukeen.

Tanskassa turvapaikanhakijan saama päivittäinen taloudellinen tuki on 47,35 DKK (6,4 €) yksin asuvalle aikuiselle ja 37,49 DKK (5,0 €) yhteisessä taloudessa toisen aikuisen kanssa asuvalle. Turvapaikanhakijat voivat myös saada lisätukea, jonka määrä riippuu siitä, käsitelläänkö turvapaikkahakemus Tanskassa vai ei. Lisätuen suuruus on 7,90 DKK (1,1 €), jos hakemuksen käsittelymaa yhä epäselvä ja 27,62 DKK (3,7 €), jos hakemus käsitellään Tanskassa. Jos hakija saa kielteisen turvapaikkapäätöksen ja maasta poistamispäätöksen, laskee hänen lisätukensa yhteen euroon päivässä. Jos turvapaikkahakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä ilmeisen perusteettomana, hakija ei saa lainkaan rahallista tukea.

Lasten kohdalla taloudellinen tuki vaihtelee sen mukaan, kuinka monta lasta perheessä on ja tarjoaako vastaanottokeskus ruoan vai ei. Lisäksi tuen suuruuteen vaikuttaa se, käsitelläänkö hakemus aineellisesti Tanskassa vai onko vastuuvaltion selvittäminen yhä kesken. Jos hakemus käsitellään Tanskassa, eikä vastaanottokeskus tarjoa ruokaa, on tuki ensimmäisen ja toisen lapsen osalta 72,70 DKK (9,8 €). Jos vastaanottokeskus tarjoaa ruoan, tuki on 26,80 DKK (3,6 €) lasta kohden. Ne turvapaikanhakijat, jotka ovat saaneet lopullisen kielteisen päätöksen, mutta kieltäytyvät yhteistyöstä viranomaisten kanssa paluun järjestämisessä, eivät saa muita tukia kuin ruokarahan. Yksin asuvan aikuisen ruokarahan suuruus tavallisessa vastaanottokeskuksessa, jossa ei ole ruokapalvelua, on noin 643 DKK (86,4 €) kahden viikon ajalta.

Lapsiperheet saavat lisäksi kahden viikon välein hyödykepakkauksen, jossa on muun muassa hedelmiä, virvoitusjuomia ja karamelleja. Jos hakija on saanut ruokarahaa yli neljä viikkoa, mutta yhä kieltäytyy lähtemästä maasta, voivat viranomaiset siirtää hänet paluukeskukseen odottamaan käännyttämistä. Jos hakija kieltäytyy siirrosta, voi poliisi toimittaa hänet säilöönottokeskukseen. Jos hakija tulee maasta, joka on Tanskassa listattu maaksi, jossa on vain vähäinen vainon uhka, ja hänet majoitetaan Sandholmin keskukseen, saa hän siellä valmiin ruoan, eikä hänellä ole oikeutta saada mitään muita rahallisia tukia. Jos hän asuu keskuksessa, jossa ei ole tarjolla valmista ruokaa, saa hakija ruokarahan.

Tanskassa yhden turvapaikanhakijan vastaanoton vuosikustannukset ovat tavallisessa vastaanottokeskuksessa noin 222 400 DKK (noin 30 000 €). Vuoden 2008 vastaanoton kokonaiskustannukset Tanskassa olivat arviolta 340,4 miljoonaa DKK (noin 46 miljoonaa €).

Terveyspalvelut. Ulkomaalaisvirasto korvaa turvapaikanhakijoille perus- ja välttämättömän hoidon. Hoidon kriteereitä ovat välttämättömyys, kiireellisyys ja kivun lievittäminen. Alaikäisiä hakijoita lukuun ottamatta turvapaikanhakijoilla ei ole oikeutta samaan terveydenhoitoon kuin Tanskassa asuvilla. Jos hakijalla on riittävät varoja, voi ulkomaalaisvirasto päättää, ettei hän saa ilmaista terveydenhoitoa.

Opinto- ja työtoiminta. Vastaanottokeskuksen ja hakijan välisestä sopimuksesta ja siihen liittyvistä työtehtävistä säädetään ulkomaalaislaissa. Turvapaikanhakijat eivät saa tehdä ansiotyötä. Täysi-ikäiset hakijat ovat kuitenkin velvoitettuja osallistumaan päivittäisten asioiden hoitoon vastaanottokeskuksessa. Työ voi olla esimerkiksi siivoamista, toimistotyötä tai muuta keskuksen ylläpitoa. Taloudellista tukea voidaan vähentää, jos hakija ei osallistu näihin tehtäviin. Hakija voi myös osallistua palkattomaan harjoitteluun tai vapaaehtoistyöhön vastaanottokeskuksen ulkopuolella.

Hiljattain maahan saapuneet turvapaikanhakijat osallistuvat vastaanottokeskuksessa koulutukseen, jossa kerrotaan heidän velvollisuuksistaan, oikeuksistaan ja eduistaan. Kun on päätetty, että hakijan turvapaikkahakemus käsitellään Tanskassa, on hakijalla oikeus osallistua englannin kielen, oman äidinkielen sekä ammatilliseen opetukseen. Täysi-ikäisen hakijan, jonka hakemuksen käsittely on

yhä kesken, tulee osallistua hänelle vastaanottokeskuksessa tarjottavaan koulutukseen. Koulutus voi käsittää yleistaitojen ja ammattitaitojen opiskelua.

Alaikäiset. Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on oikeus käydä koulua aina yhdeksänteen luokkaan asti samoin kuin Tanskan kansalaisilla. Opetus voidaan järjestää yhteistyössä vastaanottokeskuksen kanssa. Lisäksi turvapaikanhakijalapsille voidaan tarjota muuta erityisopetusta vastaanottokeskuksessa. Taitojen riittäessä turvapaikanhakijalapsen voivat jatkaa peruskoulua tavallisessa tanskalaisessa koulussa.

2.2.4 Eräät muut maat

Alankomaat

Alankomaissa turvapaikanhakijoiden vastaanotosta vastuussa oleva keskusviranomaisen (*Centraal Orgaan opvang asielzoekers*, COA) on itsenäinen hallintovirasto, jota rahoittaa oikeusministeriö.

Majoitus. Hakijat majoitetaan turvapaikkamenettelyn alussa kauttakulkukeskukseen. Jos turvapaikkahakemusta ei ratkaista nopeutetussa menettelyssä eli 48 tunnissa, turvapaikanhakijalle tarjotaan majoitusta hakemuksen käsittelyn ajaksi tavallisessa vastaanottokeskuksessa. Maasta poistamisen täytäntöönpanoa odottavat kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat majoitetaan erilliseen paluukeskukseen. Kielteisen päätöksen saaneiden hakijoiden edellytetään lähtevän maasta 28 päivän kuluessa. Jos hakija ei ole määräaikaan mennessä poistunut maasta, hänet sijoitetaan suljettuun keskukseen enintään 12 viikoksi. Jos maasta poistaminen ei ole onnistunut määräaikaan mennessä, sijoitusta suljettuun keskukseen voidaan kuitenkin jatkaa pidempään.

Taloudellinen tuki. Keskusviranomaisen antaa turvapaikanhakijoille ruoka- ja käyttörahaa. Alkuvaiheessa hakijoille annetaan taskurahaa. Ruuan ja majoituksen lisäksi aikuiset saavat 129,48 euroa kuukaudessa, lapset vähemmän. Jos ruokaa ja majoitusta ei tarjota, tuki on aikuisille 220 euroa kuukaudessa. Lisäksi maksetaan tukea muita kuluja varten: kertasumma vaatteisiin sekä virkistys- ja koulutuskuluja. Turvapaikanhakijoiden on ilmoitauduttava viikoittain hakemuksen käsittelyn aikana sormenjälkijärjestelmän kautta. Jos hakija jättää ilmoittautumatta kahtena peräkkäisenä viikkona, hakemus katsotaan peruutetuksi ja oikeus etuuksiin lakkaa.

Terveyspalvelut. Turvapaikanhakijoilla on pääsääntöisesti samat oikeudet terveyspalveluihin kuin Alankomaissa vakituisesti asuvilla henkilöillä. Jokaisessa vastaanottokeskuksessa toimii terveydenhoitoyksikkö, joka antaa turvapaikanhakijoille perusterveydenhuollon palveluja. Kauttakulkukeskuksiin sijoitetut ovat oikeutettuja vain välttämättömään hoitoon. Turvapaikanhakijoille järjestetään sairauskulu- ja vastuuvakuutus.

Opinto- ja työtoiminta. Vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus opiskella hollannin kieltä ja yhteiskuntatietoa. Kaikissa vastaanottokeskuksissa kauttakulkukeskuksia lukuun ottamatta turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus tehdä omat ruokansa. Tavallisissa vastaanottokeskuksissa sekä paluukeskuksissa järjestetään monipuolista toimintaa, kuten iltaohjelmaa, itsepuolustuskursseja ja erityisesti naisille suunnattua toimintaa. Aukkaiden on siivottava omat huoneensa sekä yhteiset tilat, ja he voivat osallistua keskustusten korjaus- ja ylläpitotöihin. Tehtäviin osallistumatta jättävien taloudellista tukea voidaan pienentää. Paluukeskuksiin sijoitetulle tarjotaan mahdollisuus osallistua paluuhaastatteluun. Paluuhaastattelusta kieltäytyminen voi johtaa paluutuen menettämiseen, esimerkiksi kotimaassa käytettäväksi tarkoitettujen työkalujen tai muiden varusteiden menettämiseen.

Alaikäiset. Alle 12-vuotiaat yksin tulleet turvapaikanhakijat sijoitetaan tavallisimmin sijaisperheeseen. 12–15 -vuotiaat yksin tulleet turvapaikanhakijat majoitetaan ympäri vuorokauden valvottuina pidettäviin ryhmäkoteihin. 16–18-vuotiaat turvapaikanhakijat sijoitetaan ryhmäkoteihin tai alaikäisille suunniteltuihin vastaanottokeskuksiin. Alaikäisille yksin tulleeille turvapaikanhakijoille määrätään edunvalvoja, joka avustaa hakijaa koko menettelyn ajan.

Jokaisella alle 18-vuotiaalla on oikeus lailliseen edustajaan, joka allekirjoittaa alaikäisen henkilön turvapaikkahakemuksen. Toisaalta alaikäinen voi kieltäytyä edustajasta. Lailliset edustajat järjestää Oikeusministeriön rahallisesti tukema organisaatio nimeltä *Nidos*. Edustajat hyväksyy tuomari, joka valtuuttaa Nidosin tekemään oikeudellisia päätöksiä alaikäisen puolesta. Edustaja voidaan myös asettaa lapselle, jonka vanhempi on alaikäinen tai joka on ihmiskaupan uhri.

Belgia

Belgiassa vuonna 2007 voimaan tulleen vastaanottolain mukaan jokaisella turvapaikanhakijalla on oikeus arvokkaan elämän mahdollistaviin vastaanotto-olosuhteisiin turvapaikkahakemuksen käsittelyn menettelytavasta riippumatta. Laki edellyttää lisäksi erityisjärjestelyjä lasten ja haavoittuvien ryhmien osalta. Liittovaltion vastaanottoviranomainen (*Fedasil*) myöntää hakijoille annettavat tuet ja huolehtii vastaanotosta yhteistyökumppaniensa kanssa. Fedasilia valvoo kotoutumisesta ja köyhyyden vastaisesta taistelusta vastaava valtiosihteeri yhdessä maahanmuutto- ja turvapaikka-asioista vastaavan ministerin ja valtiosihteerin kanssa.

Majoitus. Turvapaikkahakemuksen jättämisen jälkeen Belgian vastaanottovirasto ohjaa hakijan johonkin vastaanottokeskukseen ja hakijalle annetaan esite, jossa kerrotaan hänen oikeuksistaan vastaanoton aikana. Jokaiselle hakijalle osoitetaan myös sosiaalityöntekijä, joka avustaa häntä turvapaikkamenettelyssä ja järjestää muuta apua tarpeen mukaan. Neljän kuukauden vastaanottokeskuksessa oleskelun jälkeen hakija voi anoa oikeutta siirtyä yksityismajoitukseen. Vastaanottovirasto valvoo vastaanottokeskuksia varmistaakseen vastaanoton yhdenmukaisuuden. Myös useat kansalaisjärjestöt ylläpitävät vastaanottokeskustoimintaa ja yksityismajoitusta.

Taloudellinen tuki. Vastaanottokeskuksessa asuville aikuisille maksetaan taskurahaa 26 € kuukaudessa. Lapsille maksettava summa on sitä pienempi. Vastaanottokeskukset tarjoavat majoituksen, ruoan, vaatteet, terveydenhoidon, sosiaalisen ja psykologisen avun, tulkkipalvelut, oikeusapua, opetusta ja mahdollisuuden osallistua vapaaehtoisen paluun ohjelmaan. Yksityismajoitusta ei tueta taloudellisesti, ja pienissä keskuksissa voi saada osan hyödykkeistä rahana. Taskurahaa voidaan korottaa, jos hakija osallistuu yhteisöpalveluun, esimerkiksi siivoukseen. Harkinnanvaraista tukea voidaan myöntää poikkeustapauksissa sosiaalivirastosta. Turvapaikan hakijat ovat oikeutettuja taloudelliseen tukeen koko turvapaikkamenettelyn ajan. Kielteisen päätöksen saaneet saavat tukea siihen päivään saakka, jona heidät on velvoitettu lähtemään maasta. Vastaanottolain mukaan taloudellista tukea koskevista päätöksistä voi valittaa työtuomioistuimeen.

Terveyspalvelut. Terveydenhuoltopalvelut ovat kaikkien hakijoiden saatavilla riippumatta siitä, asuvatko he vastaanottokeskuksissa vai eivät. Terveydenhuollosta vastaa joko sairaalalääkäri tai yksityinen yleislääkäri.

Opinto- ja työtoiminta. Aikuisilla turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus osallistua vastaanottokeskusten järjestämille kursseille, joilla opetetaan esimerkiksi kieliä, atk-taitoja, ruoanlaittoa ja ompelamista. Myös muiden kuin vastaanottokeskuksen järjestämille kursseille voi

osallistua. Vastaavaa opintotoimintaa järjestetään myös yksityismajoituksessa asuville. Lisäksi vastaanottokeskukset järjestävät urheilu- ja kulttuuritoimintaa.

Alaikäiset. Belgiassa on kaksi vastaanottokeskusta, jotka on varustettu erityisesti ilman huoltajaa olevien alaikäisten majoittamiseen. Koulunkäynti on pakollista 6 -18 -vuotiaille, ja heille järjestetäänkin erityisiä koulunkäyntiin valmistavia kursseja. Tätä nuoremmille järjestetään esikoulutoimintaa. Belgian lainsäädäntö velvoittaa viranomaisia ilmoittamaan jokaisesta ilman huoltajaa olevasta alaikäisestä oikeusministeriön alaiselle holhoustoimelle, joka nimittää alaikäiselle holhoojan. Holhoojat ovat holhoustoimen kouluttamia ja valvomia henkilöitä, yleensä vapaaehtoisia, jotka saavat rahallisen korvauksen työstään.

Ranska

Ranskassa turvapaikanhakijoiden vastaanotto on valtion rahoittamaa ja pääasiassa kansalaisjärjestöjen ylläpitämää. Valtakunnallisesta ohjauksesta ja suunnittelusta vastaa maahanmuuttoa, kotouttamista, kansallista identiteettiä ja kehityskysymyksiä hoitavan ministeriön alaisuudessa toimiva vastaanottoviranomainen (*Agence nationale de l'accueil des étrangers et des migrations*, ANAEM).

Majoitus. Turvapaikkamenettelyn alussa hakijat majoitetaan kauttakulkukeskuksiin. Tällaisen parin kuukauden mittaisen väliaikaisen majoituksen saaneelle pyritään järjestämään paikka vastaanottokeskuksesta, jossa voi asua koko turvapaikkamenettelyn ajan. Vastaanottokeskusten paikkamäärä ei ole viime vuosina ollut turvapaikanhakijoiden määrään nähden riittävä. Hakijat ovat voineet joutua etsimään vaihtoehtoista majoitusta viime kädessä jopa asunnottomien keskuksista, jotka majoittavat ihmisiä vain yhdeksi yöksi kerrallaan, eivätkä tarjoa ruokia.

Taloudellinen tuki. Määräaikaista taloudellista tukea maksetaan vain niille turvapaikanhakijoille, joilla ei ole mahdollisuutta majoittua vastaanottokeskuksissa ja jotka eivät ole tarjotusta majoituksesta kieltäytyneet. Tuen edellytyksenä on lisäksi todistus kyvyttömyydestä huolehtia omasta toimeentulosta. Turvapaikanhakijoille myönnetty taloudellinen tuki on noin 300 € kuukaudessa eikä siihen voi saada huoltajakorotusta. Aluehallinto- tai kunnallisviranomaiset voivat lisäksi myöntää ylimääräistä taloudellista tukea poikkeustapauksissa.

Terveyspalvelut. Sosiaali- ja terveyspalveluina turvapaikanhakijoille tarjotaan yleistä sairausvakuutusta, joka kattaa hakijan sekä hänen puolisonsa ja alaikäisten huollettavien kaikki lääke- ja sairaalakulut. Jos todistusta perhesiteistä ei ole, hakijan on tehtävä valahtoinen ilmoitus, jotta myös puoliso ja lapset kuuluisivat vakuutuksen piiriin. Ennen sairausvakuutuksen voimassaolon alkamista turvapaikanhakijoilla on pääsy ensiapuun, jonka määräämät lääkkeet ovat ilmaisia. Ranskassa on myös eräitä kansalaisjärjestöjä, jotka tarjoavat hammas- ja silmälääketieteellistä sekä psykologista apua niille turvapaikanhakijoille, joilla ei ole sairausvakuutusta. Paikalliset terveystoimikunnat tarjoavat yleensä terveys- ja sosiaalipalveluja lapsille ja äideille ilman vakuutusta. Yli kolme kuukautta Ranskassa oleskelleet turvapaikanhakijat, joiden hakemus käsitellään nopeutetussa menettelyssä, voivat hakea valtion terveydenhoitoavustusta.

Opinto- ja työtoiminta. Aikuisille opetetaan vastaanottokeskuksissa ranskaa. Muu toiminta on vapaaehtoistyön varassa.

Alaikäiset. Yli 3-vuotiaat turvapaikanhakijalapsen lapset voivat päästä kouluun ja 6 - 16 -vuotiaille koulunkäynti on pakollista ja ilmaista. Myös toisen asteen opetukseen osallistuminen on

mahdollista. Ranskassa yleinen syyttäjä nimittää ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle tilapäisen asiainhoitajan, joka neuvoo ja edustaa lasta hallinnollisissa ja oikeudellisissa asioissa. Tilapäinen asiainhoitaja edustaa lasta, kunnes hänelle määrätään holhooja. Suurimmalle osalle ilman huoltajaa olevista alaikäisistä nimitetään ammattiholhooja, mutta holhous voidaan määrätä myös mahdollisille sukulaisille.

Saksa

Saksassa turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva lainsäädäntö kuuluu sisäasianministeriön hallinnonalalle. Osavaltioilla on kuitenkin vastuu turvapaikanhakijoiden vastaanoton järjestämisestä käytännössä ja eroja osavaltioiden kesken on paljon.

Majoitus. Turvapaikanhakija majoitetaan turvapaikkamenettelyn ensimmäisten kolmen kuukauden ajaksi osavaltion vastaanottokeskukseen. Tämän jälkeen hakija majoitetaan toiseen paikalliseen osavaltion tai paikallishallinnon ylläpitämään vastaanottokeskukseen. Turvapaikanhakijalla on velvollisuus majoittua vastaanottokeskuksessa. Tästä velvollisuudesta voidaan poiketa hakijan terveydentilaan, yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvästä tai muusta pakottavasta syystä.

Taloudellinen tuki. Turvapaikanhakijalle myönnetään turvapaikanhakijoiden toimeentulosta annetun lain mukaisesti taloudellista tukea, jos hänellä ei ole tuloja tai varallisuutta. Hyödykkeinä annettavalla toimeentulolla, johon luetaan muun muassa majoitus, lämmitys, sähkö, kalusteet ja kodinkoneet, on aina etusija rahana maksettavaan toimeentulotukeen nähden. Turvapaikanhakijoille annetaan myös maksusitoumusseteleitä sekä tietyn summan sisältäviä maksukortteja päivittäistavaroiden hankintaan.

Turvapaikanhakijoille rahana maksettavan kuukausittaisen taloudellisen tuen suuruus on perheen aikuisella 184 €, alle kahdeksanvuotiaalla 112,48 € ja muilla perheenjäsenillä 158,50 €. Vastaanottokeskuksessa asuville turvapaikanhakijoille maksetaan kuukausittaista käyttörahaa, jonka suuruus on alle 15-vuotiaalla 20,45 € ja 15 vuotta täyttäneellä 40,90 €. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää esimerkiksi raskaana olevien äitien ja vastasyntyneiden erityismenojen, erityistarpeiden lasten sekä koulutarvikkeista aiheutuvien menojen kattamiseen. Jos turvapaikkahakemus on vielä neljän vuoden kuluttua hakemuksen jättämisestä ratkaisematta, turvapaikanhakijalle myönnetään toimeentulotukea samoin ehdoin kuin Saksan kansalaiselle, jolloin rahana maksettavan toimeentulotulotuen osuus nousee huomattavasti.

Terveyspalvelut. Turvapaikanhakijalla on oikeus välttämättömään sairaanhoitoon ja hammashoitoon. Muuta kuin akuuttia hoitoa vaativien terveyspalveluiden saamiselle on saatava sosiaaliviranomaisen lupa. Turvapaikanhakijalla on oikeus säännöllisiin terveystarkastuksiin sekä tarpeellisiin rokotuksiin. Alle kuusivuotiailla on oikeus lapsille suunnattuun lääkärin- ja hammaslääkärintarkastukseen, ja myös raskaana oleville ja vastasyntyneiden äideille voidaan myöntää laajempi pääsy terveyspalveluihin. Turvapaikanhakijalla on oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin kielteisen päätöksen jälkeenkin aina maasta poistumiseen saakka. Jos turvapaikkahakemus on ratkaisematta vielä neljän vuoden kuluttua hakemuksen jättämisestä, turvapaikanhakijalla on oikeus samoihin terveyspalveluihin kuin Saksan kansalaisella.

Opinto- ja työtoiminta. Turvapaikanhakijoiden oikeus kieli- tai muuhun koulutukseen vaihtelee osavaltioittain. Turvapaikanhakijoille kuitenkin järjestetään erilaista arkielämää tukevaa toimintaa yhteistyössä kuntien kanssa.

Alaikäiset. Joissakin osavaltioissa alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on oppivelvollisuus ja joissakin osavaltioissa alaikäisillä on vapaaehtoinen mahdollisuus käydä koulua. Alle 16-vuotiaat ilman huoltajaa olevat alaikäiset turvapaikanhakijat majoitetaan lastensuojeluviranomaisten ylläpitämiin tai valvomiin vastaanottokeskuksiin. Useissa osavaltioissa myös 16 vuotta täyttäneillä alaikäisillä on mahdollisuus majoittua tällaiseen alaikäisyksikköön. Ilman huoltajaa olevalla 16 vuotta täyttäneellä alaikäisellä turvapaikanhakijalla on itsenäinen puhevalta turvapaikkamenettelyssä. Muissa oikeudellisissa asioissa 16 vuotta täyttänyt turvapaikanhakijaa edustaa hänelle määrätty edunvalvoja. Holhoustuomioistuin määrää alle 16-vuotiaalle ilman huoltajaa olevalle turvapaikanhakijalle turvapaikkamenettelyä varten edunvalvojan. Edunvalvoja avustaa tätä menettelyn kaikissa vaiheissa. Edunvalvoja voi olla turvapaikanhakijan sukulainen, perheenjäsen tai paikallisen nuorisotoimen edustaja

Sveitsi

Sveitsissä turvapaikkahakemusten tutkimisesta sekä turvapaikka-, oleskelulupa- ja maasta poistamispäätöksistä ja vastaanoton valvonnasta on vastuussa liittovaltion maahanmuuttoviranomainen (*Bundesamt für Migration*).

Majoitus. Turvapaikkahakemukset jätetään liittovaltion viranomaisen ylläpitämiin rekisteröintikeskuksiin, joihin suurin osa hakijoista myös majoitetaan. Jos turvapaikkahakemusta ei saada käsitellyksi kohtuullisessa ajassa, hakija osoitetaan johonkin kantoniin majoitettavaksi pois liittovaltion vastuulta. Suurin osa kantoneista sijoittaa turvapaikanhakijat aluksi vastaanottokeskuksiin ja menettelyn myöhemmässä vaiheessa yksityismajoitukseen. Perheenjäsenet pyritään sijoittamaan saman kantonin alueelle.

Taloudellinen tuki. Turvapaikanhakijan taloudellisesta tukemisesta säädetään turvapaikkalaissa, kantonien sosiaalihuoltolaissa sekä asiasta vastaavan liittovaltion maahanmuuttoviranomaisen suosituksissa. Sveitsin liittotasavallan perustuslain mukaan kantonit ovat vastuussa sosiaaliavustusten antamisesta tarpeessa oleville. Kantonit valvovat turvapaikanhakijoille myönnettävän taloudellisen tuen jakamista, jota käytännössä voivat hoitaa yhteisöt, järjestöt tai yksityiset yritykset. Liittovaltio korvaa kantoneille sosiaaliavustuksesta aiheutuneet menot.

Sosiaaliavustuksen tulee kattaa muun muassa ruoka, suoja, vaatteet ja perusterveydenhuolto. Turvapaikanhakijoille maksettava sosiaaliavustus on kuitenkin pienempi kuin Sveitsin kansalaisille ja oleskeluluvan saaneille maksettava avustus. Tietyin edellytyksin turvapaikanhakija voi saada vanhuus-, vammais- tai työttömyyseläkkeen sekä sairausvakuutuksen. Sosiaaliavustus voidaan maksaa käteisenä tai antaa luontoisetuina. Kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat eivät pääsääntöisesti ole oikeutettuja yhteiskunnan tarjoamiin tukiin, mutta perustuslain mukaan heille on kuitenkin taattava vähimmäistason mukainen toimeentulo.

Terveyspalvelut. Jokaisella Sveitsissä asuvalla henkilöllä tulee olla sairausvakuutus, jota edellytetään myös turvapaikanhakijoilta. Perusmuotoinen sairausvakuutus kattaa sairauksista, onnettomuuksista sekä synnytyksestä aiheutuvat kulut. Onnettomuudet korvataan vain, jos henkilöllä ei ole mitään muuta vakuutusta.

Alaikäiset. Alle 16-vuotiailla turvapaikanhakijoilla on oikeus ilmaiseen koulunkäyntiin. Alaikäiselle turvapaikanhakijalle osoitetaan edustaja, joka on vastuussa lapsen edun toteutumisesta turvapaikkamenettelyssä.

Yhdistynyt kuningaskunta

Yhdistyneessä kuningaskunnassa turvapaikanhakijoiden vastaanotto kuuluu sisäasiainministeriön alaisen maahanmuuttoviranomaisen (*The UK Border Agency*) vastuulle.

Majoitus. Turvapaikanhakijalle osoitetaan asunto yleensä pääkaupungin ulkopuolelta, ellei asuminen pääkaupungissa tai sen läheisyydessä ole välttämätöntä esimerkiksi terveydenhoidollisista syistä. Turvapaikanhakija voi asua myös yksityismajoituksessa. Tällöin turvapaikanhakijalla on ilmoittautumisvelvollisuus, joka voidaan toteuttaa myös teknisin välinein tapahtuvana elektronisena valvontana.

Taloudellinen tuki. Maahanmuuttoviranomainen voi hakemuksesta maksaa varattomalle turvapaikanhakijalle taloudellista tukea. Avustuksen saajan tulee allekirjoittaa sopimus, jossa hän sitoutuu asumaan osoitetussa majoituspaikassa ja ilmoittamaan kaikista olosuhdemuutoksista.

Yksin asuvan aikuisen rahallisen tuen määrä on 186,26 € kuukaudessa. Täydentävää tukea voidaan maksaa raskaana oleville ja alle kolmevuotiaiden lasten äideille sekä kertakorvauksena lapsen syntymän jälkeen. Jos kielteisestä oleskelulupapäätöksestä valitetaan, taloudellista tukea maksetaan hakemuksen lainvoimaiseen ratkaisuun saakka. Jos kielteisestä päätöksestä ei valiteta, toimeentulotuen maksaminen ja oikeus ilmaiseen asumiseen lakkaavat 21 päivän kuluttua kielteisen päätöksen tiedoksi antamisen jälkeen. Kielteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden oletetaan poistuvan maasta vapaaehtoisesti. Heille voidaan edelleen antaa majoitus ja taloudellista tukea maksusitoumuksina, jos he voivat esittää perustellun esteen maasta poistumiselleen tai selvitystä omaehtoisen maasta poistumisen edistymisestä. Ne turvapaikanhakijat, joilla on alaikäisiä huollettavia, saavat kuitenkin tukea maasta poistumiseensa saakka. Myös ilman huoltajaa olevat alaikäiset ja muut haavoittuvassa asemassa olevat saavat tukea maasta poistumiseensa asti.

Terveyspalvelut. Turvapaikanhakijalla on oikeus julkisen terveydenhuollon palveluihin. Tämän lisäksi voidaan varattomille turvapaikanhakijoille tarjota ilmaisia hammashuollon palveluja. Kielteisen päätöksen saaneilla turvapaikanhakijoilla on oikeus ainoastaan välttämättömiin terveyspalveluihin. Muuta terveydenhoitoa voidaan antaa terveydenhuollon ammattihenkilön harkinnan mukaisesti.

Opinto- ja työtoiminta. Turvapaikanhakijoille ei ole tarjolla erityisiä kursseja tai muuta toimintaa. Täysi-ikäisiä turvapaikanhakijoita pidetään koulutuksen suhteen ulkomaalaisina opiskelijoina ja heidän tulee pääsääntöisesti maksaa kaikki opiskelusta aiheutuvat kulut. Joissakin tapauksissa turvapaikanhakijat voivat kuitenkin saada rahoitusta esimerkiksi englannin kielen kursseihin.

Alaikäiset. Alle 16-vuotiaat turvapaikanhakijalapsen lapset ovat oikeutettuja samaan perusopetukseen kuin maan omat kansalaiset. Yli 16-vuotiaat alaikäiset saavat tarvittaessa rahoitusta opintoihinsa samoin ehdoin kuin kansalaiset. Paikallisilla lastensuojeluviranomaisilla on velvollisuus turvata ilman huoltajaa olevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden hyvinvointi. Tarveharkintaiseen hyvinvoinnin turvaamiseen kuuluu mm. majoituksesta huolehtiminen. Turvapaikanhakijoille neuvontaa antavalla järjestöllä (*The British Refugee Council*) on merkittävä rooli ilman huoltajaa olevan alaikäisen avustamisessa. Ilman huoltajaa olevalla alaikäisellä turvapaikanhakijalla on oltava turvapaikkapuhuttelussa mukanaan aikuinen, johon alaikäinen luottaa. Tämä aikuinen voi olla esimerkiksi oikeudellinen avustaja, sosiaalityöntekijä, sukulainen, lääkäri, kirkon työntekijä, opettaja taikka hyväntekeväisyysjärjestön tai Punaisen Ristin edustaja. Ilman huoltajaa oleville alaikäisille turvapaikanhakijoille ei määrätä laillista huoltajaa.

2.3 Nykytilan arviointi

Voimassa oleva kotouttamislaki on vuosien ajan antanut hyvän perustan kansainvälistä suojelua hakevien ja toissijaista suojelua saavien vastaanoton järjestämiselle ja kehittämiselle.

Kotouttamislain vastaanottoa koskevien säännösten tavoite turvata kansainvälistä suojelua hakevien ja toissijaista suojelua saavien toimeentulo ja huolenpito on edelleen ajankohtainen. Lain luettavuutta kuitenkin vaikeuttaa se, että laki sisältää kahta erilaista toimintaa, maahanmuuttajien kotouttamista ja kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottoa koskevat säännökset. Lakiin on lisäksi sen voimassaoloaikana tehty paljon muutoksia, mikä osaltaan on tehnyt siitä rakenteeltaan jossain määrin sekavan. Se, miten vastaanottoa koskevat säännökset tällä hetkellä jakautuvat lain ja eri alemmanasteisten säännösten kesken, ei kaikilta osin vastaa nykyisen perustuslain vaatimuksia, eikä jako ole myöskään käytännön soveltamisen kannalta aivan selkeä.

2.3.1. Toimivaltaiset viranomaiset ja kustannusten korvaaminen

Voimassa olevan lain mukaisiin toimivaltaisten viranomaisten tehtäviin ei ole tarpeen tehdä muutoksia. Toimivaltaisia viranomaisia koskevia säännöksiä on hiljattain muutettu siirtämällä vastuu vastaanotosta työministeriöltä sisäasiainministeriölle ja vastuu vastaanoton käytännön ohjauksesta silloisilta työ- ja elinkeinokeskuksilta Maahanmuuttovirastolle. Hallinnon kokoaminen on osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi hallinnonalan kokonaisvaltaisemman ohjauksen ja etenkin vastaanoton ja turvapaikkatutkiminnan ja -päätöksenteon yhdensuuntaisen kehittämisen näkökulmasta, ja valitulla tiellä on perusteltua jatkaa.

Kuntien ja yksityisten yhteisöjen tai säätöiden mahdollisuus järjestää käytännön vastaanottopalveluja valtion ohella on vastaanoton usein äkkiäkin vaihtuvien tarpeiden vuoksi järkevää säilyttää nykyisellään. Täsmentämisen varaa on kuitenkin säännöksissä, jotka koskevat Maahanmuuttoviraston vastaanottopalvelujen järjestämiseksi solmimia sopimuksia ja niiden sisältöä. Voimassa olevissa vastaanottoa koskevissa säädöksissä ei myöskään ole mainintaa muiden kuin viranomaisten rikosoikeudellisesta virkavastuusta heidän hoitaessaan vastaanottoon liittyviä julkisia hallintotehtäviä.

Kustannusten korvaamista koskevien vastuiden ja menettelyjen osalta ei ole havaittu tarvetta muuttaa nykyistä lainsäädäntöä tai käytäntöä. Vastuu kustannusten korvaamisesta on säilytettävä valtiolla ja kansainvälistä suojelua hakevien määrien vaihteluihin on pystyttävä vastaamaan joustavasti. Vastaanoton järjestämiseksi valtion tulo- ja menoarviossa vuosittain säädettävä arviomääräraha takaa sen, että toimeentulon ja huolenpidon perustuslaillinen järjestämisvelvollisuus voidaan täyttää myös hakijamäärän äkkiä kasvaessa.

2.3.2 Vastaanottopalvelut

Kansainvälistä suojelua hakevat ovat vastaanottopalvelujen pääasiallinen kohderyhmä, eikä siihen ole tarvetta tehdä muutoksia. Nykyiseen tapaan on tarkoituksenmukaista pystyä tarpeen vaatiessa tarjoamaan vastaanottopalveluja myös tilapäistä suojelua saaville. Myös oleskeluluvan saaneiden oikeus vastaanottopalveluihin tulee säilyttää aina siihen saakka, kunnes heille on järjestynyt asunto ja mahdollisuus muuttaa kuntaan. Voimassa olevan kotouttamislain perusteella tarjotut vastaanottopalvelut täyttävät niin ikään pääpiirteissään niille asetetut tavoitteet. Yksittäisten vastaanottopalvelujen osalta nykyisiä säännöksiä on kuitenkin tarpeen täsmentää ja täydentää.

Nykylaissa ei ole säädetty siitä, kuka päättää kansainvälistä suojelua hakevan majoittamisesta vastaanottokeskukseen tai siirtämisestä toiseen vastaanottokeskukseen. Jos eri vastaanottokeskusten näkemykset etenkin jonkin hakijan siirrosta ovat olleet ristiriitaisia, päätöksenteko on voinut olla vaikeaa. Ongelmat ovat olleet erityisen vaikeita silloin, kun hakijamäärät ovat kasvaneet ja majoituspaikoista on ollut pulaa. Käytännön ongelmatilanteiden välttämiseksi laissa olisi tarpeen säätää sekä päätöksentekijästä että Maahanmuuttoviraston mahdollisuudesta osallistua tarvittaessa päätöksentekoon.

Unionin kansalaisten jättämien turvapaikkahakemusten määrän kasvettua alettiin joissakin vastaanottokeskuksissa vuoden 2009 lopulta alkaen tarjota hakijoille täysi ateriapalvelu. Aiemmin täysi ateriapalvelu oli järjestetty vain ilman huoltajaa oleville alaikäisille hakijoille. Tarjoamalla ateriat haluttiin vähentää hakijoille rahana maksettavan toimeentulotuen osuutta ja kehittää vastaanottojärjestelmää niin, ettei se houkuttelisi perusteettomia hakijoita. Voimassa oleva kotouttamislaki ei kuitenkaan tunne aterioiden järjestämistä vastaanottopalveluina, vaan ainoastaan mallin, jossa hakijat huolehtivat itse ruoastaan saamallaan toimeentulotuella.

Ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakijoiden määrän kasvu vuosina 2008 ja 2009 sai puolestaan aikaan käytännön muutoksia alaikäisten majoittamisessa. Yli 16-vuotiaita alettiin majoittaa niin sanottuihin tukiasuntoihin, joista ei kuitenkaan ole säädetty lailla. Lähellä täysi-ikäisyyttä olevia alaikäisiä majoitettiin myös joihinkin kansanopistoihin. Ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanottojärjestelmää onkin arvosteltu siitä, että kotouttamislain mukaisia, lastensuojelulakiin perustuvia alaikäisten majoituksen edellytyksiä rikotaan näillä uusilla järjestelyillä. Jatkossa olisi tarpeen luoda lailla säädetty perusta erilaisten majoitusmuotojen kehittämiseksi ja samalla säätää edellytyksistä, jotka mahdollisten uusien majoitusmuotojen tulee täyttää. Etenkin lastensuojelujärjestöt ovat esittäneet vielä pitemmälle meneviä muutoksia ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanottopalveluihin. Vastuu niistä tulisi siirtää sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen ja käytännön toiminta kuntien lastensuojeluviranomaisille. Vastaanottolakiin aikataulu ei kuitenkaan salli näin suuren muutoksen valmistelua, vaan siitä ehdotetaan perustettavaksi oma erillinen selvityshankeensa. Hankkeen yhteydessä on mahdollista pohtia myös sitä, miten alaikäisille turvataan nykyistä paremmin pääsy perusopetukseen. Kunnilla ei ole velvollisuutta järjestää opetusta kansainvälistä suojelua hakeville oppivelvollisuusikäisille ja käytännöt kouluun pääsyssä vaihtelevatkin riippuen vastaanottokeskuksen sijaintipaikkakunnasta.

Kansainvälistä suojelua hakeville Suomessa maksettavan toimeentulotuen on arveltu houkuttelevan tänne hakijoita, joilla ei ole esittää perusteita suojelun tarpeelle. Viime vuosina etenkin unionin kansalaisten on epäilty hakevan Suomesta suojelua juuri taloudellisen tuen toivossa. Syksyllä 2009 sisäasiainministeriö selvitti eri jäsenvaltioissa kansainvälistä suojelua hakeville maksettavan taloudellisen tuen suuruutta ja selvityksen perusteella näytti siltä, että Suomessa maksettu tuki oli muita selvästi korkeampi. Hakijoille rahana maksettavan tuen osuutta pienennettiin helmikuun alussa 2010 voimaan tulleella toimeentuloa koskevalla sisäasiainministeriön asetuksella, mutta samassa yhteydessä nostettiin esiin kysymys tarpeesta muuttaa hakijoille maksettavan taloudellisen tuen rakennetta.

Sen lisäksi, että toimeentulokijärjestelmä on ehkä houkuttellut Suomeen hakemaan kansainvälistä suojelua ilman perustetta, se soveltuu joiltain osin hankalasti vastaanotto toimintaan. Vastaanottopalvelujen järjestämisen ja toimeentulotuen taustalla on kyllä sama perustuslain 19 §:n mukainen velvoite taata jokaiselle välttämätön toimeentulo. Myös toimeentulotuen viimesijaisuus soveltuu siltä osin kuin on kyse varallisuudesta tai mahdollisista työ- tai yrittäjätuloista. Toisin on kuitenkin ensisijaisten sosiaaliturvaetuksien, kuten eläkkeen, työttömyysturvan, sairauspäivärahan, lasten kotihoidon tuen, lapsilisän, asumistuen ja opintotuen kohdalla: näihin kansainvälistä suojelua

hakevalle ei ole oikeutta. Toimeentulotukijärjestelmän soveltamista kansainvälistä suojelua hakeviin monimutkaistaa myös se, että hakijoille järjestetään majoitus vastaanottokeskuksissa ja lisäksi muita vastaanottopalveluja, jotka korvaavat osan niistä menoista, joita toimeentulotuella on tarkoitus kattaa. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoi sisäasiainministeriön toimeentuloa koskevaan asetukseen liittyvässä lausunnossaan, että kansainvälistä suojelua hakeville maksettava taloudellinen tuki tulisi eriyttää toimeentulotuesta.

Voimassa olevassa kotouttamislaissa kansainvälistä suojelua hakevalle turvatut välttämättömät terveyspalvelut on terveydenhuoltolainsäädännössä käsitteenä tuntematon, eikä sitä määritellä tarkemmin myöskään kotouttamislaissa. Tulkinnanvarainen säännös on johtanut erilaisiin käytäntöihin eri vastaanottokeskuksissa. Asiaa selvittänyt eduskunnan apulaisoikeusasiamies on esityksessään lainsäädännön täsmentämiseksi joulukuussa 2009 todennut, että kotouttamislaissa tulisi määritellä selkeästi ja täsmällisesti, mitä käsite ”välttämättömät terveyspalvelut” pitää sisällään. Tietyille ryhmille, lähinnä lapsille, raskaana oleville naisille ja muille haavoittuvassa asemassa oleville on käytännössä annettu muita laajemmat terveydenhuoltopalvelut, vaikka kotouttamislaissa ei tästä kovin selvästi säädetä. Esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolapalveluja, mielenterveyspalveluja sekä kidutettujen kuntoutusta on tarjottu.

2.3.3 Ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustaminen

Edustajan tehtäviin kuuluu kotouttamislain 26 §:n 2 momentin mukaan muun muassa määrätä lapsen asumisesta. Joissakin vastaanottokeskuksissa tämä on aiheuttanut käytännön ongelmia. Tarkoituksenmukaisemmaksi on nähty, että ilman huoltajaa olevan alaikäisen majoituksesta päättäisi vastaanottokeskus alaikäisen edustajaa kuultuaan.

Koska ilman huoltajaa olevat alaikäiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, viranomaisten velvollisuudeksi on katsottu sen varmistaminen, että edustajina toimii sopivia henkilöitä. Onkin esitetty toiveita siitä, että edustajien kelpoisuudesta tehtävänsä säädettäisiin laissa nykyistä tarkemmin. Tarvetta lisäsi erityisesti se, että ilman huoltajaa olevien alaikäisten hakijamäärien kasvaessa edustajista oli pulaa ja monet toimivat edustajina vähäisellä kokemuksella. Lisäksi vaikka sisäasiainministeriön edustajaohjeen mukaan vastaanottokeskus voi tarvittaessa pyytää käräjäoikeutta selvittämään edustajaehdokkaan tiedot rikosrekisteristä, käytännöt ovat tässä suhteessa vaihdelleet.

2.3.4 Ihmiskaupan uhrien auttaminen

Ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyville lainmuutoksille on nähty olevan tarvetta eri tahoilla. Kansallisena ihmiskaupparaportoijana toimiva vähemmistövaltuutettu luovutti ensimmäisen kertomuksensa ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä eduskunnalle 9.6.2010. Raportissa esitetään kolmisenkymmentä suositusta ihmiskaupan vastaisen toiminnan tehostamiseksi ja uhrien aseman parantamiseksi. Raportoiija kiinnittää huomiota myös auttamisjärjestelmän toimintaan. Muutostoiveita ovat esittäneet myös auttamisjärjestelmän toteuttajat, niin vastaanottokeskukset kuin muutkin järjestelmässä mukana olevat tahot.

Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevia säännöksiä ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista muuttaa uutta vastaanottolakia valmistelemaan asetetun hankkeen yhteydessä. Tarkennetun ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa arvioimaan on asetettu oma, sisäasiainministeriön puheenjohtajalla toimiva ohjausryhmänsä. Ohjausryhmä laatii vuoden 2010 loppuun mennessä toimenpidesuositukset ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen, eivätkä suositukset siis ehdi valmistua tämän hallituksen esityksen valmistelun aikana.

Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi uuteen vastaanottolakiin sellaisenaan ja niiden muuttamiseksi tullaan valmistelemaan myöhemmin erillinen hallituksen esitys.

2.3.5 Rekisterit

Kotouttamislain henkilörekistereihin liittyvät säännökset eivät kaikilta osin vastaa tämän hetken tarpeita. Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista varten ylläpidettävää asukasrekisteriä koskevissa säännöksissä ei sallita toimeentulotuki- tai terveystietojen tallettamista rekisteriin. Kun vastaanottokeskuksissa kuitenkin maksetaan toimeentulotukea ja annetaan terveydenhuoltopalveluja, näitä tietoja käytännössä käsitellään ja kootaan. Asukkaiden oikeusturvan, hyvän hallinnon ja yhdenmukaisten käytäntöjen varmistamiseksi on tärkeää, että asiasta säädetään laissa.

Uudenmaan työ- ja elinkeinokeskus piti aikoinaan yllä luetteloa ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustajiksi määräytyistä henkilöistä. Edustajan määräämiseen liittyvien tehtävien siirryttyä pois työ- ja elinkeinokeskuksilta, luetteloa ei ole enää järjestelmällisesti ylläpidetty. Tietoja edustajiksi määräytyistä kuitenkin tarvitaan sekä toiminnan suunnittelua että käytännön toteuttamista varten. Edustajatietojen rekisteröimättömyys on nähty puutteeksi etenkin Maahanmuuttovirastossa, joka maksaa edustajien palkkiot ja kulukorvaukset.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Vastaanottolakihanke asetettiin lokakuussa 2009 kotouttamislain kokonaisuudistushankkeen rinnalle valmistelemaan vastaanottoa koskevat säännökset omaksi laikseen. Hankkeen tarkoituksena on siis ensisijaisesti ollut varmistaa, että uuden kotouttamislain tullessa voimaan ja nykyisen kumoutuessa vastaanotto toiminnalla on sen vaatima lainsäädännöllinen perusta. Tavoitteena on ollut saada aikaan yksiselitteiset säännökset, joilla turvataan kansainvälistä suojelua hakevien ja toissijaista suojelua saavien sekä ihmiskaupan uhrien toimeentulo ja huolenpito. Tätä voimassa olevan kotouttamislain perustarkoitusta ei siis ole tarkoitus muuttaa.

Uudistushankkeessa on pyritty johdonmukaiseen ja rakenteeltaan selkeään lakiin, joka edistää vastaanottopalvelujen tarjonnan yhdenmukaisuutta eri vastaanottokeskuksissa. Niin ikään on perustuslain edellyttämän mukaisesti nostettu alemmantasoisista säädöksistä lakiin kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrien oikeuksia ja velvollisuuksia koskevat säännökset.

Merkittävimmit muutokset koskevat vastaanottokeskusten maksaman taloudellisen tuen irrottamista toimeentulotukijärjestelmästä. Toimeentulotuen sijasta aikuisille turvapaikanhakijoille maksettaisiin jatkossa vastaanottorahaa ja ilman huoltajaa oleville alaikäisille käyttörahaa. Rahan suuruudesta säädettäisiin vastaanottolaisissa. Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen olisi toimeentulotuen myöntämistä yksinkertaisempaa ja soveltuisi siksi toimeentulotukijärjestelmää paremmin kansainvälistä suojelua hakevien vastaanoton tarpeisiin. Muutoksella pyrittäisiin myös vähentämään taloudellisen tuen houkuttelevuutta perusteettomien hakemusten jättämiseen. Ilman huoltajaa oleville alaikäisille maksettava käyttöraha olisi nykyistä vastaanottorahaa pienempi. Muilta osin rahana maksettavan tuen keskimääräistä suuruutta ei ole tarkoitus muuttaa nykyisestä.

Joitakin vuosia sitten alkanutta käytäntöä majoittaa nuoria tukiasuntoloihin halutaan jatkaa. Tukiasuntoloiden katsotaan sopivan hyvin useille lähellä täysi-ikäisyyttä oleville nuorille ja lisäksi

tukiasuntolat ovat majoitusmuotona ryhmäkoteja kustannustehokkaampia. Tätä varten ilman huoltajaa oleville 16 -17 -vuotiaille tarkoitetuista tukiasuntoloista ja siellä majoittuvien alaikäisten enimmäismäärästä ja heitä hoitavien työntekijöiden vähimmäismäärästä ehdotetaan säädettäväksi laissa. Voimassa olevan lain mukaiset ryhmäkodit on silti tarkoitus säilyttää edelleen pääasiallisena vaihtoehtona kaikenikäisten alaikäisten majoittamiseen. Ryhmäkotien ja tukiasuntoloiden lisäksi mahdollistettaisiin alaikäisten majoittaminen tietyin edellytyksin myös muissa heille tarkoitetuissa majoituspaikoissa.

Nykyistä yhtenäisempien palvelujen turvaamiseksi ehdotetaan luovuttavan voimassa olevan kotouttamislain välttämättömien terveyspalvelujen käsitteestä. Lain terveydenhuoltoa koskevassa säännöksessä ehdotetaan viitattavan terveydenhuollon lainsäädäntöön kiireellisen hoidon turvaamiseksi kansainvälistä suojelua hakeville. Tilapäistä suojelua saavat ja haavoittuvassa asemassa olevat hakijat saisivat nykyisen käytännön mukaisesti samat terveydenhuoltopalvelut kuin Suomessa asuvat, ja tätä koskeva säännös lisättäisiin lakiin.

Ehdotuksessa on perustuslain 124 §:n sääntely huomioon ottaen haluttu täsmentää säännöksiä, jotka koskevat muiden kuin viranomaisten toimintaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen palveluntuottajina. Tähän liittyen ehdotetaan Maahanmuuttoviraston vastaanottopalvelujen järjestämiseksi solmimien sopimusten sisältöä täsmennettäväksi. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi muiden kuin viranomaisten rikosoikeudellisesta virkavastuusta heidän hoitaessaan vastaanottoon liittyviä julkisia hallintotehtäviä.

Täsmennyksiä ja täydennyksiä ehdotetaan niin ikään muun muassa ateriapalveluun, majoittamispäätökseen, edustajan kelpoisuuteen ja henkilörekistereihin liittyen. Ehdotetut muutokset vastaavat pitkälti nykyistä asiointilaa ja käytäntöjä. Niiden nostamisella lakiin pyritään parantamaan yhdenvertaista kohtelua, toiminnan läpinäkyvyyttä sekä kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumista.

Hankkeen vaativan aikataulun vuoksi kaikkia esiin nousseita muutostarpeita ei ole voitu ottaa huomioon. Ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset otetaan lakiin voimassa olevasta kotouttamislaista sellaisenaan. Niihin liittyviä muutostarpeita selvitetään erillisessä hankkeessa, jonka suositukset valmistuvat kuitenkin vasta tämän hallituksen esityksen antamisen jälkeen. Hankkeen aikana ei myöskään ole voitu riittävästi selvittää ehdotusta ilman huoltajaa olevien alaikäisten vastaanottopalveluja koskevan vastuun siirtämisestä kuntien sosiaaliviranomaisille ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Sitä varten ehdotetaan perustettavaksi oma erillinen selvityshankkeensa.

4 Esityksen vaikutukset

Kuten edellä on todettu, tämän esityksen tarkoituksena on ensisijaisesti varmistaa, että vastaanotto toiminnalla on sen vaatima lainsäädännöllinen perusta uuden kotouttamislain tullessa voimaan ja nykyisen kumoutuessa. Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoa koskevan lain valmistelua ei siis aloitettu tiettyjen ennalta tunnettujen muutostarpeiden vuoksi, ja ehdotetut muutokset ovat suurimmaksi osaksi nykyisten käytäntöjen täsmentämistä ja saattamista lain tasolle.

Entistä täsmällisemmällä lailla pyritään vaikuttamaan vastaanottopalvelujen tarjontaan siten, että palvelut olisivat mahdollisimmat yhdenmukaiset vastaanottokeskuksesta, sen palveluntarjoajasta tai sijainnista riippumatta. Tavoitteena on kansainvälistä suojelua hakevien entistä suurempi yhdenvertaisuus.

Hakijoille maksettavan taloudellisen tuen irrottaminen toimeentulotukijärjestelmästä yksinkertaistaa tuen myöntämismenettelyä ja tuen rakennetta. Varsinaisesti muutoksella kuitenkin haetaan signaalivaikutusta. Kansainvälistä suojelua hakeva oleskelee Suomessa laillisesti, mutta aina hakemuksensa ratkaisemiseen asti kuitenkin väliaikaisesti. Hän saa osan toimeentulosta ja huolenpidosta hyödykkeinä vastaanottokeskuksesta, eikä siksi ole tarkoituksenmukaista antaa kuvaa, että hänellä olisi samanlainen oikeus rahana maksettavaan toimeentulotukeen kuin maassa asuvalla henkilöllä. Merkittävää taloudellista vaikutusta muutoksella ei ole. Vastaanottorahan suuruus vastaa kansainvälistä suojelua hakevalle nykyisin maksettavaa tukea. Ilman huoltajaa oleville alaikäisille maksettaisiin jatkossa vastaanottorahan sijasta käyttörahaa, joka on vastaanottorahaa pienempi, mutta suuria kustannusvaikutuksia tälläkään muutoksella ei olisi. Aiemmin alaikäisten oli katettava vastaanottorahalla esimerkiksi ruoka- ja vaatemenojaan, mutta nyt vastuu näistä siirtyisi vastaanottokeskuksille.

Alaikäisten tukiasuntoloista säätäminen vakiinnuttaa sen taloudellisen vaikutuksen, mikä tukiasumisen käyttöön ottamisella on ollut. Tukiasuntoloissa voi yhdessä rakennuksessa asua enemmän alaikäisiä ja heitä kohden tarvitaan vähemmän henkilökuntaa kuin alaikäisille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa. Käytännössä tukiasumista on siis järjestetty jo vuodesta 2008. Säätämällä tukiasuntolaan majoittamisen edellytyksistä turvataan kuitenkin myös alaikäisen hoito ja kasvatusta ja pyritään näin edistämään alaikäisen myönteistä kehitystä ja estämään syrjäytymistä.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia viranomaisten toimivaltaan tai tehtäviin, myöskään menettelytapoja ei merkittävästi muuteta.

5 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu sisäasiainministeriössä virkatyönä. Kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoa koskevan lain valmistelemiseksi asetettiin hanke 13 päivänä lokakuuta 2009. Hankkeessa kuultiin aluksi muutamien vastaanottokeskusten työntekijöitä vastaanottoa koskevien säännösten muutostarpeista. Lainsäädännön valmistelua ohjaamaan asetettiin myös poikkihallinnollinen ohjausryhmä, joka kokoontui neljä kertaa. Ohjausryhmässä oli edustettuina sisäasiain-, oikeus-, sosiaali- ja terveys- sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Lisäksi ohjausryhmässä oli edustajat Maahanmuuttovirastosta, valtion vastaanottokeskuksesta, Vähemmistövaltuutetun toimistosta, Kuntaliitosta sekä eräistä turvapaikanhakijoiden kanssa työtä tekevästä järjestöstä. Valmistelun aikana pidettiin lisäksi asiantuntijakokouksia liittyen toimeentulotukeen, terveyspalveluihin, ihmiskaupan uhrien auttamiseen sekä alaikäisten vastaanottoon.

Esityksestä pyydettiin lausuntoa XX sidosryhmältä. Lausuntoa pyydettiin muun muassa...

6 Riippuvuus muista esityksistä

Tämän kansainvälistä suojelua hakevien vastaanottoa koskevan hallituksen esityksen rinnalla on sisäasiainministeriössä valmisteltu hallituksen esitys laiksi kotouttamisen edistämisestä. Näillä ehdotetuilla lainmuutoksilla on tarkoitus eriyttää voimassa olevan kotouttamislain kotouttamista ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskevat säännökset omiksi laeikseen. Voimassa oleva kotouttamislaki ehdotetaan kumottavaksi uusien lakien voimaan tullessa. Tämän vuoksi on

välttämätöntä, että tässä esityksessä ehdotettu laki ja aikaisemmin eduskunnalle annettu kotouttamisen edistämistä koskeva laki tulevat voimaan samanaikaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut eduskunnalle hallituksen esityksen terveydenhuoltolaiksi (HE 90/2010 vp), jonka on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä toukokuuta 2011.

Terveydenhuoltolakia koskevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kiireellistä hoitoa koskevia kansanterveyslain (66/1972) 14 §:ää ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 3 §:ää. Tässä hallituksen esityksessä ehdotettu terveydenhuoltopalveluja koskeva 22 § sisältää viittaukset mainittuihin kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon lain säännöksiin. Niiden mahdolliset muutokset on otettava huomioon tämän hallituksen esityksen eduskuntakäsittelyssä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

1 luku Yleiset säännökset

1 §. Lain tarkoitus. Lakiin ehdotetaan otettavaksi sen tarkoitusta määrittävä säännös. Ehdotuksen mukaan lailla turvattaisiin kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Säännös korvaisi mainittujen ryhmien osalta voimassa olevan lain 1 §:n, jossa määritetään lain tavoitteet.

Pykälä olisi viranomaisten toimintaa yleisesti ohjaava säännös. Yksittäisissä soveltamistilanteissa lain säännöksiä tulisi tulkita lain tarkoituksen suuntaisesti. Pykälässä mainituilla toimeentulolla ja huolenpidolla viitataan erityisesti perustuslain 19 §:ään, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Edellytyksenä on, että henkilö ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta henkilöiltä. Perustuslain 19 §:llä on läheinen yhteys oikeutta elämään turvaavaan 7 §:ään.

Tätä lakia valmisteltaessa on erityisesti kiinnitetty huomiota siihen, että kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanoton ja ihmiskaupan uhrin auttamisen järjestämisestä säädettäisiin niin, että perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukainen kohtelu toteutuisi. Valmistelussa on niin ikään otettu huomioon EU:n lainsäädäntö, erityisesti vastaanottodirektiivi.

2 §. Soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain henkilöllisestä ja asiallisesta soveltamisalasta. Sen mukaan vastaanottolakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä sovellettaisiin kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoon sekä ihmiskaupan uhrin auttamiseen.

Lain soveltamisalaa täsmennettäisiin tämän lain 13 §:ssä. Kansainvälistä suojelua hakeneella voisi olla oikeus saada palveluja tämän lain nojalla, vaikka hän ei enää olisi hakija, vaan olisi saanut oleskeluluvan tai hänen hakemukseensa on tehty kielteinen päätös. Tilapäistä suojelua saavalla voisi niin ikään olla oikeus tähän lakiin perustuviin palveluihin jonkin aikaa vielä sen jälkeen, kun hän on saanut oleskeluluvan toisella perusteella tai hänen oleskeluoikeutensa Suomessa on päättynyt. Vastaanottopalveluja voitaisiin antaa myös niille, joiden tilapäistä suojelua koskevaa asiaa ei ole vielä ratkaistu.

Soveltamisalassa viitattaisiin myös vastaanottolain nojalla annettuihin säännöksiin, koska lain nojalla on tarkoitus antaa eräitä asetustasoisia säännöksiä valtuutussäännösten perusteella.

3 §. Määritelmät. Pykälä sisältäisi tässä laissa käytettyjen keskeisimpien käsitteiden määritelmät. Ehdotettu pykälä korvaisi voimassa olevan lain määritelmiä koskevan 2 §:n 3-6 kohdat ja soveltamisalaa koskevan 3 §:n 2-4 momentit.

Kansainvälistä suojelua hakevalla tarkoitettaisiin ulkomaalaista, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ulkomaalaislain 95 §:n mukaisesti. Ehdotettu määritelmä vastaisi voimassa olevan lain 2

§:n 3 kohdan turvapaikanhakijan määritelmää. Käsite on muutettu yhdenmukaiseksi ulkomaalaislain määritelmän kanssa.

Tilapäistä suojelua saavalla tarkoitettaisiin ulkomaalaislain 109 §:n nojalla suojelua saavaa ulkomaalaista. Tilapäistä suojelua voidaan antaa ulkomaalaislain 109 §:n mukaan kansainvälisen suojelun tarpeessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka turvallinen paluu kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei ole mahdollinen sen vuoksi, että maasta tai sen lähialueilta on tapahtunut joukkopako aseellisen selkkauksen tai muun väkivaltatilanteen taikka ympäristökatastrofin vuoksi. Tilapäisen suojelun antaminen edellyttää, että suojelun tarve voidaan arvioida lyhytaikaiseksi. Tilapäisen suojelun kesto on yhteensä enintään kolme vuotta. Tilapäistä suojelua saavalle myönnetään tilapäinen oleskelulupa.

Vastaanotolla tarkoitettaisiin vastaanotto- ja järjestelykeskusten sekä niissä järjestettyjen vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen. Vastaanotto- ja järjestelykeskuksista säädettäisiin tämän lain 9, 10 ja 11 §:ssä ja palvelujen sisällöstä tämän lain 2 luvussa. Määritelmä vastaisi pääpiirteissään voimassa olevan lain 2 §:n 4 kohdan määritelmää, jonka mukaan vastaanotolla tarkoitetaan toimeentulon ja huolenpidon järjestämistä vastaanotto- tai järjestelykeskuksessa.

Ihmiskaupan uhrilla tarkoitettaisiin ensinnäkin henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella. Tämä oleskelulupa myönnetään, jos ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi, uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi ja uhrilla ei ole enää siteitä ihmiskaupasta epäilyihin. Ihmiskaupan uhrilla tarkoitettaisiin myös henkilöä, jolle on annettu ulkomaalaislain 52 b §:ssä tarkoitettu vähintään kolmenkymmenen päivän ja enintään kuuden kuukauden harkinta-aika, jona hänen tulee päättää tekeekö viranomaisten kanssa yhteistyötä. Ihmiskaupan uhrilla tarkoitettaisiin lisäksi henkilöä, jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa. Ihmiskaupan uhri voi siten olla myös henkilö, jolla ei ole mahdollisuutta tai tarvetta saada edellä mainittua harkinta-aikaa tai oleskelulupaa. Ihmiskaupan uhrin määritelmä on tarkoitettu joustavaksi, jotta käytännön auttamistyössä esiin tulevat erilaiset tilanteet tulisivat tarpeen mukaan katetuiksi ja kynnys ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään pääsemiselle olisi matalalla. Uhrin olisi myös välttämätöntä saada apua välittömästi, kun tarve ilmenee. Tässä hallituksen esityksessä ei ole tarkoitus muuttaa ihmiskaupan uhrin määritelmää siitä, miten siitä säädetään voimassa olevassa kotouttamislaissa. Perustelujen osalta onkin tässä yhteydessä on tarpeen viitata hallituksen esityksen (HE 183/2006 vp) määritelmiä ja soveltamisalaa koskevien 2 ja 3 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin.

Ihmiskaupan uhrin auttamisella tarkoitettaisiin vastaanottokeskuksen ihmiskaupan uhrille järjestämiä palveluja ja tukitoimia, joiden tarkoituksena on uhrin toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen. Palvelujen tarkoituksena on edistää uhrin toipumista, lisätä hänen toimintakykyään ja tukea hänen kotoutumistaan tai turvallista paluutaan. Auttamisjärjestelmän sisällöstä on säädetty tarkemmin 3 luvussa. Määritelmä vastaa pääsääntöisesti voimassa olevan lain 2 §:n 6 kohdan määritelmää.

4 §. Suhde muihin lakeihin. Pykälässä todettaisiin lain suhde keskeisiin hallinto-oikeudellisiin säädöksiin, hallintolakiin (434/2003) ja hallintolainkäyttölakiin (585/1996). Laissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä sovellettaisiin hallintolakia. Laissa tarkoitettuja hallintoasioita olisivat erilaiset vastaanottopalveluja ja ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat hakemukset sekä ilman erillistä

hakemusta vireille tulevat vastaanottopalvelujen ja ihmiskaupan uhreille tarkoitettujen palvelujen antamista ja epäämistä koskevat asiat, niiden valmistelu, niihin liittyvät päätökset ja päätösten täytäntöönpanotoimet. Hallintolakia sovellettaisiin täydentävästi siltä osin kuin vastaanottolaissa ei ole hallintoasian käsittelyä tai hallintoasiassa noudatettavaa menettelyä koskevia erityisiä säännöksiä. Hallintolainkäyttölakia sovelletaan menettelyyn hallintotuomioistuimissa, jollei tässä laissa erikseen toisin säädetä.

5 §. Lain soveltaminen alaikäisiin. Pykälän 1 momentissa olisi yleinen säännös lapsen edun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyvien seikkojen huomioon ottamisesta tätä lakia sovellettaessa. Voimassa olevan lain 19 §:n 4 momentin mukaan vastaanotossa on otettava huomioon lapsen etu. Nykyistä säännöstä on tarpeen täsmentää alaikäisen kuulemisen ja alaikäistä koskevien asioiden kiireellisyyden osalta. Alaikäinen on lähtökohtaisesti heikoin osapuoli tilanteissa, joissa aikuisten tai yhteiskunnan edut ovat ristiriidassa lapsen edun kanssa. Viranomaisten tehtävä on siksi valvoa, että lapsen etu toteutuu. Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lapsen edun periaate on nimenomaisesti kirjattu sekä lapsen oikeuksien yleissopimukseen että kaikkiin keskeisiin lapsia koskeviin kansallisiin lakeihin.

Edelleen 1 momentin mukaan lapsen etua arvioitaessa olisi otettava huomioon, mitä lastensuojelulaisissa säädetään. Lastensuojelulain 4 § täsmentää lapsen edun arviointia ja edellyttää sellaista lasta koskevien ratkaisujen tekemistä, jolla voidaan turvata lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet; 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon; 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen; 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden; 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen; 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioillaan; sekä 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. Lapsen etu on aina yksilöllinen ja sidottu lapsen kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Lapsen etu tulee harkita kokonaisuudessaan ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet, toivomukset ja mielipiteet. Sosiaalityöntekijät ovat usein keskeisessä asemassa, kun selvitetään lapsen mielipidettä ja etua. Sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja oikeuksia koskevassa laissa (812/2000) on korostettu alaikäisen etua ja lapsen itsemääräämisoikeutta. Samoin potilaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain (785/1992) 7 §:ssä on säännös alaikäisen potilaan asemasta.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös lapsen kuulemisesta. Kaksitoista vuotta täyttäneeltä lasta olisi kuultava häntä itseään koskevassa asiassa, jollei kuuleminen olisi ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulisi ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voitaisiin kuulla, jos hän olisi niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voitaisiin kiinnittää huomiota.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lasta tulee kuulla iän ja kehitystason mukaan häntä itseään koskevissa hallinnollisissa ja oikeudellisissa ratkaisuissa. Sopimuksessa ei ole asetettu ikärajaa kuulemisveloitteelle. Lastensuojelulain 20 §:n 2 momentin mukaan kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Pykälän 3 momentin mukaan lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Myös tätä nuorempaa lasta voitaisiin tilanteen mukaan kuulla, jos se hänen kypsyytensä perusteella olisi mahdollista. Lapsen mielipide tulisi ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Hallintolain 14 §:ssä säädetään vajaavaltaisen puhevallasta. Kyseisen pykälän 3 momentissa viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee alaikäisen henkilöä taikka henkilökohtaista etua tai oikeutta.

Harkittaessa alaikäisen kuulemista on korostettava lapsen edun merkitystä ja selvitettävä, poikkeako lapsen etu mahdollisesti huoltajan edusta. Ilmeisen tarpeetonta alaikäisen kuuleminen olisi asioissa, joissa lapsen edun ei voida katsoa olevan ristiriidassa huoltajansa edun kanssa. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 4 §:n mukaan lapsen huoltajat päättävät lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Huoltaja myös edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa toisin ole säädetty. Tietyissä tilanteissa kaksitoista tai viisitoista vuotta täyttäneellä on kuitenkin oikeus toimia itsenäisesti yksin tai huoltajansa ohella. Lukuisissa lapsen henkilöä koskevissa laeissa on viranomaisille asetettu velvoite selvittää tätä nuoremman lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavoin hänen mielipiteensä ja toivomuksensa. Tällaisia erityisiä puhevallan käyttöä koskevia säännöksiä sisältyy muun muassa hallintolakiin, hallintolainkäyttölakiin ja lastensuojelulakiin.

Pykälän 3 momentin mukaan alaikäistä koskevat asiat olisi käsiteltävä kiireellisesti. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset ovat haavoittuvassa asemassa, minkä vuoksi etenkin heitä koskevat asiat tulisi käsitellä mahdollisimman pian.

6 §. Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa oleviin. Pykälässä ehdotetaan tätä lakia sovellettaessa otettavaksi huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta. Pykälä korvaisi voimassa olevan lain 19 §:n 3 momentin, jolla on saatettu kansallisesti voimaan vastaanottodirektiivin 17 artikla.

Vastaanottodirektiivin mukaan haavoittuvassa asemassa olevina voidaan pitää alaikäisiä, erityisesti ilman huoltajaa olevia alaikäisiä, vammaisia, vanhuksia, raskaana olevia naisia, yksinhuoltajia, joilla on alaikäisiä lapsia, sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneita. Haavoittuvassa asemassa olevina voidaan niin ikään pitää ihmiskaupan uhreja, terveysongelmista kärsiviä ja naimattomia naisia, jotka tulevat maista, joissa esiintyy vakavaa sukupuoleen perustuvaa oikeudellista syrjintää. Vastaanottodirektiivin perusteluissa on mainittu myös transseksuaalit, joiden voi olla vaikeaa majoittua sen enempää naisten kuin miestenkään pariin. Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan henkilön haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitettäisiin yksilöllisesti.

Käytännössä vastaanottokeskuksessa työskentelevä sosiaalityöntekijä ja terveydenhoitaja haastattelevat lyhyesti jokaisen turvapaikanhakijan ensimmäisen kerran viikon kuluessa vastaanottokeskukseen saapumisesta. Pidempi haastattelu järjestetään kahden tai kolmen viikon kuluessa. Aikarajat vaihtelevat jossakin määrin keskusten välillä ja uusien asukkaiden määrästä riippuen. Haastatteluissa pyritään kartoittamaan hakijan tilanne kokonaisuutena. Hakijalle tehdään myös terveystarkastus. Lisäksi vastaanottokeskuksessa työskentelevät ohjaajat ovat velvollisia kertomaan terveydenhoitajalle ja sosiaalityöntekijälle huomattessaan asukkaalla mahdollisia erityistarpeita. Tarjottavat erityispalvelut suunnitellaan haastatteluissa ja seulonnoissa kerättyjen tietojen pohjalta. Terveydenhoitajan tekemä kartoitus ja terveystarkastus ovat erityisen tärkeitä niin sanotuissa kauttakulkukeskuksissa, joissa turvapaikanhakija viipyy vain vähän aikaa

turvapaikkatutkintaa tai -puhuttelua varten. Sosiaalityölle taas annetaan enemmän painoarvoa vastaanottokeskuksessa, jossa turvapaikanhakija viipty turvapaikkapäätöksen antamiseen asti.

Erityistarpeiden huomioon ottaminen edellyttäisi vastaanottokeskuksen henkilökunnalta tietoa pakolaisuudesta ja ihmiskaupasta, kulttuurisensitiivisyyttä sekä kykyä tunnistaa tarpeet, jotka johtuvat aiemmista traumaattisista kokemuksista, kuten vainosta tai vakavista ihmisoikeusloukkauksista. Majoitus ja muut vastaanottopalvelut tulisi järjestää siten, että haavoittuvassa asemassa olevat tuntisivat olonsa mahdollisimman turvalliseksi. Haavoittuva asema tulisi ottaa huomioon myös annettaessa ohjausta ja neuvontaa, ja tarvittaessa haavoittuvassa asemassa oleva tulisi ohjata lääketieteelliseen tai psykiatriseen hoitoon.

7 §. Kustannusten korvaaminen. Pykälä sisältäisi yleissäännöksen valtion korvausvastuusta. Pykälän 1 momentin mukaan valtio korvaisi tässä laissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Voimassa olevan lain 4 §:n mukaan laissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvia kustannuksia korvataan valtion talousarvion rajoissa. Tarkemmin kustannuksista on tällä hetkellä säädetty kustannusten korvaamista koskevassa valtioneuvoston päätöksessä.

Pykälän 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto maksaisi palveluntuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä. Kulut korvattaisiin täysimääräisesti siltä ajalta, jona kansainvälistä suojelua hakevalla ja tilapäistä suojelua saavalla on oikeus saada vastaanottopalveluja tämän lain 13 §:n nojalla. Niin ikään korvattaisiin järjestelykeskusten perustamis- ja ylläpitokustannukset. Maahanmuuttovirasto maksaisi korvauksen myös sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalain (201/1994) tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa. Edelleen 2 momentin mukaan virasto maksaisi hakemuksesta ilman huoltajaa olevan alaikäisen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion ja edustamisesta aiheutuvat kulut sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä kustannusten korvaamisesta.

8 §. Vastaanoton ohjaus. Toimivallan jaon sisäasiainministeriön ja Maahanmuuttoviraston välillä ehdotetaan pysyvän ennallaan. Nykyisin tehtävistä on säädetty kotouttamislain 6 §:ssä, jonka mukaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanoton yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus, seuranta ja yhteensovittaminen kuuluvat sisäasiainministeriölle. Ministeriölle kuuluvat tehtävät on kuitenkin määritelty valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 11 §:ssä. Sen mukaan ministeriö muun muassa käsittelee oman toimialansa toiminta- ja taloussuunnitteluasiat, lainvalmisteluasiat, tutkimusta, kehittämistä ja seurantaa koskevat asiat sekä muut sellaiset asiat, joiden on katsottava kuuluvan toimialan tehtävien hoitamiseen. Ohjesäännön 10 §:n mukaan ministeriöt toimivat tarpeen mukaan yhteistyössä keskenään toimivaltaisen ministeriön johdolla. Edelleen ohjesäännön 15 §:n mukaan sisäasiainministeriön toimialaan kuuluvat muun muassa maahanmuutto ja kansainvälinen suojelu, joiden osana vastaanottoa voidaan pitää. Sisäasiainministeriön vastaanoton ohjaukseen liittyvää toimivaltaa ei siten olisi tarpeen erikseen tässä laissa todeta.

Vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus ja suunnittelu sekä ihmiskaupan uhrin auttamisen toimeenpanon ohjaus kuuluisivat Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttovirasto huolehtisi muun muassa vastaanoton taloussuunnittelusta ja varmistaisi, että vastaanottopaikkojen määrä vastaa niiden tarvetta. Virasto koordinoisi myös vastaanottokeskusten kautta tapahtuvaa vapaaehtoista paluuta.

9 §. Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskus. Pykälän 1 momentin mukaan sisäasiainministeriö päättäisi valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta. Pykälä vastaisi vastaanottokeskusten osalta voimassa olevan lain 6 §:n 4 momenttia. Valtion järjestelykeskusten perustaminen on voimassa olevan lain perustelujen (HE 25/2001 vp) mukaan mahdollista 6 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että valtion vastaanotto- ja järjestelykeskus olisivat Maahanmuuttoviraston alaisia. Pykälä vastaisi voimassa olevan kotouttamisasetuksen 11 §:ää. Maahanmuuttoviraston alaisena toimii tällä hetkellä kaksi valtion vastaanottokeskusta, Joutsenon ja Oulun keskuksat. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksista. Asetuksella voitaisiin säätää keskusten henkilöstöstä, kelpoisuusvaatimuksista, virantäytöstä ja työjärjestyksestä.

10 §. Muu kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskus. Saatuaan valtuudet sisäasiainministeriöltä Maahanmuuttovirasto voisi ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan sopia muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta. Sopimus voitaisiin tehdä kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa. Ehdotettu pykälä korvaisi voimassa olevan lain 6 §:n 4 momentin ja kustannusten korvaamista koskevan valtioneuvoston päätöksen 14 §:n säännökset. Voimassa olevan lain 6 §:n 4 momentissa ei mainita järjestelykeskuksia, mutta sekä valtioneuvoston päätöksen edellä mainitun pykälän että voimassa olevan lain 21 §:n perustelujen (HE 25/2001 vp) mukaan myös järjestelykeskusta voi ylläpitää muu kuin valtio. Säännöstä ehdotetaan täsmennettäväksi vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamista koskevan sopimuksen sisällön osalta ja lisäksi ehdotetaan säädettäväksi virkavastuusta silloin, kun muun kuin viranomaisen järjestää vastaanottopalvelut.

Pykälän 1 momentin mukaista sisäasiainministeriön valtuutusta muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamiseksi tarvittaisiin turvaamaan ministeriön mahdollisuus ohjata vastaanoton yleistä kehitystä. Keskusten perustamisen ja lakkauttamisen yhteydessä on otettava huomioon myös alueelliset vaikutukset. Sisäasiainministeriön kytkeminen päätöksentekoon tukisi vastaanotto toiminnan valtakunnallisen ulottuvuuden huomioon ottamista.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaarana perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Perustuslain 124 § edellyttää, että siirrettäessä julkinen hallintotehtävä viranomaiskoneiston ulkopuoliselle taholle huolehditaan säännösperusteisesti perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimusten turvaamisesta tässä toiminnassa. Hallintolain soveltamisalaa koskevan 2 §:n mukaan hallintolakia sovelletaan valtion liikelaitoksissa, julkisoikeudellisissa yhdistyksissä sekä yksityisissä niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä. Vastaanotto- ja järjestelykeskusta ylläpitävän palveluntuottajan olisi näin ollen vastaanottopalvelujen antamista ja epäämistä koskevissa asioissa, niiden valmistelussa, päätöksenteossa ja päätösten täytäntöönpanossa noudatettava sekä hallintolain että tämän lain säännöksiä. Myös Maahanmuuttoviraston kanssa tekemässään sopimuksessa vastaanotto- ja järjestelykeskusta ylläpitävä palveluntuottaja sitoutuisi noudattamaan oikeusturvan takeena olevia hallinnon yleislakeja, vaikka, kuten perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 13/2010 ja PeVL 3/2009) todennut, velvollisuus oikeusturvan takeena olevien hallinnon yleislakien noudattamiseen johtuu suoraan laista.

Pykälän 2 momentin mukaan muun kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamista koskeva sopimus sisältäisi määräykset, jotka koskevat 1) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen tiloja ja henkilökuntaa; 2) vastaanottopalvelujen järjestämistä tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen; 3) kustannusten korvaamista; 4) ohjausta ja valvontaa; 5) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen laajentamista, supistamista ja lakkauttamista; sekä 6) valmiussuunnitelmaa. Sopimukseen kirjattaisiin perustettavan keskuksen sijainti, paikkamäärä ja perustiedot tilojen varustuksesta. Sopimuksessa sovittaisiin henkilöstörakenteesta ja henkilöstön pätevyysvaatimuksista. Tarkemmin henkilöstön määrästä ja henkilöstörakenteesta sovittaisiin kuitenkin vuosittain vastaanottokeskuksen toimintasuunnitelmaa ja talousarviota vahvistettaessa. Sopimuksessa todettaisiin vastaanottopalvelujen järjestäminen tämän lain mukaisesti ja hallinnon yleislakeja noudattaen sekä sovittaisiin kustannusten korvaamiseen liittyvistä menettelyistä. Niin ikään sopimuksessa todettaisiin vastaanoton käytännön toimintaan liittyvä Maahanmuuttoviraston suunnittelu- ja ohjausvastuu sekä Maahanmuuttoviraston ja Valtiontalouden tarkastusviraston oikeus tarkastaa palveluntuottajan tilinpitoa vastaanottopalvelujen järjestämisen osalta. Kansainvälistä suojelua hakevien ja ulkomaalaislain 133 §:ssä tarkoitettujen maahantulijoiden määrän vaihtelun ja siihen liittyvän vastaanotto toiminnan joustavuustarpeen vuoksi sopimukseen olisi välttämätöntä kirjata myös määräykset vastaanotto- ja järjestelykeskuksen paikkamäärän lisäämisestä ja vähentämisestä sekä keskuksen lakkauttamisesta. Valmiussuunnitelman laatimista koskeva määräys tähtäisi riittävän joustavuuden varmistamiseen, kun on äkillinen tarve lisätä vastaanottopaikkoja ja henkilökuntaa poikkeuksellisen paljon.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että myös muuhun kuin viranomaiseen sovellettaisiin rikoslain (39/1889) 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä tämän hoitaessa vastaanottopalveluihin liittyviä julkisia hallintotehtäviä.

10 a §. *Ulkomaalaisen säilöönoton järjestäminen.* Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä (jäljempänä *säilölaki*) sääntelee ulkomaalaislain (301/2004) 121 §:n nojalla säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelua erityisesti tähän tarkoitukseen varatussa säilöönottoyksikössä.

Säilölain 1 §:n 2 momentin mukaan säilöönottoyksiköstä on soveltuvin osin voimassa, mitä kotouttamislaissa säädetään turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Säilölain 2 §:n 1 momentin mukaan säilöönottoyksikkö voidaan perustaa valtion tai kunnan vastaanottokeskuksen yhteyteen. Kunnan ylläpitämän vastaanottokeskuksen yhteyteen säilöönottoyksikkö voidaan perustaa tekemällä siitä Maahanmuuttoviraston ja asianomaisen kunnan kesken sopimus. Kunnan on huolehdittava itse säilöönottoyksikön toiminnasta. Säilöönottoyksikön perustamisesta ja ylläpitämisestä kunnalle aiheutuvat kustannukset korvataan valtion varoista. Säilölain 3 §:n mukaan sisäasiainministeriö vastaa laissa tarkoitettujen toiminnan yleisestä kehittämisestä, suunnittelusta, ohjauksesta ja seurannasta. Säilöönottoyksikön käytännön toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta vastaa Maahanmuuttovirasto.

Toistaiseksi ainoa säilöönottoyksikkö toimii Helsingissä Metsälässä, osana Metsälän vastaanottokeskusta, jossa on myös avoin vastaanottokeskus turvapaikanhakijoille. Säilöönottoyksikön toiminta aloitettiin aiemmassa Katajanokan toimipisteessä maaliskuun 1 päivänä 2002, josta se siirrettiin vuonna 2003 Metsälän vastaanottokeskukseen.

11 §. *Vastaanotto laajamittaisen maahantulon yhteydessä.* Pykälässä säädettäisiin nykyisen lain 6 a §:n sisältöä vastaavasti menettelyistä, joita noudatetaan, jos Suomeen tulee lyhyessä ajassa poikkeuksellisen suuri määrä ulkomaalaisia. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalvelut järjestäisi järjestelykeskus, jos Suomeen tulisi niin suuri määrä ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä

tarkoitettuja ulkomaalaisia, ettei heitä voitaisi sijoittaa vastaanottokeskuksiin tai maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ei olisi mahdollista.

Ulkomaalaislain 109 §:ssä säädetään tilapäisen suojelun antamisesta ulkomaalaiselle, jonka turvallinen paluu kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa ei ole mahdollista, koska maasta tai sen lähialueilta on tapahtunut ihmisten joukkopako aseellisen selkkauksen tai muun väkivaltatilanteen taikka ympäristökatastrofin vuoksi. Ulkomaalaislain 133 §:ssä puolestaan säädetään mahdollisuudesta ottaa maahantulijat, joiden henkilöllisyys tai maahantulon edellytykset ovat epäselvät, järjestelykeskukseen rekisteröintiä varten, jos tulijoiden määrä on poikkeuksellisesti niin suuri, ettei maahantulon edellytyksiä voida selvittää tavallisessa menettelyssä. Edellä mainittujen ulkomaalaislain säännösten mukaan valtioneuvosto päättäisi sekä väestöryhmästä, jolle tilapäistä suojelua annetaan että maahantulijoiden majoittamisesta järjestelykeskukseen rekisteröintiä varten.

Pykälän 1 momentin mukaan majoitus järjestelykeskuksessa olisi tarkoitettu lyhytaikaiseksi, minkä vuoksi majoittuvalle annettaisiin hyödykkeitä välttämätöntä toimeentuloa varten. Keskuksia perustettaisiin ensivaiheen kiireellistä vastaanottoa varten. Majoituksen lisäksi niissä annettaisiin perustuslain 19 §:n 1 momentin edellyttämä muu välttämätön toimeentulo ja huolenpito siihen saakka, kunnes henkilö voitaisiin siirtää vastaanottokeskukseen tai hän vapaaehtoisesti poistuisi maasta tai hänet poistettaisiin maasta.

Järjestelykeskus käsittäisi toimintaan varatut tilat ja mahdollisuuksien mukaan järjestelykeskuksen käyttöön varatun tietyn suuruisen rakennusta ympäröivän maa-alueen. Tarkoitus on, että keskuksessa olisi asuintilaa yhtä ihmistä kohti 3-6 neliömetriä sekä saniteettitilat, peseytymistilat, sairaus- ja huoltotilat, tilat ruuan valmistukseen tai vähintään ruuan jakeluun. Lisäksi tarvittaisiin toimistotilat ja henkilöstön sosiaalitilat sekä tilat poliisin ja rajatarkastusviranomaisen toimenpiteitä varten muun muassa henkilötuntomerkkien ottamiseksi. Jos maahantulijoiden määrä olisi erittäin suuri, saatettaisiin ensivaiheessa joutua turvautumaan jopa telttamajoitukseen. Järjestelykeskuksen tilojen paloturvallisuus, jätehuolto ja turvallisuuskysymykset olisi selvitettävä jo tilojen varaamisvaiheessa ja vielä uudelleen ennen niiden käyttöönottoa. Samat kysymykset olisi selvitettävä myös telttamajoituksessa. Järjestelykeskuksen ylläpitoon ja ihmisten vastaanoton järjestämiseen tarvittaisiin henkilöstöä noin 4 - 5 prosenttia tulijoiden määrästä eli 1 000 tulijaa kohti noin 40 - 50 työntekijää.

Järjestelykeskuksessa tulisi mahdollisuuksien mukaan olla toisistaan erotettavia majoitusyksiköitä ja niihin liittyviä yhteisiä tiloja, koska tulijoiden joukossa saattaa olla etnisiä tai poliittisia ryhmiä, joita heidän keskinäisten suhteidensa vuoksi ei voi majoittaa samaan tilaan. Maahantuloajoissa voi olla myös loukkaantuneita, sairaita, vanhuksia tai tarttuvaa tautia sairastavia, jotka tarvitsevat asianmukaiset tilat.

Järjestelykeskuksessa annettaisiin ruoka, vaatteet, peseytymisvälineet ja muut välttämättömät hyödykkeet. Vastaanottorahaa ei maksettaisi. Majoittujien henkilöllisyys saattaisi alkuvaiheessa olla selvittämättä ja muutkin tiedot vastaanottorahan myöntämiseksi saattaisivat puuttua. Toimeentulon järjestäminen hyödykkeinä edesauttaisi myös majoittujien pysymistä järjestelykeskuksen alueella, mikä olisi toivottavaa ainakin siihen saakka kunnes heidän ulkomaalaislaissa tarkoitettu rekisteröintinsä on saatu suoritettua.

Kun tilapäisen suojelun direktiiviä saatettiin kansallisesti voimaan, perustuslakivaliokunta otti lausunnossaan (PeVL 18/2001 vp) kantaa toimeentulon järjestämiseen hyödykkeinä. Valiokunnan

mukaan järjestelyssä ei ollut sinänsä huomautettavaa valtiosäännön näkökulmasta, etenkin kun otettiin huomioon järjestelykeskuksen erityislaatuiset olosuhteet. Valiokunta totesi lausunnossaan: ”Toimeentulon järjestäminen tilapäistä suojelua saaville henkilöille pelkästään hyödykkeinä, kuten ruokana ja vaatteina, tarkoittaa rahamääräisen toimeentulotuen antamiseen verrattuna ainakin periaatteessa sitä, että heidän valinnanvapautensa elämisen aivan perusluonteisten asioiden suhteen kaventuvat. Tällainen tilanne merkitsee perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltosäännösten kannalta potentiaalista ongelmaa. Ehdotettu sääntely on kuitenkin perustuslain valossa mahdollinen siitä syystä, että lyhytaikaiseksi ajatellun järjestelykeskusvaiheen on tarkoitus kestää vain muutamasta päivästä viikkoon.”

Pykälän 2 momentin mukaan sisäasiainministeriö voisi määrätä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sopimaan varautumissuunnitelman laatimisesta kunnan kanssa vastaanoton järjestämiseksi laajamittaisen maahantulon yhteydessä. Varautumissuunnitelmassa selvitettäisiin järjestelykeskuksiin käytettävissä olevat tilat, maahantulijoiden välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon järjestäminen, henkilöstön hankkiminen ja muu toiminnan organisointi. Varautumissuunnitelmat laadittaisiin aiesopimuksen muotoon, jotta ne voitaisiin tarpeen tullen panna nopeasti täytäntöön. Suunnittelu ja toiminnan järjestäminen tehtäisiin yhteistyössä aluehallintoviranomaisen kanssa. Varautumissuunnitelmat tulisi pitää ajan tasalla.

Pykälän 3 momentin mukaan varautumissuunnitelman tehneiden kuntien tai kuntien, joihin maahan tulleiden ulkomaalaisten sijoittaminen olosuhteet huomioon ottaen on muutoin perusteltua, olisi tehtyään Maahanmuuttoviraston kanssa 10 §:ssä tarkoitetun sopimuksen perustettava ja ylläpidettävä tarpeellinen määrä järjestelykeskuksia ja vastaanottokeskuksia. Kunnat voitaisiin tarvittaessa nimetä valtioneuvoston asetuksella. Lähtökohtaisesti vastaanoton järjestäminen laajamittaisen maahantulon yhteydessä olisi kunnille vapaaehtoista, perustuen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ja kunnan väliseen aiesopimukseen ja Maahanmuuttoviraston ja kunnan väliseen järjestelykeskuksen perustamista koskevaan sopimukseen. Käytännössä saattaisi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa sopimuksia ei saataisi aikaan tai niitä ei ehdittäisi solmia riittävän nopeasti. Lisäksi järjestelykeskuksia tulisi voida perustaa alueellisesti sopivimpiin paikkoihin. Näissäkin tilanteissa parhaat valmiudet järjestely- ja vastaanottokeskusten ylläpitämiselle olisi kunnilla. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan, että kunnan olisi valtioneuvoston niin asetuksella säätäessä perustettava järjestely- tai vastaanottokeskus ja ylläpidettävä sitä. Määräys pyrittäisiin kohdistamaan kuntaan, jonka kanssa on sovittu laajamittaiseen maahantuloon varautumisesta. Määräys saatettaisiin joutua kohdistamaan myös kuntaan, jolla ei ole varautumissuunnitelmaa, jos sinne saapuisi lyhyessä ajassa suuri määrä ulkomaalaisia tai siellä olisi käytettävissä vastaanottoon soveltuvat tilat.

2 luku **Vastaanottopalvelut**

12 §. Vastaanottopalvelut. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalvelujen järjestämisestä vastaisi se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröitäisiin. Vastaanottokeskus vastaisi siten myös niiden kansainvälistä suojelua hakevien tai tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalvelujen järjestämisestä, jotka ovat järjestäneet majoituksensa itse, mutta jotka on rekisteröity kyseisen keskuksen asiakkaiksi. Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevan lain 19 c §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentissa määritettäisiin vastaanottopalvelujen sisältö. Sen mukaan vastaanottopalveluihin kuuluisivat majoitus, vastaanottoraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut, työ- ja opintotoiminta sekä muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voitaisiin

järjestää myös ateriat. Ehdotettu säännös vastaisi voimassa olevan lain 19 §:n 1 momenttia. Eri vastaanottopalveluista säädettäisiin tarkemmin jäljempänä tässä luvussa.

13 §. Vastaanottopalvelujen saajat. Pykälä korvaisi voimassa olevan lain soveltamisalaa koskevan 3 §:n 2 ja 3 momentit sekä vastaanoton järjestämistä koskevan 19 c §:n 3 ja 4 momentit. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan vastaanottopalveluja annettaisiin kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle. Momentti kuvaisi vastaanottopalvelujen pääasiallisen kohderyhmän. Vastaanottojärjestelmä on tarkoitettu kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseen.

Kansainvälistä suojelua hakeva saisi vastaanottopalveluja hakemuksensa jättämisestä lähtien. Tilapäistä suojelua saava puolestaan voisi saada vastaanottopalveluja maahantulostaan lähtien. Vastaanottopalveluja siis voitaisiin antaa myös niille, joille ei ole vielä myönnetty tilapäistä suojelua koskevaa lupaa. Pääsäännön mukaan oikeus vastaanottopalveluihin päättyisi, kun kansainvälistä suojelua hakeva saisi oleskeluluvan ja tilapäistä suojelua saava jatkuvan oleskeluluvan. Nämä oleskeluluvat saatuaan kyseiset ulkomaalaiset voisivat itsenäisesti hankkia asunnon ja asettua asumaan johonkin kuntaan tai heille osoitettaisiin kotouttamislain 42 §:n mukaisesti kunta, josta heille olisi varattu asunto ja jossa olisi varauduttu heidän kotouttamiseensa.

Pykälän 2 momentti mahdollistaisi vastaanottopalvelujen antamisen myös oleskeluluvan saaneelle. Ehdotetun momentin mukaan kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneelle ja tilapäistä suojelua saaneelle, jolle myönnetään jatkuva oleskelulupa, voitaisiin antaa vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan. Käytännössä oleskelu vastaanottokeskuksissa on voinut venyä useisiin kuukausiin, joissakin tapauksissa jopa yli vuoteen, oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Jos luvan saanut ei itse järjestä tulevaa asumistaan kunnassa, hänen kanssaan neuvotellaan osoitettuun asuinkuntaan muuttamisesta. Koska luvan saaneita ulkomaalaisia vastaanottavia kuntia on vaikea löytää, osoitettu kunta ja asunto on kuitenkin yleensä hyväksyttävä. Viime kädessä vastaanottokeskus voi häätää oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen, jos tämä ei suostu muuttamaan osoitettuun asuntoon. Jos luvan saanut ei suostu poistumaan vastaanottokeskuksesta, poliisi voi poistaa hänet poliisilain (493/1995) 14 §:n mukaisesti. Säännös antaa poliisille toimivaltuudet pyynnöstä poistaa henkilö kotirauhan tai julkisrauhan suojaamalta alueelta tai paikasta.

Ehdotetun 3 momentin mukaan vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annettaisiin oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja aina siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta. Oikeus vastaanottopalveluihin lakkaisi siis maasta poistumisen yhteydessä. Ulkomaalainen voisi poistua maasta vapaaehtoisesti tai poliisi voisi panna täytäntöön maasta poistamista koskevan päätöksen. Jos hakijan katoamisen vuoksi hänen maasta poistumistaan ei olisi voitu valvoa tai häntä koskevaa maasta poistamispäätöstä panna täytäntöön, hakijalla ei olisi oikeutta vastaanottopalveluihin enää sen jälkeen, kun kansainvälistä suojelua koskeva asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai kansainvälistä suojelua koskeva hakemus on rauennut ulkomaalaislain 95 c §:n perusteella.

Edelleen 3 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, joka on Euroopan unionin jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen (unionin kansalainen tai häneen rinnastettava), annettaisiin vastaanottopalveluja kuitenkin vain siihen saakka, kun hän on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa. Unionin kansalaisella tai häneen rinnastettavalla ei siis olisi enää kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen tiedoksi saatuaan oikeutta majoitukseen vastaanottokeskuksessa, eikä hän voisi saada hakijalle maksettavaa vastaanottorahaa. Jos hän ei

suostuisi poistumaan vastaanottokeskuksesta, poliisi voisi poistaa hänet poliisilain 14 § mukaisesti. Säännös antaa poliisille toimivaltuudet pyynnöstä poistaa henkilö kotirauhan tai julkisrauhan suojaamalta alueelta tai paikasta.

Kansainvälistä suojelua hakevalla, joka turvallisen alkuperämaan perusteella valikoituu nopeutettuun turvapaikkamenettelyyn, on oikeus saada vastaanottopalveluja käännättämisen täytäntöönpanoon saakka ja täytäntöönpano on ulkomaalaislain 201 §:n 3 momentin mukaan mahdollista tehdä kahdeksantena päivänä päätöksen tiedoksi antamisesta. Muutoksenhaku ei estä täytäntöönpanoa, ellei hallinto-oikeus erikseen anna päätöstä täytäntöönpanon kieltämisestä. Unionin kansalaisen tai häneen rinnastettavan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus ratkaistaan yleensä nopeutetussa menettelyssä turvallisen alkuperämaan perusteella. Muista hakijoista poiketen unionin kansalaisella tai häneen rinnastettavalla on näissä tilanteissa EU:n lainsäädäntöön perustuva oikeus jäädä toisen jäsenvaltion alueelle pitemmäksi ajaksi kuin nopeutettu turvapaikkamenettely edellyttäisi. Ei ole kuitenkaan perusteltua katsoa, että hänen tulisi saada vastaanottopalveluja hänen käyttäessään tätä yleistä unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaanottopalvelujen saamisesta tapauksissa, joissa unionin kansalainen tai häneen rinnastettava suostuu maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanoon ennen kuin päätös on saanut lainvoiman. Jos unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen, suostuisi poistumaan valvotusti maasta tai suostuisi siihen, että käännättämistä koskeva päätös voidaan panna täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi, hän voisi saada vastaanottopalveluja maasta poistumiseensa saakka, enintään kuitenkin 7 vuorokauden ajan. Ulkomaalaislain 172 §:n 4 momentin mukaisesti unionin kansalainen tai häneen rinnastettava voi halutessaan suostua siihen, että häntä koskeva käännättämispäätös voidaan panna lain 202 §:n nojalla täytäntöön ennen kuin päätös on saanut lainvoiman. Paluu kotimaahan voisi tapahtua myös vapaaehtoisesti valvottuna maasta poistumisena. Unionin kansalaisen tai häneen rinnastettavan tulisi ilmoittaa suostumuksensa poliisille samassa yhteydessä, kun hän saa kielteisen turvapaikkapäätöksen ja käännättämispäätöksen tiedoksi. Hänen tulisi ryhtyä heti valmistelemaan maasta poistumistaan yhteistyössä viranomaisten kanssa.

Edelleen 4 momentin mukaan unionin kansalaiselle tai häneen rinnastettavalle, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen, voitaisiin vastaanottokeskuksen johtajan päätöksellä antaa vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi. Tätä mahdollisuutta olisi sovellettava rajoitetusti ja poikkeuksellisissa tilanteissa. Erityisenä henkilökohtaisena syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että kyseessä on ilman huoltajaa oleva alaikäinen tai hakija on raskaana ja lapsen syntymä on lähellä.

14 §. Tietojen antaminen. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin vastaanottodirektiivin 5 artiklan edellyttämällä tavalla vastaanottoa koskevien tietojen antamisesta. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 19 f §:ää. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kerrottaisiin vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.

Edellä mainittuja tietoja antaisi pykälän 2 momentin mukaan poliisi tai rajatarkastusviranomainen kansainvälistä suojelua hakevalle tämän jättäessä hakemustaan ja tilapäistä suojelua saavalle tämän maahantulon jälkeen. Käytännössä poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaisi kansainvälistä

suojelua hakevalle Maahanmuuttoviraston laatiman esitteen, joka sisältää tietoja vastaanottopalveluista, kuten majoittumisesta, toimeentulosta, terveydenhoidosta ja työ- ja opintotoiminnasta. Esitteessä kerrotaan myös hakijan oikeudesta avustajan tai asiamiehen käyttämiseen ja oikeusapuun sekä oikeudesta työntekoon ja koulunkäyntiin. Niin ikään mainitaan velvollisuus noudattaa vastaanottokeskuksen sääntöjä ja ilmoittaa yksityismajoituksen osoite. Esite sisältää lisäksi hakijan näkökulmasta keskeisimmät yhteystiedot ja se on käännetty usealle eri kielelle. Vastaanottokeskuksen henkilökunta perehdyttäisi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottokeskuksen tapoihin, sääntöihin ja turvallisuusohjeisiin keskuksen majoittumisen jälkeen. Vastaanottokeskuksen henkilökunta kertoisi myös oikeusapupalveluja tarjoavien toimistojen, järjestöjen ja lakimiesten yhteystietoja. Vastaanottodirektiivin 5 artikla edellyttää lisäksi tietojen antamista vastaanottoon ja erityisesti terveydenhoitoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä. Tällaista tietoa Suomessa antaa järjestöistä lähinnä Suomen Punainen Risti. Pääasiassa vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavat vastaanottokeskusten työntekijät, erityisesti sosiaalityöntekijät ja terveydenhoitajat.

Edelleen 2 momentin mukaan tiedot annettaisiin mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän kuluessa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä ja tilapäistä suojelua saavan henkilötietojen rekisteröinnistä. Tietojen saaminen riittävän varhaisessa vaiheessa varmistaisi sen, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava voivat käyttää heille taattuja oikeuksia ja noudattaa velvollisuuksiaan.

Pykälän 3 momentin mukaan tiedot annettaisiin kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan tai tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän. Koska vastaanotolla pyritään turvaamaan kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien välttämättömät perustarpeet, toimeentulo ja huolenpito, on tärkeää pyrkiä aina varmistamaan, että he todella ymmärtävät kieltä, jolla heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan kerrotaan.

15 §. Majoitus vastaanottokeskuksessa. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan majoittamisesta vastaanottokeskukseen. Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen tehneen ulkomaalaisen majoituksen järjestämiseksi poliisi tai rajatarkastusviranomaisen ohjaisi hakijan lähimpään vastaanottokeskukseen, ellei poliisin tai rajatarkastusviranomaisen ja vastaanottokeskusten kanssa olisi muuta sovittu. Tiettyyn vastaanottokeskukseen sijoittumiseen vaikuttaisi paitsi se, missä kansainvälistä suojelua on haettu, myös vastaanottokeskusten majoituspaikkatilanne, turvapaikkatutkinnan ja -päätöksenteon tarpeet sekä hakijaan liittyvät syyt. Maahanmuuttovirasto, jolle ehdotetun 8 §:n mukaisesti kuuluisi vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, voisi antaa esimerkiksi turvapaikkatutkinnan ja -päätöksen teon tarpeita silmällä pitäen majoittamiseen liittyviä ohjeita, joita vastaanottokeskusten tulisi majoittamista koskevia päätöksiä tehdessään noudattaa. Kansainvälistä suojelua hakevalla ei olisi oikeutta valita, mihin vastaanottokeskukseen hän majoittuu. Vastaanottodirektiivin 7 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi päättää turvapaikanhakijan asuinpaikasta yleisen edun, yleisen järjestyksen tai tarvittaessa hänen hakemuksensa sujuvan käsittelyn perusteella.

Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava voitaisiin siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se olisi tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi. Pääsääntöisesti kansainvälistä suojelua hakevat majoittuisivat aluksi kauttakulkuvastaanottokeskuksissa, jotka sijaitsevat lähellä Maahanmuuttoviraston toimipisteitä ja poliisin niitä toimipisteitä, joille maahanmuuttoasioiden asiantuntemusta on keskitetty. Turvapaikkatutkinnan ja -puhuttelun jälkeen hakijat siirrettäisiin

tarpeen mukaan toisiin vastaanottokeskuksiin. Kansainvälistä suojelua hakevat, joiden hakemukset ratkaistaisiin nopeutetussa menettelyssä, jäisivät kuitenkin pääsääntöisesti kauttakulkuvastaanottokeskuksiin. Siirto toiseen vastaanottokeskukseen voitaisiin tehdä myös kansainvälistä suojelua hakevan tai tilapäistä suojelua saavan pyynnöstä, jos hänellä olisi siihen perusteltu syy. Perusteltuna syynä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että hänellä on toisessa keskuksessa sukulaisia tai hän tuntee olonsa senhetkisessä asuinpaikassaan turvattomaksi. Henkilö voitaisiin siirtää toiseen keskukseseen myös, jos se on vastaanottokeskuksen kannalta välttämätöntä esimerkiksi tämän häiritsevän käyttäytymisen vuoksi tai etnisten jännitteiden lieventämiseksi. Siirtoja tulisi välttää sen jälkeen, kun hakija on siirretty kauttakulukeskuksesta muuhun vastaanottokeskukseen. Alaikäisten, etenkin ilman huoltajaa olevien alaikäisten siirtoja tulisi välttää ihmissuhteiden ja hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi. Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan ilman huoltajaa olevan alaikäisen asuinpaikan muutokset on rajoitettava mahdollisimman vähiin.

Edelleen 1 momentin mukaan majoitus olisi järjestettävä niin, että perheenjäsenet voisivat halutessaan asua yhdessä. Vastaanottodirektiivin 8 artiklan mukaan jäsenvaltion on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet perheen yhtenäisyyden säilyttämiseksi mahdollisimman hyvin alueellaan, jos kyseinen jäsenvaltio on huolehtinut hakijoiden majoituksesta. Direktiivin mukaan tällaisia toimenpiteitä sovelletaan hakijoiden suostumuksella. Edelleen direktiivin alaikäisiä hakijoita koskevan 19 artiklan 2 kohdan mukaan sisarukset on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yhdessä ottaen huomioon kyseisen alaikäisen etu sekä erityisesti hänen ikänsä ja kehitystasonsa.

Pykälän 2 momentin mukaan majoittamisesta ja siirrosta päättäisi vastaanottokeskus. Vastaanottokeskus nimeäisi oman organisaationsa tarpeiden mukaan kulloinkin majoituksesta vastaavan tai vastaavat työntekijät, jotka voisivat tehdä majoittamista koskevan päätöksen. Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan siirrosta lähettävä vastaanottokeskus neuvottelisi vastaanottavan keskuksen kanssa. Päätöksen majoittamisesta tekisi vastaanottava keskus. Edelleen 2 momentin mukaan asiassa kuultaisiin siirrettävää henkilöä. Jos kyseessä on ilman huoltajaa oleva alaikäinen, myös hänen edustajaansa kuultaisiin.

Edelleen 2 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voisi pidättää itselleen päätösvallan majoittamisesta, jos se olisi tarpeen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi tai jos 1 momentissa tarkoitettua siirtoa koskevassa asiassa ei päästäisi yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen siirto tapahtuu.

16 §. *Ilman huoltajaa olevan alaikäisen majoitus.* Pykälässä säädettäisiin ilman huoltajaa olevien alaikäisten majoittamisesta ryhmäkotiin, tukiasuntolaan tai muuhun alaikäiselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Alaikäisten majoitukseen sovellettaisiin myös mitä edellä 15 §:ssä on säädetty majoituksesta vastaanottokeskuksessa yleensä. Alaikäisten vastaanoton järjestämisestä on säädetty voimassa olevan lain 19 d §:ssä, joka kuitenkin sisältää vain säännökset ryhmäkodeista. Käytännössä täysi-ikäisyyttä lähellä olevia nuoria on majoitettu tukiasuntoloihin, minkä vuoksi säännöstä on tarpeen tältä osin täydentää. Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan ilman huoltajaa tulevat alaikäiset turvapaikanhakijat on sijoitettava täysi-ikäisten sukulaisten luokse, sijoitusperheeseen, vastaanottokeskuksiin, joissa on alaikäisille soveltuvia järjestelyjä tai muihin alaikäisille soveltuviin majoituspaikkoihin.

Pykälän 1 momentin mukaan ilman huoltajaa oleva alaikäinen majoitettaisiin ryhmäkotiin. Ryhmäkotien toimintaan sovellettaisiin lastensuojelulain säännöksiä, jotka koskevat yhdessä asuinyksikössä hoidettavien lasten ja nuorten enimmäismäärää, samaan rakennukseen sijoitettavien lasten enimmäismäärää sekä hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevien henkilöiden

vähimmäismäärää. Ryhmäkodissa olisi oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Ryhmäkotien toimintaan tulisi soveltaa lastensuojelulain 59 §:ää, jonka mukaan asuinyksikössä saadaan hoitaa yhdessä enintään seitsemää lasta tai nuorta. Samassa rakennuksessa voi olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta. Asuinyksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö, asuinyksikköä kohden tulee olla vähintään kuusi hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Kiireellisissä tapauksissa voidaan väliaikaisesti poiketa edellä esitetyistä lasten määristä, jos se on välttämätöntä lasten hoidon järjestämiseksi. Säännöksen tarkoituksena olisi turvata ryhmäkodeissa asuville lapsille riittävä hoito, kasvatustarve ja huolenpito, jota vanhemmistaan erossa olevat lapset tarvitsevat.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 16–17 -vuotiaille tarkoitettu tukiasuntolasta. Säännös olisi uusi. Vastaanottodirektiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat sijoittaa ilman huoltajaa olevat 16-vuotiaat tai sitä vanhemmat alaikäiset täysi-ikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitettuihin vastaanottokeskuksiin. Suomessa ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena majoittaa ilman huoltajaa olevia alaikäisiä yhdessä aikuisten kanssa. Sen sijaan 16 vuotta täyttäneitä on viime vuosina majoitettu niin sanottuihin tukiasuntoihin. Majoitusmuoto kehitettiin vuonna 2008 ilman huoltajaa olevien alaikäisten määrän noustua merkittävästi.

Tukiasuminen olisi 16 - 17 -vuotiaalle alaikäiselle soveltuva asumismuoto, jonka tavoitteena on tukea alaikäistä aikuistumisessa, ohjata ja tukea omatoimista selviämistä ja harrastustoimintaa sekä motivoida tavoitteelliseen opiskeluun. Kunnat ovat järjestäneet noin 16 - 18 -vuotiaille tukiasumista lastensuojelulain mukaisena jälkihuoltona, jonka tavoitteena on muun muassa itsenäisessä asumisessa ja elämisessä tarvittavien valmiuksien ja taitojen saavuttaminen. Asunnon lisäksi nuorelle on järjestetty tukea ja opastusta asumiseen ja elämänhallintaan.

Pykälän 2 momentin mukaan tukiasuntolaan voitaisiin majoittaa 16 vuotta täyttänyt alaikäinen, jos se olisi hänen kehitystään ja hyvinvointiaan ajatellen perusteltua. Majoitusta vastaanottokeskuksessa koskevan 15 §:n mukaisesti majoittamisesta päättäisi vastaanottokeskus. Alaikäiselle tarkoitettujen vastaanottokeskusten majoituksesta vastaava työntekijä päättäisi tapauskohtaisesti 16 - 17 -vuotiaan majoittamisesta tukiasuntoon, jos se olisi perusteltua ottaen huomioon alaikäisen kehitys ja hyvinvointi. Joidenkin 16 - 17 -vuotiaiden kohdalla majoittuminen ryhmäkotiin turvaisi paremmin alaikäisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin.

Tukiasuntolassa samaan rakennukseen voisi ehdotetun 2 momentin mukaan olla sijoitettuna enintään 40 alaikäistä. Tukiasuntolassa työskentelevän henkilöstön määrä olisi suhteutettu alaikäisten lukumäärään. Kutakin kymmentä alaikäistä kohden tulisi olla vähintään kolme hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Yövalvonnan tulisi myös olla järjestetty. Yksilöllisen huolenpidon ja hoidon tarve olisi tukikodissa asuvien alaikäisten kohdalla lähtökohtaisesti vähäisempi kuin ryhmäkodeissa, mutta tukiasumisessa otettaisiin kuitenkin huomioon ilman huoltajaa olevan alaikäisen tarve ohjaukseen ja neuvontaan sekä aikuisen läsnäoloon. Poikkeaminen lastensuojelulain 59 §:n mukaisesta yhdessä hoidettavien lasten ja nuorten määrästä olisi perusteltua toiminnan luonnetta ja tukiasumisen kohderyhmää ajatellen. Lastensuojelulain 59 §:ää koskevissa perusteluissa (HE 252/2006) todetaan pykälässä säädettyjen määrien viittaavan laitoksiin sijoitettujen alaikäisten vaikeisiin ongelmiin. Jos 16 - 17-vuotiaalla alaikäisellä olisi perusteluissa mainittuja vaikeita ongelmia, kuten huume- tai muita päihdeongelmia, psykiatrisia ongelmia tai vakavia käyttäytymishäiriöitä, hänet tulisi majoittaa ryhmäkotiin ja tarpeen mukaan tehdä lastensuojelulain mukainen ilmoitus kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lisäksi mahdollisuudesta poiketa kiireellisissä tapauksissa väliaikaisesti ehdotetuista määristä, jos se olisi välttämätöntä alaikäisen vastaanottopalveluiden järjestämiseksi. Säännös olisi rinnastettavissa lastensuojelulain 59 §:n 3 momenttiin. Kansainvälistä suojelua hakevien määrät voivat lyhyessä ajassa vaihdella suurestikin ja on tarpeen voida väliaikaisesti poiketa tässä momenteissa säädetyistä määristä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta majoittaa alaikäinen myös muuhun alaikäiselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Asukkaiden ja työntekijöiden määrän osalta olisi tällöin voimassa, mitä edellä 1 ja 2 momentissa säädetään. Ehdotettu säännös mahdollistaisi erilaisten majoitusmuotojen käytön edellyttäen, että tilat on tarkoitettu nimenomaan alaikäisille. Vaikka vastaanottodirektiivi ei sitä ehdottomasti edellytäkään, Suomessa on katsottu, ettei ilman huoltajaa olevia alaikäisiä tulisi majoittaa aikuisten kanssa yhteisissä tiloissa. Jos alaikäisille tarkoitetut tilat olisivat samassa rakennuksessa aikuisille tarkoitettujen tilojen kanssa, siellä tulisi olla erillinen, nimenomaan alaikäisille tarkoitettu osastonsa. Säännös mahdollistaisi myös muut ilman huoltajaa oleville alaikäisille sopivat majoitusmuodot kuin majoittumisen vastaanottokeskukseen. Käytännössä alaikäisiä on voinut majoittua esimerkiksi kansanopistoissa, joissa on järjestetty heille sopivaa toimintaa.

Pykälän 4 momentin mukaan henkilöstön pätevyysvaatimuksista olisi voimassa, mitä henkilöstöstä säädetään lastensuojelulaissa. Lain 60 §:n mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä. Sosiaalihuollon ammatillisella henkilöstöllä tarkoitetaan erityisesti sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa (272/2005) määriteltyjä ammattihenkilöitä. Laitoksen hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavalla johtajalla tulisi olla sanotun lain 10 §:n 4 momentin mukainen kelpoisuus. Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Suositeltavaa olisi, että osa työntekijöistä olisi maahanmuuttajataustaisia. Henkilöstöllä tulisi olla mahdollisuus saada tarvittaessa pakolaisuuteen ja alaikäisten hoito- ja kasvatustyöhön liittyvää lisäkoulutusta.

17 §. Yksityismajoitus. Pykälässä säädettäisiin kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan oikeudesta järjestää majoituksensa itse. Heidän olisi ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi heidät on rekisteröity. Osoite ja sen muutokset tulisi ilmoittaa vastaanottokeskukselle mahdollisimman pian. Vastaanottodirektiivin 7 artiklan mukaan jäsenvaltion on vaadittava hakijaa ilmoittamaan toimivaltaisille viranomaisille kulloinenkin osoitteensa ja ilmoittamaan näille osoitteen muutoksista mahdollisimman pian. Ulkomaalaislain 207 §:n mukaan se, jonka asiaa viranomainen käsittelee, on velvollinen ilmoittamaan yhteystietonsa ja niiden muutokset. Asumisjärjestelyjä ja majoitusolosuhteita koskevia tietoja tarvitaan muun muassa vastaanottorahan tarpeen määrittämiseksi. Yksityismajoituksessa asumista ei tuettaisi taloudellisesti, mutta majoituksensa itse järjestävä saisi muut vastaanottopalvelut kuin majoituksen siltä vastaanottokeskukselta, jonka asiakkaaksi hänet on rekisteröity.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ilman huoltajaa olevien alaikäisten yksityismajoituksesta. Lapsen etu saattaisi vaatia majoittumista myös muualla kuin vastaanottokeskuksessa. Alaikäinen voisi esimerkiksi asua sukulaistensa luona alaikäisen, tämän edustajan ja sukulaisten niin halutessa. Vastaanottodirektiivi sallii alaikäisen yksityismajoituksen. Direktiivin 19 artiklan 2 kohdan mukaan ilman huoltajaa tulevat alaikäiset turvapaikanhakijat on sijoitettava täysi-ikäisten sukulaisten luokse, sijoitusperheeseen, vastaanottokeskuksiin, joissa on alaikäisille soveltuvia järjestelyjä tai muihin alaikäisille soveltuviin majoituspaikkoihin.

Ehdotetun 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja päättäisi alaikäisen yksityismajoituksesta kuultuaan alaikäistä, tämän edustajaa ja vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää. Päätös tehtäisiin kirjallisesti. Vastaanottokeskus ilmoittaisi yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan alaikäisen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona lapsi asuu, asuinpaikan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoitus olisi rinnastettavissa lastensuojelulain 81 §:ssä tarkoitettuun ilmoitukseen, jossa lapsesta, jonka muu kuin sosiaalihuollosta vastaava toimielin on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Käytännössä ilmoitus tehtäisiin usein kunnan maahanmuuttoyksikköön. Ilmoituksen perusteella kunnan viranomaiset voisivat ottaa yhteyttä lasta luonaan pitäviin henkilöihin esimerkiksi silloin, kun lapsen katsotaan olevan lastensuojelua koskevien palveluiden tarpeessa. Kunnan viranomaiset voisivat myös tarvittaessa ilmoittaa lapsen oikeudesta esi- tai perusopetukseen.

Edelleen 2 momentin mukaan ilmoitukseen olisi liitettävä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän ja alaikäisen edustajan selvitykset siitä, sopiiko yksityismajoitus olosuhteiltaan alaikäiselle ja kykeneekö lapsen luokseen ottava huolehtimaan tästä. Kirjallisesti annettavissa selvityksissä arvioitaisiin yksityismajoituksen sopivuutta alaikäisen hoitoon ja kasvatukseen ja sitä, olisiko asuminen alaikäisen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kanssa lapsen edun mukaista. Selvittämisestä huolehtisi yksityismajoituspaikkaa lähinnä olevan alaikäisille tarkoitettun vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä. Tarvittaessa hänen tulisi olla yhteydessä sen kunnan sosiaaliviranomaisiin, jonne alaikäisen on tarkoitus muuttaa asumaan. Edustajan tulisi tehdä asiasta oma kirjallinen selvityksensä. Selvityksiä tehtäessä olisi otettava huomioon alaikäisen mielipiteet ja toivomukset tämän lain 5 §:n 2 momentin mukaisesti.

Vastaanottokeskukset antaisivat tarvittaessa ohjausta ja neuvontaa alaikäisen hoidosta ja kasvatuksesta henkilöille, joiden luo alaikäinen muuttaa asumaan. Vastaanottokeskuksen ja kunnan sosiaaliviranomaisten olisi tarpeen mukaan seurattava yksityismajoituksen jatkumisen edellytyksiä. Jos yksityismajoitus tai siellä annettu hoito ja kasvatustodettaisiin sopimattomaksi tai puutteelliseksi, yksityismajoituksen jatkuminen edellyttäisi sitä, että olosuhteisiin saataisiin aikaan korjaus. Asuminen yksityismajoituksessa voisi jatkua vain, jos se olisi alaikäisen edun mukaista.

18 §. Vastaanotto- ja käyttöraha. Voimassa olevan lain 22 §:n mukaan turvapaikanhakijalle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuesta annetun lain mukaan. Tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi toimeentulotuen sijaan vastaanottorahan myöntämisestä tuen tarpeessa oleville kansainvälistä suojelua hakeville, tilapäistä suojelua saaville ja ihmiskaupan uhreille, joilla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa. Tämän lain soveltamisalaan kuuluvien henkilöiden oleskelu Suomessa on tilapäistä, ja osa heidän tarvitsemastaan tuesta järjestetään hyödykkeinä vastaanottokeskuksissa. On perusteltua eriyttää heille maksettava taloudellinen tuki toimeentulotuesta.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, myönnettäisiin vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos hän olisi tuen tarpeessa. Vastaanottorahan tarkoituksena olisi välttämättömän toimeentulon turvaaminen, mikä on taattu jokaisen oikeudeksi perustuslain 19 §:n 1 momentissa. Vastaanottorahalla olisi lisäksi tarkoitus edistää ulkomaalaisen ja hänen perheensä itsenäistä selviytymistä. Oikeus vastaanottorahaan syntyisi vasta silloin, jos ulkomaalainen ei voisi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muilla tuloillaan tai varoillaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Riittävä edellytys vastaanottorahan

saamiselle olisi yleensä se, että ulkomaalainen ja hänen perheensä olisivat tosiasiallisesti elatukseen käytettävissä olevien varojen puutteessa. Oikeus vastaanottorahaan olisi jokaisella rahan myöntämisen edellytysten täytyessä, ja tarve arvioitaisiin henkilö- tai perhekohtaisesti.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottoraha kattaisi vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua. Ruokamenojen osuus vähennettäisiin maksettavasta vastaanottorahasta silloin, kun vastaanottokeskus järjestäisi ateriat. Vaatemenot sisältäisivät myös jalkineet. Vähäisinä terveydenhuoltomenoina pidettäisiin sellaisia jokapäiväisen elämän ja perheessä annettavan ensiavun aiheuttamia menoja, jotka eivät uhkaa yksilön tai perheen taloutta. Niihin sisältyisivät muun muassa käsikauppaläkkeet ja lääkinnälliset tarvikkeet, siltä osin kuin niiden määrä keskimäärin on vähäinen. Majoitusta varten ei myönnettäisi rahallista tukea, vaan se järjestettäisiin tämän lain 15 §:n mukaisesti vastaanottokeskuksessa.

Pykälän 2 momentin mukaan ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle myönnettäisiin vastaanottorahan sijasta käyttöraha, jos vastaanottokeskus järjestäisi täyden ylläpidon, johon sisältyvät 1 momentissa tarkoitetut vastaanottorahalla katettavat menot. Nykyisin ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on voitu myöntää toimeentulotukea samoin edellytyksin kuin täysi-ikäiselle, jolloin tuen saaja on vastannut itse tuella katettavista menoistaan, kuten esimerkiksi vaatemenoistaan. Joissakin tapauksissa rahankäyttöön on kuitenkin liittynyt ongelmia ja onkin perusteltua säätää alaikäiselle maksettavasta käyttörahasta lastensuojelulain käyttövaroja koskevaa 55 §:ää mukailleen. Tällöin kuitenkin vastaanottokeskuksen olisi järjestettävä täysi ylläpito, mikä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että vastaanottokeskus kustantaisi alaikäisten vaatemenot. Ryhmäkodeissa ateriointi on järjestetty joka tapauksessa osana hoitoa ja kasvatusta ja tukiasuntoloissa niin, että se tukee nuorten itsenäiseen elämään harjaantumista.

Täydentävää vastaanottorahaa voitaisiin 3 momentin mukaan myöntää ulkomaalaisen ja hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvien tarpeellisiksi harkittujen menojen kattamiseksi. Erityisenä tarpeena tai olosuhteena voitaisiin pitää esimerkiksi pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta. Tarveharkintaisella osalla voitaisiin siis kattaa muut välttämättömät terveydenhuoltomenot kuin ne, jotka katettaisiin vastaanottorahalla. Tällöin kyse olisi kalliista tai määrältään suurista terveydenhuoltomenoista. Tyypillisiä tällaisia menoja voisivat olla silmälaseista aiheutuvat kustannukset. Erityisistä tarpeista tai olosuhteista aiheutuvia menoja voisivat olla myös välttämättömästä erityisravinnosta tai lastentarvikkeista aiheutuvat menot. Oppivelvollisuusiän ylittäneet voisivat saada täydentävää vastaanottorahaa vastaanottokeskuksen ulkopuolisiin koulutusohjelmiin osallistumisesta aiheutuviin kustannuksiin.

19 §. Vastaanotto- ja käyttörahan suuruus. Pykälässä säädettäisiin eri henkilöryhmille kuukausittain maksettavasta vastaanotto- ja käyttörahasta. Ehdotetut vastaanotto- ja käyttörahan määrät ovat laskennallisia olettamia eri henkilöryhmien vähimmäiskulutustasoa vastaavien, jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvien menojen suuruudesta. Menoihin ei laskettaisi majoitusta, koska majoitus järjestettäisiin tämän lain 15 ja 16 §:n mukaisesti vastaanottokeskuksessa.

Turvapaikanhakijalle maksettavan toimeentulotuen rakenteesta on säädetty voimassa olevan lain 22 §:n 3 momentissa ja sisäasiainministeriön asetuksessa. Turvapaikanhakijalle annettavan toimeentulotuen perusosan rahana maksettava osuus on 70 prosenttia ja vastaanoton hyödykkeinä annettava osuus 30 prosenttia toimeentulotuesta annetun lain 9 §:ssä säädetyn perusosan määrästä. Hyödykkeiden 30 prosentin osuuden muodostavat vastaanottona järjestetyt maksuttomat informaatiövälitteet ja muut perusosalla katettaviin menoihin kuuluvat hyödykkeet, kuten siivous- ja

puhtaanapitovälineet sekä harrastusvälineet. Jos vastaanottokeskuksessa annetaan asukkaille ruoka, rahana maksettavasta tuesta vähennetään vielä ateriahyödykkeiden 49 prosentin osuus. Nyt ehdotettavassa pykälässä säädettäisiin vastaanottorahan suuruudesta euromääräisenä. Lisäksi vähennettäisiin yhdeksästä kolmeen niiden henkilöryhmien määrä, joille maksetaan keskenään erisuuruista tukea. Ilman huoltajaa olevia alaikäisiä lukuun ottamatta rahana maksettavan tuen keskimääräistä suuruutta ei olisi kuitenkaan tarkoitus muuttaa.

Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottoraha kuukautta kohti olisi yksin asuvalla henkilöllä ja yksinhuoltajalla 290 euroa. Jos hän majoittuisi ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa, vastaanottorahan suuruus olisi 85 euroa. Momentin 2 kohdan mukaan muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä vastaanottoraha kuukautta kohti olisi 245 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 70 euroa. Kohta koskisi yhteistaloudessa asuvia täysi-ikäisiä henkilöitä. Soveltamisen edellytyksenä olisi, että yhteistaloudessa asuminen olisi todellista eli että henkilöllä olisi yhteinen ruokatalous ja että käyttötavarat, kuten TV ja kodinkoneet, olisivat yhteiskäytössä. Samassa asuinhuoneistossa asuminen ei välttämättä merkitsisi asukkaiden yhteistaloutta. Momentin 3 kohdan mukaan perheensä kanssa asuvan alaikäisen vastaanottoraha olisi 185 euroa ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 55 euroa.

Pykälän 2 momentin mukaan ilman huoltajaa olevan alaikäisen käyttöraha kuukautta kohti olisi alle 16-vuotiaalla 25 euroa ja 16 vuotta täyttäneellä 45 euroa. Käyttöraha voisi olla myös tätä pienempi, jos se olisi perusteltua alaikäisen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Lastensuojelulain 55 §:n 2 momentin mukaan alle 15-vuotiaalle annetaan käyttövaroja määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan ja 15 vuotta täyttäneelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain (560/2008) 9 §:ssä säädetyistä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä. Ehdotetussa pykälässä ikäraja muutettaisiin kuitenkin vastaamaan ryhmäkotiin ja tukiasuntolaan majoitettavien alaikäisten ikärajaa. Yhdenmukaisen käytännön edistämiseksi vastaanottokeskuksissa myös alle 16-vuotiaiden kohdalla säädettäisiin pääsääntöisesti maksettavasta käyttörahan määrästä. Alaikäisen, joka on täyttänyt 16 vuotta, 45 euron käyttöraha vastaisi suuruusluokaltaan lastensuojelulain 55 §:n 2 momentin 2 kohdan 15 vuotta täyttäneelle maksettavaa määrää. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta vähentää käyttörahaa, jos se on perusteltua alaikäisen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

Pykälän 3 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, sekä näiden perheiden tulot ja varat otettaisiin huomioon vastaanotto- ja käyttörahan suuruutta laskettaessa toimeentulotuesta annetussa laissa säädetyllä tavalla. Mainitun lain 2 luvussa on säädetty siitä, miten toimeentulotuki määräytyy lain mukaan määriteltujen menojen ja käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotuksena. Jos vastaanottorahaa hakevan tulot ja varat olisivat sen suuruiset, ettei hän olisi oikeutettu vastaanottorahaan, siirtyisi laskelman tuloylijäämä mahdolliseen täydentävästä vastaanottorahasta tehtävään laskelmaan. Perheellä tarkoitettaisiin yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta ja ottolasta, aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa eläviä.

20 §. Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vastaanotto- ja käyttörahan määrän tarkistamisesta siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään. Käytännössä indeksitarkistus suoritetaan kunkin vuoden alusta sovittavan kansaneläkeindeksin pisteluvun mukaisesti, mikä puolestaan lasketaan edellisen kalenterivuoden kolmannen vuosineljänneksen keskimääräisen elinkustannusindeksin pisteluvun perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan edellä 19 §:ssä säädetyt vastaanotto- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu.

21 §. Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanotto- ja käyttörahan myöntäisi hakemuksesta vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi rahaan oikeutettu hakija on rekisteröity. Vastaanotto- ja käyttörahan perisi 2 momentin mukaan takaisin sen myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus vastaanottorahan takaisinperinnästä tehtäisiin sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee. Ehdotetun 3 momentin mukaan vastaanottorahan myöntämisessä ja takaisinperinnässä noudatettaisiin soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain säännöksiä.

22 §. Terveystuoltopalvelut. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveystuolput. Kunnilla on velvollisuus järjestää terveystuolput kunnan asukkaille. Tämän lisäksi kunnilla on velvollisuus järjestää tietyin edellytyksin terveystuolputu myös muille kuin kunnassa asuville. Potilaan asemasta ja oikeuksista säädetyin lain (785/1992) 3 §:n 1 momentin mukaan Suomessa tilapäisesti oleskelevien henkilöiden oikeudesta hoitoon on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään vai valtioiden välillä vastavuoroisesti sovitaan. Pykälän 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Potilaan hoidon tarve arvioidaan hänen yksilöllisen tarpeensa mukaan.

Voimassa olevan lain 19 §:n 1 momentissa säädetään, että turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottona järjestetään välttämättömät terveystuolput. Voimassa olevan lain 25 a §:ssä säädetään, että ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää terveystuolputu. Kyseisissä lainkohdissa käytettyjä ilmaisuja voidaan pitää tulkinnanvaraisina. Terveystuolputuista ehdotetaan säädettäväksi siten, että palvelujen antamisen perusteet määräytyisivät terveystuoltoalan säädösten mukaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kansainvälistä suojelua hakevien ja sellaisten ihmiskaupan uhrien, joilla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, oikeudesta terveystuolputuihin. Kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 10 kohdan mukaan kunnan tehtäviin kuuluu järjestää kiireellinen avosairaanhoito, mukaan lukien myös kiireellinen suun terveystuolto, potilaan asuinpaikasta riippumatta. Erikoissairaanhoitolain (1062/1989) 3 §:n 1 ja 2 momentin mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että henkilö, jolla ei ole Suomessa kotipaikkaa, saa tarpeellisen erikoissairaanhoidon kiireellisissä tapauksissa. Lain 31 §:n mukaan kiireellisen sairaanhoidon tarpeessa olevalle henkilölle on annettava hänen sairaudentilansa edellyttämä hoito välittömästi. Muutoin henkilön ottaminen sairaalaan sairaanhoitoa varten edellyttää lääkärin tai hammaslääkärin tutkimukseen perustuvaa lähetettä. Terveystuolputon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä tai siihen liittyvästä hoidosta. Vastaavasti laillistettu hammaslääkäri päättää potilaan hammaslääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärityksestä tai siihen liittyvästä hoidosta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tilapäistä suojelua saavien ja tämän lain 6 §:ssä tarkoitettujen henkilöiden oikeudesta terveystuolputuihin. Tilapäistä suojelua saavilla olisi oikeus terveystuolputuihin samoin perustein kuin henkilöillä, jolla on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta Suomessa. Tämä vastaa voimassa olevan lain 19 a §:n säännöstä. Oleskelulupa tilapäistä suojelua saaville myönnetään ulkomaalaislain 110 §:n mukaan enintään yhdeksi vuodeksi

kerrallaan. Koska tilapäinen suojelu voi kestää ulkomaalaislain 109 §:n mukaan kolmekin vuotta, on kohtuullista, että tilapäistä suojelua saavat ovat oikeutettuja samoihin terveydenhuoltopalveluihin kuin ne, joilla on kotikuntalainen tarkoittama kotikunta Suomessa.

Tämän lain 6 §:ssä säädetään lain soveltamisesta haavoittuvassa asemassa oleviin. Säännöksen perusteluissa viitataan vastaanottodirektiiviin, jossa luetellaan henkilöitä, joita voidaan pitää haavoittuvassa asemassa olevina. Luettelo ei ole kuitenkaan tyhjentävä, vaan henkilön haavoittuva asema ja siitä johtuvat erityistarpeet selvitetään aina erikseen. Haavoittuva asema tulisi ottaa huomioon annettaessa ohjausta ja neuvontaa, ja tarvittaessa haavoittuvassa asemassa oleva tulisi ohjata lääketieteelliseen tai psykiatriseen hoitoon.

Haavoittuvassa asemassa olevalla olisi oikeus terveydenhuoltopalveluihin samoin perustein kuin henkilöllä, jolla on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta Suomessa. Esimerkiksi raskaana oleville naisille ja alle kouluikäisille lapsille järjestettäisiin neuvolapalvelut ja kidutetuilla olisi mahdollisuus saada hoitoa ja kuntoutusta.

23 §. Tulkitseminen ja kääntäminen. Pykälässä säädettäisiin tarkemmin tulkki- ja käännöspalveluista, jotka vastaanottokeskus tämän lain 12 § ja 29 §:n nojalla järjestää kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille. Säännös koskisi kielilain perusteella myös muiden kuin viranomaisen ylläpitämiä vastaanottokeskuksia. Kielilain 25 §:n 1 momentin mukaan silloin jos julkinen hallintotehtävä on lailla tai lain nojalla säädetty yksityiselle, sitä koskee sen hoitaessa tätä tehtävää, mitä kielilaissa säädetään viranomaisesta. Tämän lain 7 §:n nojalla valtio korvaa vastaanottokeskukselle tulkki- ja käännöspalvelujen kustannukset.

Pykälän 1 momentissa täsmennettäisiin tilanteet, joissa vastaanottokeskus huolehtisi tulkitsemisesta tai kääntämisestä. Säännös perustuisi hallintolain 26 §:n 1 ja 3 momenttiin. Hallintolain 26 §:n 1 momentin nojalla viranomaisen on järjestettävä tulkitseminen ja kääntäminen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, jos muuta kieltä käyttävä asianosainen ei osaa viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä, tai asianosainen ei vammaisuuden tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi. Hallintolain 26 §:n 3 momentin mukaan asian selvittämiseksi tai asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi viranomaisen voi huolehtia tulkitsemisesta ja kääntämisestä muussakin kuin 1 momentissa tarkoitettussa asiassa. Vastaanottokeskus huolehtisi mahdollisuuksien mukaan tulkitsemisesta tai kääntämisestä myös silloin, kun on kyse muusta kuin viranomaisen aloitteesta vireille tulleesta asiasta, joka koskee asiakkaan oikeuksia tai velvollisuuksia. Käytännössä vastaanottokeskus järjestää tulkkipalveluja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä työ- ja opintotoiminnan tarpeisiin, muuhun tarjoamaansa ohjaukseen ja neuvontaan.

Tämän lain 4 §:n nojalla sovellettaviksi tulevat myös muut hallintolain säännökset. Tässä yhteydessä keskeinen on hallintolain 26 §:n 2 momentti, jonka mukaan asia voidaan tulkita tai kääntää sellaiselle kielelle, jota asianosaisen voidaan todeta asian laatuun nähden riittävästi ymmärtävän. Tulkkaus ei edellyttäisi sitä, että tulkki olisi samassa tilassa asianosaisen kanssa, vaan tarpeen mukaan voitaisiin käyttää myös etätulkkausta puhelimen tai videon välityksellä. Etätulkkauksella saavutetaan säästöjä matkakustannuksissa ja matkustamiseen kuluva ajassa. Tulkin käyttötarvetta on vastaanottokeskuksissa pyritty vähentämään laatimalla vastaanottoon liittyviä esitteitä ja tiedotteita kansainvälistä suojelua hakevien yleisimmin käyttämällä kielillä.

Pykälän 2 momentin mukaan hallintotuomioistuimen velvollisuudesta huolehtia tulkitsemisesta tai kääntämisestä säädetään hallintolainkäyttölaissa.

24 §. Tulkin ja kääntäjän esteellisyys ja salassapitovelvollisuus. Pykälän 1 momentin mukaan viranomaisen hankkimana tulkkina tai kääntäjänä ei saisi käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa joko asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voisi tästä syystä vaarantua tai että asianosaisen turvallisuus saattaisi vaarantua. Luotettavuuden vaarantuminen perustuisi kokonaisarvioon tilanteesta, joten esimerkiksi tulkin ja asianosaisen välinen läheinen sukulaissuhde ei olisi sellaisenaan tässä tarkoitettu esteellisyyseruste.

Pykälän 2 momentti olisi viittaussäännös, jonka mukaan tulkin ja kääntäjän salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä hallintolaissa asiasta säädetään. Hallintolain 13 §:n 3 momentin mukaan asiamiestä ja avustajaa koskevia salassapitosäännöksiä sovelletaan myös asian käsittelyssä käytettävään tulkkiin ja kääntäjään.

25 §. Työ- ja opintotoiminta. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanottokeskus järjestäisi työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omatoimisuuden edistämiseksi. Vastaanottokeskukseen saavuttuaan kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava allekirjoittaa henkilökohtaisen toimintaohjelman, joka voi sisältää esimerkiksi opintoja, siivousta, lasten- tai taloudenhoitoa tai muita ylläpitotöitä. Oppivelvollisuusiän ylittäneille järjestettävä opintotoiminta on yleensä suomen kielen opetusta. Opetusta voidaan antaa myös suomalaisen yhteiskunnan tuntemuksessa. Oppivelvollisuusikäisillä on velvollisuus käydä koulua.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaanotto- ja käyttörahan vähentämisestä enintään 20 prosentilla korkeintaan kahden kuukauden ajan, jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta. Vähennys ei saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä se saa olla muutenkaan kohtuutonta. Vähennyksen kohtuuttomuutta arvioitaessa otettaisiin huomioon henkilön fyysinen ja psyykinen terveys, perhetilanne ja muut hänen toimintakykynsä ja osallistumismahdollisuuksiinsa vaikuttavat tekijät.

26 §. Työ- ja opintotoimintaan osallistuvan vakuutusturva. Koska kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava voidaan velvoittaa osallistumaan työ- ja opintotoimintaan hänelle maksettavan vastaanotto- ja käyttörahan vähentämisen uhalla, toiminnan järjestäjän olisi huolehdittava myös vakuutusturvan järjestämisestä. Edullisimpana järjestämistapana pidetään sitä, että korvaus suoritettaisiin 1 momentissa ehdotetulla tavalla valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan.

Pykälän 2 momentin mukaan korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori. Valtiokonttorin päätökseen haettaisiin muutosta siten kuin tapaturmavakuutuslain 5 luvussa säädetään.

Työ- ja opintotoimintaan osallistumisvelvollisuuden vuoksi olisi tarpeen järjestää myös vastuuvakuutus. Pykälän 3 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto järjestäisi työ- ja opintotoimintaan osallistuville ryhmävastuuvakuutuksen.

27 §. Paluun tukeminen. Pykälässä säädettäisiin kansainvälistä suojelua hakeneen ja tilapäistä suojelua saaneen sekä ihmiskaupan uhrin paluun tukemisesta. Ehdotettu säännös vastaisi kansainvälistä suojelua hakevan osalta voimassa olevan lain 22 §:n 5 momenttia ja tilapäistä suojelua saavien sekä ihmiskaupan uhrien osalta voimassa olevan lain 8 §:ää. Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakeneelle voitaisiin korvata kohtuulliset matkakustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu, jos hän poistuu maasta

vapaaehtoisesti peruttuaan hakemuksensa tai oleskeluluvan tultua evätyksi. Tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, voitaisiin korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsynsä on taattu, sekä maksaa yhdelle henkilölle enintään kahden kuukauden ja perheelle enintään neljän kuukauden toimeentulotuen perusosan määrää vastaava avustus.

Maasta poistumista pidettäisiin vapaaehtoisena silloin, kun henkilö poistuu maasta omatoimisesti ilman poliisin tai rajatarkastusviranomaisen asettamaa saattajaa. Paluun voitaisiin siis katsoa tapahtuvan vapaaehtoisesti esimerkiksi palaajan saamasta kielteisestä kansainvälistä suojelua koskevasta päätöksestä ja samassa yhteydessä tehdystä maasta poistamispäätöksestä huolimatta. Vapaaehtoinen paluu järjestetään yleensä yhteistyössä palaajan, vastaanottokeskuksen henkilökunnan ja kansainvälisen siirtolaisjärjestön, IOM:n kanssa.

Pykälän 2 momentin mukaan matka- ja muuttokorvauksen sekä paluuavustuksen myöntäisi hakemuksesta vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity.

Pykälän 3 momentin mukaan matka- ja muuttokorvauksen sekä paluuavustuksen perisi takaisin ne myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus takaisinperinnästä tehtäisiin sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

28 §. *Vastaanottopalveluista perittävät maksut.* Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta periä vastaanottopalveluista maksu. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 21 a §:ää. Vastaanottodirektiivin 13 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vaatia, että hakija osallistuu aineellisten vastaanotto-olosuhteiden ja terveydenhuollon kustannuksiin tai maksaa ne kokonaan itse, jos hänellä on siihen riittävästi varoja tai tuloja.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan, että vastaanottopalveluista voitaisiin periä kohtuullinen, enintään todellisten kustannusten suuruinen maksu. Säännös on tarpeellinen muun muassa sen vuoksi, että kansainvälistä suojelua hakevilla, tietyn odotusajan jälkeen, ja tilapäistä suojelua saavilla on oikeus työntekoon. Käytännössä maksu tulisi perittäväksi lähinnä niiltä, jotka tekisivät työtä Suomessa. Säännös mahdollistaisi maksun perimisen myös, jos henkilöllä olisi Suomessa käytettävissään muita tuloja tai varallisuutta.

Maksun periminen ei kuitenkaan saisi vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista. Maksua olisi tarpeen mukaan alennettava tai se olisi jätettävä kokonaan perimättä.

Edelleen 1 momentin mukaan maksun määrästä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Maksun suuruus määrittäisiin laskemalla yhteen kaikkien vastaanottokeskusten vuokratulot, kiinteistöjen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaanottopalveluista aiheutuvat menot. Summa jaettaisiin vastaanottokeskusten yhteenlasketulla paikkaluvulla. Kansainvälistä suojelua hakevalta ja tilapäistä suojelua saavalta perittävän maksun suuruus olisi yhtä vastaanottopaikkaa kohti laskettu euromäärä. Maksun määrä laskettaisiin viimeisen käyttävissä olevan tilinpäätösvoiton kustannusten ja paikkaluvun perusteella. Tällä hetkellä maksun määrä on 6 euroa. Jokaisen vastaanottokeskuksessa majoittuvan maksu olisi samansuuruinen riippumatta siitä, missä keskuksessa tai millaisessa vastaanottokeskuksen järjestämässä majoitustilassa hän majoittuu. Tasamaksu perustuisi siihen, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava eivät itse voi valita keskusta, johon heidät majoitetaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttämisestä voitaisiin periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukainen maksu. Mainitun lain 13 §:ää ei sovellettaisi kansainvälistä suojelua hakevaan ja tilapäistä suojelua saavaan eikä ihmiskaupan uhriin. Lain 13 §:n mukaan muulta kuin Suomessa asuvalta voidaan asetuksella säätää perittäväksi maksu ja korvaus tässä laissa säädetystä poikkeavin perustein, jollei Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu.

Kansainvälistä suojelua hakevalla ja tilapäistä suojelua saavalla ei ole oikeutta asumisen perusteella annettaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin, mutta heillä on oikeus välttämättömiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Palvelujen järjestämisestä vastaa vastaanottokeskus, jonka asukasrekisteriin kansainvälistä suojelua hakeva on rekisteröity. Vastaanottokeskus ostaa palvelut kunnalta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan, joilla on varoja tai tuloja, tulisi vastata asiakasmaksuista samoin perustein kuin Suomessa asuva henkilö. Jos heillä ei olisi taloudellisia edellytyksiä suoriutua maksusta, maksu voitaisiin jättää perimättä. Menettely vastaisi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 1 §:n periaatetta, jonka mukaan maksu voidaan periä henkilön maksukyvyyn mukaan.

Pykälän 3 momentin mukaan asiakasmaksun määräisi maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Näin on sen vuoksi, että kyseisen kaltaisen asiakasmaksun perimistä ei voida antaa lailla säätämättä yksityisen palveluntuottajan tehtäväksi. Vastaanottokeskus saattaa ostaa palveluja moneltakin yksityiseltä palveluntuottajalta. Lisäksi palveluntuottaja voi vaihtua nopeastikin. Yksityisen palveluntuottajan kanssa olisi vaikea päästä sopimukseen, jossa osa korvauksesta olisi hankalasti perittävässä tai jäisi kokonaan saamatta. Myös kunnalliset palveluntuottajat haluavat turvata saatavansa siten, että vastaanottokeskus vastaa kustannuksista myös asiakasmaksun osalta. Maksua ei perittäisi takautuvasti.

3 luku **Ihmiskaupan uhrin auttaminen**

Voimassa olevan kotouttamislain 4 a luvussa olevat ihmiskaupan uhrien auttamista koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi käytännössä sellaisenaan 3 luvun 29 - 34 §:ksi. Säännökset ihmiskaupan uhreille annettavista palveluista ja tukitoimista lisättiin kotouttamislakiin vuonna 2006 toteutetulla lainmuutoksella (1269/2006), ja ne tulivat voimaan 1.1.2007. Yksityiskohtaisten perustelujen osalta voidaan viitata hallituksen esitykseen (HE 183/2006 vp) laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta.

29 §. Auttamisen sisältö. Pykälä sisältää säännöksen ihmiskaupan uhreille järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Pykälä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 25 a §:ää (ks. HE 183/2006 vp, s.12).

30 §. Toimivaltainen viranomainen. Pykälässä säädetään auttamisen toimeenpanosta. Pykälä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 25 b §:ää (ks. HE 183/2006 vp, s.12 - 13).

31 §. Auttamisen vireille tulo. Pykälässä sisältää säännöksen auttamisen vireille tulosta. Pykälä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 25 c §:ää (ks. HE 183/2006 vp, s.13).

32 §. Päätös auttamista koskevien säästöjen soveltamisesta. Pykälä sisältää säännöksen auttamista koskevien säästöjen soveltamisesta ja soveltamisen lakkaamisesta. Pykälä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 25 d §:ää (ks. HE 183/2006 vp, s.13 - 14).

33 §. Moniammatillinen arviointiryhmä. Pykälässä säädetään moniammatillisen arviointiryhmän perustamisesta. Pykälä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 25 e §:ää (ks. HE 183/2006 vp, s.14).

34 §. Asioiden käsittely moniammatillisessa arviointiryhmässä. Pykälä sisältää säännöksen ihmiskaupan uhrien henkilötietojen käsittelystä arviointiryhmässä. Pykälä vastaa voimassa olevan kotouttamislain 25 f §:ää (ks. HE 183/2006 vp, s.14 - 15).

4 luku **Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen**

35 §. Edustajan määrääminen. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin vastaanottodirektiivin 19 artiklan ja turvapaikkamenettelydirektiivin 17 artiklan edellyttämällä tavalla edustajan määräämisestä ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle. Pykälässä koottaisiin yhteen säännöksiä voimassa olevan lain 26, 28 ja 30 §:stä.

Pykälän 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle alaikäiselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrättäisiin edustaja viivytystä, jos hän on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Pykälän sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi nykyistä ehdottomammaksi. Voimassa olevan lain mukaan edustaja määrätään aina viivytystä vain ihmiskaupan uhreille. Muille ilman huoltajaa oleville alaikäisille voidaan määrätä edustaja. Käytännössä kaikille ilman huoltajaa oleville alaikäisille on poikkeuksetta määrätty edustaja.

Ilman huoltajaa Suomessa oleva ulkomaalainen alaikäinen on vajaavaltainen, minkä vuoksi hän tarvitsee edustajan paitsi ulkomaalaislain lupamenettelyssä myös muissa hänen henkilöään ja varallisuuttaan koskevista hallinto- ja tuomioistuinasioissa.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että hakemuksen edustajan määräämisestä tekisi vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi alaikäinen on rekisteröity. Ihmiskaupan uhrin edustajahakemuksen panee tällä hetkellä vireille Oulun vastaanottokeskus. Ennen edustajaa koskevan hakemuksen tekemistä alaikäistä kuultaisiin siten kuin 5 §:n 2 momentissa säädetään. Edelleen 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja käyttäisi huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa alaikäisen henkilöä ja varallisuutta koskevista asioista, kunnes alaikäiselle olisi määrätty edustaja.

Pykälän 3 momentin mukaan kärjäoikeus päättäisi edustajan määräämisestä. Kärjäoikeuden tekemään päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaarissa säädetään. Edustajan tehtävä alkaisi kärjäoikeuden annettua edustajan määräämistä koskevan päätöksensä.

36 §. Edustajan kelpoisuus. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan edustajaksi määrättäisiin tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaisi siihen suostumuksensa ja joka kykenisi hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti ja lapsen edusta huolehtien.

Edustajan tehtävä ei olisi sidottu tietynlaiseen koulutukseen tai työkokemukseen, vaikka kokemus sosiaalialalta, erityisesti lastensuojelusta, antaisi hyvän perustan toimia edustajana. Edustajan tulisi olla perehtynyt maahanmuuttajiin, erityisesti kansainväliseen suojeluun ja ihmiskauppaan liittyviin asioihin. Edustajan tulisi ymmärtää sekä kansainvälistä suojelua hakevan tai ihmiskaupan uhrin lupamenettely että osattava työskennellä alaikäisen kanssa. Edustajan tehtävää edesauttaisi perehtyminen alaikäisen kansalliseen, kielelliseen, uskonnolliseen ja kulttuuriseen taustaan.

Edustajana voisi olla kunnan virkamies tai työntekijä. Edustajan tehtävä voisi liittyä virkaan tai työhön, mutta silti tehtävään määrättäisiin vain suostumuksensa antanut henkilö. Tehtävää voisi hoitaa esimerkiksi kunnan virkaholhooja tai sosiaalityöntekijä. Edustaja voisi olla myös lastensuojelujärjestön työntekijä tai muu tehtävään sopiva henkilö. Kansainvälistä suojelua hakevan oikeudellinen avustaja ja edustaja eivät pääsääntöisesti olisi sama henkilö. Vastaanottokeskuksessa työskenteleviä henkilöitä ei tulisi määrätä edustajaksi.

Pykälään ehdotetaan uutta säännöstä 2 momentiksi, jonka mukaan edustajaksi määräämisen edellytyksenä olisi, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua otteen rikosrekisteristä.

Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettu laki (504/2002) tuli voimaan vuoden 2003 alussa. Se edellyttää työnantajan selvittävän lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustaa. Edustajan työhön kuuluu luonteensa puolesta henkilökohtainen vuorovaikutus lapsen kanssa ilman huoltajan läsnäoloa.

Rikosrekisteriote annetaan vain henkilölle itselleen. Henkilö ei voi valtuuttaa toista tahoa tilaamaan otetta puolestaan. Tämän vuoksi edustajaehdokkaan tulisi itse hankkia ote ja toimittaa se käräjäoikeuden nähtäväksi. Käräjäoikeuden tulisi palauttaa ote sen esittäneelle henkilölle viipymättä.

37 §. Edustajan tehtävät. Pykälän 1 momentin mukaan edustaja käyttäisi huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa alaikäisen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa sekä hoitaisi alaikäisen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja 18 §:n 3 momentissa sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään.

Pykälä korvaisi voimassa olevan lain 26 §:n. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi edustajan tehtävään kuulunut lapsen asumisesta määrääminen. Käytännössä edustaja ja alaikäisille tarkoitettu vastaanottokeskus ovat yhteisymmärryksessä tehneet ratkaisun alaikäisen asumisesta. Ehdotetun 15 §:n 2 momentin mukaisesti päätöksen alaikäisen asumisesta tekisi vastaanottokeskus edustajaa kuultuaan. Päätöksen alaikäisen siirtymisestä yksityismajoitukseen tekisi 17 §:n 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen johtaja edustajaa ja sosiaalityöntekijää kuultuaan.

Ennen alaikäisen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä alaikäistä olisi kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimitissa joko suoraan tai edustajan välityksellä.

Edustajan olisi valvottava lapsen etua kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn aikana. Hänen olisi mahdollisuuksien mukaan osallistuttava turvapaikkapuhutteluun tai muuten selvitettävä, että lapsen etu on otettu huomioon turvapaikkamenettelyssä. Edustajan olisi tarpeen mukaan pidettävä yhteyttä lapsen oikeudelliseen avustajaan ja vastaanottopalvelujen järjestäjiin. Edustaja käyttäisi huoltajan puhevaltaa lapsen koulu-, sosiaali- ja terveydenhuoltoasioissa ja muissa lapsen elämään liittyvissä keskeisissä kysymyksissä. Edustajan olisi tarvittaessa avustettava alaikäistä yhteyden pitämisessä alaikäisen Suomessa tai muualla oleviin sukulaisiin. Edustaja voisi käynnistää alaikäisen perheen jäljittämisen Suomen Punaisen Ristin henkilötiedustelun kautta, jos alaikäisellä ei ole tarkkaa tietoa perheensä olinpaikasta eikä yhteystietoja perheen tavoittamiseksi. Hänen tulisi mahdollisuuksien mukaan neuvotella alaikäisen tulevaisuudesta alaikäisen sukulaisten

tai sen etnisen yhteisön edustajien kanssa, johon alaikäinen tuntee kuuluvansa. Edustajan palkkion ja kulujen korvaamisesta säädetään 7 §:ssä.

Ehdotetun 2 momentin mukaan edustajan tehtäviin ei kuuluisi alaikäisen päivittäinen hoito, kasvatusta tai muu huolenpito. Alaikäisen päivittäisestä hoidosta ja kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta huolehtisi alaikäiselle tarkoitettu vastaanottokeskus. Vastaanottokeskusten hallinnoinnin kannalta sekä vastaanottokeskuksessa asuvien alaikäisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta edustajan tehtävä olisi tarpeen rajata. Sitä ei olisi tarkoitus rinnastaa esimerkiksi vapaaehtoistyönä tehtävään ystävöimintaan. Edustajan tehtäviin ei kuuluisi esimerkiksi jatkuva yhteisen vapaa-ajantoiminnan järjestäminen, suomen kielen harjoittelu alaikäisen kanssa tai alaikäisen tutustuttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin.

38 §. Edustajan vapauttaminen tehtävästään. Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenisi, että alaikäisellä on Suomessa huoltaja, tulisi edustaja pykälän 1 momentin mukaan vapauttaa tehtävästään, jollei se olisi lapsen edun vastaista. Edelleen 1 momentin mukaan edustaja voitaisiin vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytäisi tai olisi sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä taikka jos siihen olisi muu erityinen syy. Vapauttamisen perusteena voisi olla edustajan sairaudesta tai esimerkiksi muista työtehtävistä johtuva este tai kykenemättömyys hoitaa edustajan tehtävää. Tehtävästä vapauttaminen voisi tulla kysymykseen myös, jos edustajan etu olisi ristiriidassa alaikäisen edun kanssa tai jos alaikäinen ja edustaja eivät muuten tulisi toimeen keskenään.

Pykälän 2 momentin mukaan edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voisi tehdä edustaja itse, vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi alaikäinen on rekisteröity, 15 vuotta täyttänyt alaikäinen tai alaikäisen huoltaja tai muu laillinen edustaja. Muulla laillisella edustajalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielintä, silloin kun alaikäinen on otettu huostaan. Jos 15 vuotta täyttänyt alaikäinen esittäisi vastaanottokeskuksen työntekijälle pyynnön vapauttaa edustaja tehtävästään, työntekijän tulisi auttaa asian vireillepanossa. Jos vastaanottokeskuksen työntekijä havaitsee, että alaikäisen edustaja ei ole sopiva tehtävänsä tai 15-vuotiaan olevan esimerkiksi peloissaan tai ahdistunut edustajan toiminnan vuoksi, vastaanottokeskuksen olisi pyrittävä selvittämään tilannetta alaikäistä ja edustajaa kuullen ja laitettava tarvittaessa vireille edustajan vapauttamista koskeva asia.

Pykälän 3 momentin mukaan päätöksen edustajan vapauttamisesta tehtävästään tekisi käräjäoikeus. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaarissa säädetään. Käräjäoikeuden päätöstä, joka koskisi edustajan vapauttamista tehtävästään, olisi kuitenkin noudatettava, vaikka päätös ei olisi saanut lainvoimaa. Muutoksenhausta huolimatta alaikäisen etu voisi vaatia, että tehtävään sopimattomalle edustajalle saataisiin välittömästi seuraaja. Tämän vuoksi alioikeuden lainvoimaa vailla olevan päätöksen noudattaminen säädettäisiin velvoittavaksi.

39 §. Edustajan tehtävän lakkaaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin edustajan tehtävän lakkaamisesta ilman eri hakemusta. Pykälän 1 momentin mukaan edustajan tehtävät lakkaisivat, kun edustettava tulee täysi-ikäiseksi, muuttaa pysyvästi pois Suomesta tai hänelle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Muulla laillisella edustajalla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 6 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimielintä silloin, kun lapsi on otettu huostaan.

Pykälän 2 momentin mukaan edustajan velvollisuudesta tehdä tili tehtävänsä päättyessä on voimassa, mitä holhoustoimesta annetussa laissa säädetään. Edustaja olisi velvollinen tekemään tilin tehtävänsä päättyessä. Tilin tekemiseen sovellettaisiin holhoustoimesta annetun lain 5 luvun

säännöksiä. Säännös olisi tarpeen, jotta edustajan suorittamia tehtäviä alaikäisen varainhoidossa voitaisiin valvoa.

40 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin alaikäisen edustamiseen liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 31 §:ää. Pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeuden olisi ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle alaikäisen edustajan määräämistä tai vapauttamista koskevista päätöksistä. Ulkomaalaisrekisteriin merkitään tiedot Suomessa kansainvälistä suojelua hakeneista, tilapäistä suojelua saavista ja ihmiskaupan uhreiksi joutuneista ulkomaalaisista sekä tiedot edustajan määräämisestä ja vapauttamisesta. Edustajaa koskevat tiedot ovat välttämättömiä ulkomaalaislaissa tarkoitettuja lupa-asioita käsitteleville viranomaisille.

Jos alaikäisellä on edustajan hoidettavana olevaa omaisuutta holhoustoimesta annetun lain 66 §:ssä säädetyllä tavalla, käräjäoikeuden olisi pykälän 2 momentin mukaan ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin. Käräjäoikeuden, joka määräisi edustajan, olisi pyydyttävä hakijalta selvitys siitä, onko alaikäisellä edustajan hoidettavaksi tulevaa omaisuutta, ja tarvittaessa ilmoitettava holhousviranomaiselle rekisteriin merkitsemisen tarpeesta. Alaikäisen varojen määrän ollessa vähäinen voitaisiin valvonnan kannalta pitää riittävänä, että edustaja tehtävänsä päätyttyä tekee alaikäisen omaisuuden hoidosta tilin.

5 luku **Rekisterisäännökset**

41 §. Vastaanoton asiakasrekisteri ja edustajarekisteri. Pykälässä säädettäisiin vastaanoton ja ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustamisen järjestämiseksi tarvittavista henkilörekistereistä. Pykälän 1 momentin mukaan vastaanoton asiakasrekisteri olisi automaattisen tietojenkäsittelyn avulla kansainvälistä suojelua hakevista, tilapäistä suojelua saavista ja ihmiskaupan uhreista pidettävä henkilörekisteri. Voimassa olevan lain 34 §:n mukaan turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista ja ihmiskaupan uhrien auttamista varten tarkoitettu henkilörekisteri on asukasrekisteri. Rekisterin nimi ehdotetaan muutettavaksi vastaanoton asiakasrekisteriksi, joka kuvaisi paremmin rekisterin tarkoitusta. Turvapaikanhakijoiden sijaan momentissa viitattaisiin kansainvälistä suojelua hakeviin yhdenmukaista näin käytettyjä termejä suhteessa ulkomaalaislakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan edustajarekisteri olisi automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ilman huoltajaa oleville alaikäisille 32 §:n mukaan määrätyistä edustajista pidettävä rekisteri. Edustajarekisteristä ei ole säännöksiä voimassa olevassa laissa. Edustajia koskevia tietoja on kuitenkin kirjattu luetteloiksi käytännön edustajatoiminnan järjestämistä varten. Vastaanottokeskukset tekevät hakemuksen edustajan määräämiseksi ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle ja Maahanmuuttovirasto maksaa edustajien palkkiot ja kulukorvaukset, joten rekisteri on tarpeen ja siitä tulee säätää lailla.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu, ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin siitä, että vastaanoton asiakasrekisteriin sovelletaan henkilötietojen suojaa koskevaa lainsäädäntöä.

42 §. Rekisterin käyttötarkoitus. Voimassa olevan lain 37 §:n mukaan asukasrekisteri on turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelua ja toteuttamista ja ihmiskaupan uhrien auttamista varten tarkoitettu henkilörekisteri. Ehdotetun 41 §:n mukaan rekisterin nimi ehdotetaan muutettavaksi vastaanoton asiakasrekisteriksi. Voimassa olevan lain 34 §:n mukaan asukasrekisteriin kuuluvat valtakunnallinen osarekisteri ja vastaanottokeskusten osarekisterit.

Rekistereiden käyttötarkoitus pysyisi ennallaan, ja siitä ehdotetaan säädettäväksi tässä pykälässä. Vastaanottokeskusten osarekisterien lisäksi pykälässä mainittaisiin myös järjestelykeskukset, jotka järjestävät vastaanottopalvelut 11 §:n mukaan silloin, kun kyseessä on vastaanotto laajamittaisen maahantulon yhteydessä.

Ehdotetun 1 momentin mukaan valtakunnallista osarekisteriä pidettäisiin kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen ohjausta, suunnittelua ja seurantaa varten. Tämä tehtävä kuuluu 8 §:n mukaan Maahanmuuttovirastolle. Vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekistereitä pidettäisiin kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalvelujen järjestämistä ja ihmiskaupan uhrien auttamista varten. Järjestelykeskuksia ei mainita voimassa olevan lain rekisteriä koskevissa säännöksissä. Järjestelykeskukset järjestävät kuitenkin vastaanottopalvelut laajamittaisen maahantulon yhteydessä, ja ehdotetussa laissa ne lisättäisiin rekisterinpitäjien joukkoon.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin edustajarekisteristä, josta ei ole säännöksiä voimassa olevassa laissa. Edustajarekisteriä pidettäisiin ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua ja seurantaa sekä käytännön hallinnointia varten. Maahanmuuttovirasto käyttäisi rekisteriä ohjaus-, suunnittelu- ja seurantatehtävää hoitaessaan sekä maksaessaan edustajien palkkioita ja kulukorvauksia. Vastaanottokeskukset puolestaan käyttäisivät rekisteriä edustajan määräämiseen ja edustajan käytännön toimintaan liittyviin tehtäviin.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin käytöstä tilastointitarkoituksia varten. Tilastoja laadittaessa on otettava huomioon henkilötietolain (523/1999) säännökset. Henkilötietolain 15 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelystä tilastointia varten.

43 §. Rekisterinpitäjät. Voimassa olevan lain 35 §:ssä säädetään rekisterin pitäjistä, joita ovat Maahanmuuttovirasto ja vastaanottokeskukset. Ehdotetun 1 momentin mukaan valtakunnallisen rekisterin ylläpidosta vastaisi edelleenkin Maahanmuuttovirasto. Vastaanotto- ja järjestelykeskuksen osarekisterin ylläpidosta vastaisi se vastaanotto- ja järjestelykeskus, joka järjestää henkilön vastaanottopalvelut 11 ja 12 §:n mukaan.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin siitä, että edustajarekisterin ylläpidosta vastaa vastaanotto- ja järjestelykeskus. Säännös olisi uusi. Vastuu kuuluisi sille vastaanotto- tai järjestelykeskukselle, joka järjestää ilman huoltajaa olevan alaikäisen vastaanottopalvelut 11 ja 12 §:n mukaan ja tekee hakemuksen edustajan määräämiseksi tälle 35 §:n mukaan.

44 §. Vastaanoton asiakasrekisteriin talletettavat tiedot. Nykyiseen asukasrekisteriin talletettavista tiedoista säädetään voimassa olevan lain 37 §:ssä.

Pykälän johdantokappaleen alku vastaisi pääpiirteissään voimassa olevan lain 37 §:n 2 momentin 1 kohdan säännöstä, mutta sitä ehdotetaan täsmennettäväksi. Vastaanoton asiakasrekisteriin saisi tallettaa 41 §:ssä mainittujen henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä asia- tai asiakasnumeron, nimet, sukupuolen, syntymäajan, -paikan ja -maan, henkilötunnuksen ja ulkomaisen henkilönnumeron tai muun ulkomaisen henkilön yksilöimiseksi annetun tunnuksen, kansalaisuustiedot sekä tiedot siviilisäädystä ja perhesuhteista.

Ehdotetun 1 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa tietoja rekisteröidyn majoittumisesta. Rekisteriin kirjattaisiin tieto vastaanotto- tai järjestelykeskuksesta, jossa rekisteröity kulloinkin asuu. Jos henkilö järjestää majoituksensa itse, rekisteriin merkittäisiin hänen 17 §:n mukaisesti ilmoittamansa osoite.

Ehdotetun 2 kohdan mukaan rekisteriin talletettaisiin tietoja rekisteröidylle maksettavasta vastaanotto- tai käyttörahasta. Voimassa oleva laki ei sisällä vastaavaa säännöstä. Tässä esityksessä ehdotetun 18 §:n mukaan maksettavaa vastaanotto- ja käyttörahaa voidaan pitää henkilötietolain 11 §:n 6 kohdan tarkoittamina arkaluonteisina tietoina. Henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan arkaluontoisten tietojen käsittelykielto ei kuitenkaan koske sellaisten tietojen käsittelyä, joista säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä.

Ehdotetun 3 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa rekisteröidyn terveydentilaa koskevia tietoja. Voimassa olevan lain 37 § ei sisällä mainintaa terveystiedoista talletettavina tietoina. Henkilötietolain 11 §:n 4 kohdan mukaan terveydentilaa koskevat tiedot ovat arkaluonteisia. Kyseisen lain 12 §:n 1 momentin 10 kohdan mukaan tämä ei kuitenkaan estä terveydenhuollon toimintayksikköä tai terveydenhuollon ammattihenkilöä käsittelemästä siinä toiminnassaan saamia tietoja rekisteröidyn terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta tai häneen kohdistetuista hoitotoimenpiteistä taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja. Näitä tietoja voisi siis käsitellä ja tallettaa ainoastaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksessa työskentelevä terveydenhuollon ammattihenkilö.

Ehdotetun 4 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa rekisteröidyn kielitaitoa, koulutusta, ammattitaitoa ja työkokemusta koskevia tietoja. Säännös vastaa voimassa olevan lain 37 §:n 2 momentin 2 kohdan säännöstä.

Ehdotetun 5 kohdan mukaan rekisteröidyn suostumuksella rekisteriin voitaisiin tallettaa myös hänen etnistä taustaansa ja uskonnollista vakaumustaan koskevia tietoja. Henkilötietolain 11 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan kyseiset tiedot ovat arkaluonteisia. Niiden käsittely on kuitenkin mahdollista henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan, jos rekisteröity on antanut siihen nimenomaisen suostumuksensa. Nimenomainen suostumus tarkoittaa kyseisen lainkohdan perustelujen mukaan yleensä kirjallista suostumusta, josta ilmenee, minkälaiseen henkilötietojen käsittelyyn lupa on annettu. Ehdotettu 5 kohta vastaa muutoin voimassa olevan lain 37 §:n 4 kohdan säännöstä, mutta siihen ehdotetaan lisättäväksi vaatimus siitä, että tietojen tulee olla tarpeellisia vastaanottopalvelujen järjestämisen vuoksi. Majoituspalvelujen järjestämisessä on tärkeää ottaa huomioon mahdolliset jännitteet eri etnisten tai uskonnollisten ryhmien välillä.

Ehdotetun 6 kohdan mukaan rekisteriin saisi tallettaa kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa koskevaan hakemukseen liittyviä tietoja, jotka ovat tarpeen vastaanottopalvelujen järjestämiseksi. Säännös vastaa pääpiirteissään voimassa olevan lain 37 §:n 3 kohdan säännöstä, mutta sitä ehdotetaan täsmennettäväksi ja kirjoitettavaksi vastaamaan paremmin ulkomaalaislaissa käytettyjä termejä. Vastaanottopalveluiden järjestämiseksi vastaanotto- tai järjestelykeskuksen on esimerkiksi tarpeen tietää, milloin ja millainen päätös kansainvälistä suojelua tai oleskelulupaa koskevaan hakemukseen on tehty.

45 §. Edustajarekisteriin talletettavat tiedot. Voimassa oleva laki ei sisällä lainkaan säännöksiä ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustajista pidettävästä rekisteristä. Edustajarekisteriin saisi ehdotetun pykälän mukaan tallettaa 35 §:ssä tarkoitettujen edustajan nimen, henkilötunnuksen sekä osoite- ja muut yhteystiedot. Lisäksi siihen saisi tallettaa tietoja, jotka koskevat edustajaksi määräämistä, edustajan vapauttamista tehtävästään ja edustajantehtävän lakkaamista.

46 §. Vastuu rekisteriin talletetuista tiedoista. Säännös vastaa voimassa olevan lain 36 §:n säännöstä. Rekisterinpitäjä vastaa rekisteriin tallettamiensa tietojen virheettömyydestä. Rekisterinpitäjä vastaa myös rekisterin käytön laillisuudesta omien tehtäviensä hoidossa.

Rekisterinpitäjän vastuuseen sovellettaisiin henkilötietolakia ja muita henkilötietojen suojaa koskevia säännöksiä.

47 §. Rekisteröidyn oikeudet. Voimassa oleva laki ei sisällä vastaavaa säännöstä. Pykälässä viitattaisiin rekisteröidyn oikeuksista olevan voimassa mitä henkilötietolain 6 luvussa säädetään.

48 §. Tietojen luovuttaminen rekisteristä. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan sen lisäksi mitä muussa laissa säädetään, vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa poliisille, rajatarkastusviranomaiselle ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tietoja, jotka ovat niiden lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi tarpeen. Pykälän sanamuoto rajoittaisi tietojen luovuttamisen vain tietoihin, joita tarvitaan lakisääteisten tehtävien hoitamisessa. Poliisi ja rajatarkastusviranomainen tarvitsevat vastaanoton asiakasrekisteriin ja edustajarekisteriin sisältyviä henkilötietoja ulkomaalaislaissa tarkoitettujen tehtäviensä hoitamiseen. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi turvapaikkakuulustelun järjestäminen, päätöksen tiedoksianto ja maasta poistamispäätöksen täytäntöönpano. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus tarvitsee ehdotetun uuden kotouttamislain 36 §:n mukaisia tehtäviä hoitaakseen tietoja rekisteröidyn saamasta myönteisestä päätöksestä kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa koskevaan hakemukseen sekä siitä, jos rekisteröity on luvan saatuaan itsenäisesti hankkinut asunnon ja asettunut asumaan johonkin kuntaan.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tiedot voitaisiin luovuttaa myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyttöyhteyden avulla olisi tietoja pyytävän esitettävä selvitys tietojen suojaamisesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

49 §. Tiedonsaantioikeus. Ehdotetun pykälän mukaan rekisterinpitäjällä olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, rajatarkastusviranomaiselta ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta vastaanoton asiakasrekisteriä varten sille laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömiä tietoja. Poliisi ja rajatarkastusviranomainen selvittävät ulkomaalaislain 97 §:n mukaisesti kansainvälistä suojelua hakevien henkilöllisyyden ja henkilötiedot myös, kun on kyseessä tilapäistä suojelua saava tai muuta oleskelulupaa hakeva ulkomaalainen. Tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi vastaanoton asiakasrekisteriin on välttämätöntä tallettaa poliisiin ja rajatarkastusviranomaisten selvittämiä rekisteröityjen henkilötietoja. Asiakasrekisteriin on niin ikään välttämätöntä saada elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta saatavia tietoja, jotka liittyvät ehdotetun uuden kotouttamislain mukaiseen kansainvälistä suojelua saaneiden kuntiin osoittamiseen.

Ehdotetun 2 momentin mukaan tiedot voitaisiin luovuttaa siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla, kun on selvitetty tietojen suojaaminen henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

50 §. Tietojen poistaminen rekisteristä ja tietojen säilyttäminen. Pykälässä säädettäisiin tietojen säilyttämisajoista ja tietojen poistamisesta rekistereistä.

Ehdotetun 1 momentin mukaan vastaanoton asiakasrekisterissä ja edustajarekisterissä olevat rekisteröityä koskevat tiedot poistettaisiin, kun niiden käytölle ei enää ole perustetta tämän lain soveltamisen kannalta. Viimeistään tiedot olisi poistettava viiden vuoden kuluttua viimeisestä rekisteröityä koskevasta merkinnästä. Säännös vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 40 §:n 1 momenttia.

Ehdotettu 2 momentti vastaisi voimassa olevan lain 40 §:n 2 momenttia. Arkistolain 8 §:n 3 momentin mukaan arkistolaitos määrää mitkä asiakirjat tai asiakirjoihin sisältyvät tiedot säilytetään pysyvästi. Arkistolain 8 §:n 2 momentin mukaan arkistonmuodostajan on määrättävä tehtävien hoidon tuloksena kertyvien asiakirjojen säilytysajat ja -tavat sekä ylläpidettävä niistä arkistonmuodostussuunnitelmaa. Arkistojen säilytysaikoja määrättäessä on otettava huomioon mitä niistä on erikseen säädetty tai määrätty.

6 luku **Oikeusturva**

51 §. Valitus. Pykälässä säädettäisiin oikeudesta hakea muutosta tässä laissa tarkoitettuun päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valituskirjelmän voisi 2 momentin mukaan toimittaa myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka olisi toimitettava kirjelmä oman lausuntonsa ohella viipymättä hallinto-oikeudelle.

Pykälän 3 momentin mukaan tässä laissa tarkoitettuun hallinto-oikeuden päätökseen saisi hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntäisi valitusluvan, siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

52 §. Vastaanottopalvelusta perittävää maksua koskeva muutoksenhaku. Pykälässä säädettäisiin maksuvelvollisen oikeudesta vaatia maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta oikaisua, jos maksun määräämisessä on tapahtunut virhe. Oikaisua voitaisiin vaatia kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saisi hakea valittamalla muutosta siltä hallinto-oikeudelta, jonka tuomiopiirissä maksun määrännyt vastaanottokeskus sijaitsee. Valitus olisi tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla.

Muutoksenhaku tapahtuisi asiallisesti siten kuin maksun määräämistä koskevasta muutoksen hausta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992). Muutoksenhausta olisi kuitenkin tarpeen säätää tässä laissa, koska valtion maksuperustelaki koskee vain valtion viranomaisten suoritteita. Vastaanottopalveluja voivat järjestää myös muut kuin kunnat ja valtio.

53 §. Valituskielto. Pykälän mukaan vastaanottokeskuksen tai Maahanmuuttoviraston 15 §:n nojalla tekemään päätökseen, joka koskee majoittamista tai vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saisi hakea muutosta valittamalla.

7 luku **Erinäiset säännökset**

54 §. Salassapitovelvollisuus. Voimassa olevan lain 43 § sisältää salassapitovelvollisuutta koskevan säännöksen. Säännös ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan lakiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999). Salassapitosäännös koskee muun kuin asianosaisen oikeutta saada tieto asiakirjasta. Myös asianosaisen oikeus asiakirjaan määräytyisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

55 §. Aineiden ja esineiden haltuunotto. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi velvollisuudesta ottaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen haltuun vaarallisia tai vahingollisia aineita ja esineitä. Ehdotetun 1 momentin mukaan vastaanotto- ja järjestelykeskuksen haltuun olisi otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle. Haltuun olisi otettava myös aineet ja esineet, joilla voidaan vahingoittaa omaisuutta. Molemmissa edellä mainituissa tilanteissa haltuunotto edellyttäisi, että aineen tai

esineen käyttäminen säännöksessä tarkoitetulla tavalla olisi todennäköistä. Lisäksi vastaanotto- ja järjestelykeskuksen haltuun olisi otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet, joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty.

Säännöksessä tarkoitettuja 1 kohdan mukaisia aineita ja esineitä voisivat olla esimerkiksi ampumaseeet, räjähdysaineet, teräaseet, erilaiset lyömäaseet sekä veitset ja tilanteen mukaan myös esimerkiksi saksit, spraytyyppinen kosmetiikka, lääkkeet ja tulentekovälineet. Säännöksen soveltamisalaan saattaisivat siten kuulua myös erilaiset yleisesti hyväksyttävän käyttötarkoituksen omaavat aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuisivat turvallisuutta vaarantavaan käyttöön tai omaisuuden vahingoittamiseen. Jouduttaessa ottamaan pois lääkkeitä, olisi mahdollisuuksien mukaan neuvoteltava ensin terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan kanssa ja joka tapauksessa huolehdittava siitä, että asukkaalle jäisi lääkkeet, joita hän terveydentilansa vuoksi tarvitsee.

Johtoa sille, mitä aineita tai esineitä ehdotetun 1 momentin mukainen haltuunotto koskisi, voidaan hakea järjestyslaista (612/2003). Järjestyslain 9 § kieltää siinä lueteltujen vaarallisten esineiden valmistuksen, maahantuonnin ja kaupan sekä hallussapidon yleisellä paikalla, ellei hallussapito liity tiettyjen työtehtävien hoitamiseen. Lain 10 § kieltää toisen vakaavaan vahingoittamiseen tarkoitettujen tai siihen soveltuvien esineiden tai aineiden ja lain 13 § toisen omaisuuden töhrimiseen soveltuvien aineiden hallussapidon yleisellä paikalla ilman hyväksyttävää syytä. Säännösten sisältämät luettelot ovat yksityiskohtaisia, mutta eivät tyhjentäviä. Viime kädessä aineen tai esineen käyttötarkoitus tulisi aina ratkaistavaksi tapauskohtaisesti olosuhteet kokonaisuudessaan huomioon ottaen. Koska säännöksen sanamuodon piiriin kuuluvien aineiden ja esineiden määrä on suuri, on katsottu aiheelliseksi edellyttää, että olisi oltava todennäköistä, että aineita ja esineitä käytettäisiin pykälässä tarkoitetulla turvallisuutta vaarantavalla tai omaisuutta vahingoittavalla tavalla. Asukkaalla ei luonnollisesti saisi olla hallussaan aineita ja esineitä, joiden hallussapito on muun lain nojalla kiellettyä. Näitä olisivat lähinnä huumausaineet, laittomat aseet tai varastettu tavara.

Haltuun otettujen aineiden ja esineiden omistajalla olisi kuitenkin oikeus määrätä myös häneltä poisotetusta omaisuudesta. Omistajan pyynnöstä tai hänen suostumuksellaan omaisuus voitaisiin luovuttaa hänen nimeämälleen vastaanotto- ja järjestelykeskuksen ulkopuoliselle henkilölle, jos aineen tai esineen hallussapito ei ole muun lain nojalla kielletty.

Pykälän 2 momentin mukaan haltuun otettu omaisuus olisi keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava omistajalle, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä. Huumausainelain (373/2008) 8 §:n mukaan sen, joka on saanut haltuunsa huumausainetta olematta sen hallussapitoon oikeutettu, on velvollinen luovuttamaan sen viipymättä poliisille taikka tulli- tai rajavartioviranomaiselle. Jos ainetta tai esinettä ei voitaisi vaaratta palauttaa sen omistajalle, se luovutettaisiin poliisille joko omistajalle palauttamista tai poliisilain 24 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.

Pykälän 3 momentin mukaan haltuunotosta voisi päättää ja sen voisi tehdä vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtaja tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Pykälässä tarkoitetut aineet ja esineet tulisi kuitenkin voida ottaa keskuksen haltuun viivyttämättä tilanteissa, joissa on välitön turvallisuusriski. Onkin perusteltua, että haltuunoton voisi tehdä kiireellisessä tapauksessa edellä mainittujen päätöksentekijöiden lisäksi myös muu vastaanotto- ja järjestelykeskuksen sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Näissä tilanteissa haltuunotosta olisi kuitenkin viipymättä ilmoitettava johtajalle tai hänen määräämälleen sosiaalityöntekijälle tai ohjaajalle, jonka tulisi tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta. Aineiden ja esineiden haltuunotto on

tosiasiallinen hallintotoimi, mutta omaisuuden haltuun ottamisesta voidaan tehdä päätös haltuunoton jälkeenkin. On perusteltua, että asiassa tehdään aina valituskelpoinen hallintopäätös, jos haltuun otettua ainetta tai esinettä ei voida palauttaa heti. Haltuunottoa koskevaan päätökseen voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen 51 §:n mukaisesti.

56 §. Aukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan asukkaan käytössä olevat tilat voitaisiin tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä edellä 55 §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä. Pykälän tarkoituksena olisi varmistaa, ettei vastaanottokeskuksen tiloissa olisi aineita ja esineitä, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai vahinkoa omaisuudelle.

Pykälän 2 momentin mukaan tarkastamisesta päättäisi ja tarkastamisen suorittaisi vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtaja tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Tarkastaminen olisi tehtävä asukkaan ja keskuksen toisen työntekijän läsnä ollessa.

57 §. Aineiden ja esineiden haltuunoton ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisen yleiset edellytykset ja toimenpiteiden kirjaaminen. Ehdotettu pykälä sisältäisi yleiset, kussakin yksittäistilanteessa noudatettavat periaatteet siitä, millä edellytyksillä asukkaan omistamia aineita tai esineitä voidaan ottaa haltuun ja hänen käytössään olevat tilat voidaan tarkastaa. Pykälän 1 momentin mukaan asukkaaseen saisi kohdistaa näitä toimenpiteitä vain siinä määrin, kuin ne ovat asukkaan oman tai toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden, vastaanottokeskuksen järjestyksen tai omaisuuden suojaamisen kannalta välttämättömiä.

Asukkaan oikeuksiin puuttuminen ehdotetun säännöksen tarkoittamalla tavalla edellyttäisi säännöksen sanamuodon mukaisesti aina, että se on säännöksessä mainitun edun turvaamiseksi välttämätöntä. Säännöksen näin ilmentämän hyväksyttävyyisperiaatteen mukaisesti lain mukaisia toimivaltuuksia ei saa käyttää muuhun kuin säännöksestä ilmenevään ja siinä hyväksytyyn tarkoitukseen. Rajoitusten käyttäminen esimerkiksi rangaistuksena on siten kiellettyä.

Säännös korostaisi samalla lievimmän puuttumiskeinon valintaa. Jos tarkastamista ja haltuunottoa lievemmät toimet ovat riittäviä, niitä ei saa käyttää lainkaan. Säännöksessä tarkoitettujen toimenpiteiden on aina oltava järkevässä ja kohtuullisessa suhteessa niiden käytölle asetettuun tavoitteeseen nähden.

Edelleen 1 momentin mukaan toimenpiteet tulisi suorittaa turvallisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen, eikä niistä saisi aiheutua tarpeetonta haittaa asukkaalle tai vahinkoa omaisuudelle.

Pykälä ei itsessään oikeuttaisi haltuunoton tai tarkastuksen suorittamiseen, vaan näiden toimenpiteiden käytön edellytyksistä säädettäisiin erikseen 55 ja 56 §:ssä. Mainittujen pykälien sisältämien toimivaltuuksien keskeisenä tavoitteena on asukkaan jotakin perusoikeutta rajoittamalla turvata hänen ja muiden asukkaiden vahvempi perusoikeus, kuten perustuslain 7 §:n turvaama oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin sääntelemä oikeus ihmisarvoisen elämän edellyttämään välttämättömään huolenpitoon. Lisäksi tavoitteena on asukkaan ja työntekijöiden oikeusturvan lisääminen sekä valvonnan ja seurannan helpottaminen.

Pykälän 2 momentin mukaan vastaanottokeskuksen olisi pidettävä pöytäkirjaa aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan tulisi sisältää toimenpiteen kuvaus, sen tekemisen peruste ja suorittamisen ajankohta sekä toimenpiteen kohteena olevan asukkaan, toimenpidettä koskevan päätöksen tekijän, toimenpiteen suorittajan sekä todistajana läsnä olevan henkilön nimi. Toimenpiteen peruste tulisi yksilöidä, pelkkä viittaus

säädöspohjaan ei olisi riittävä. Toimenpiteiden suorittaminen kirjattaisiin sekä asukkaalle että toimenpiteen suorittajan oikeusturvan varmistamiseksi. Pöytäkirjan allekirjoittaisi toimenpiteen suorittaja ja läsnä ollut toinen työntekijä. Samassa yhteydessä asukkaalle selvitettäisiin tämän ymmärtämällä kielellä pöytäkirjan sisältö ja mahdollisuus muutoksenhakuun. Haltuunottoa koskevan pöytäkirjan allekirjoittaisi myös haltuun otetun omaisuuden omistaja. Pöytäkirjaan kirjattaisiin haltuun otetut aineet ja esineet sekä niiden kunto. Allekirjoituksella varmistettaisiin omistajan ja vastaanottokeskuksen työntekijän yksimielisyys haltuun otetun omaisuuden laadusta, määrästä ja kunnosta.

Pykälän 3 momentin mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin haltuunoton ja tarkastamisen yhteydessä pöytäkirjaan kirjattavista tiedoista ja pöytäkirjan antamisesta tiedoksi asukkaalle.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

3 Voimaantulo

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotetun uuden vastaanottolain tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Uuteen vastaanottolakiin sisällytettäisiin nimenomainen lain tarkoitusta koskeva säännös, joka ohjaisi yleisesti viranomaisten toimintaa. Yksittäisissä soveltamistilanteissa lain säännöksiä tulisi tulkita lain tarkoituksen suuntaisesti.

Uuden lain tavoitteena on myös perustuslain 6 §:ssä perusoikeutena turvatun yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttaminen pyrkimällä saattamaan vastaanottopalveluiden saajat keskenään nykyistä yhdenvertaisempaan asemaan siitä riippumatta, minkä vastaanotto- tai järjestelykeskuksen asiakkaiksi heidät on rekisteröity.

Perusoikeudet on lakiehdotuksessa pyritty ottamaan huomioon kussakin säännöksessä erikseen. Ihmiskaupan uhrin auttamista koskevat säännökset ehdotetaan tässä hallituksen esityksessä siirrettäväksi uuteen vastaanottolakiin asiallisesti muuttumattomina. Kyseiset säännökset lisättiin voimassa olevaan lakiin 1 päivänä tammikuuta 2007 voimaan tulleella lailla (1269/2006). Niiden ei arvioitu sisältävän perusoikeuksien kannalta merkittäviä muutoksia ja lakiehdotus käsiteltiin tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Uudessa laissa pyritään huomioimaan paremmin lapsille perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan kuuluva oikeus tasa-arvoiseen kohteluun yksilöinä, ja heidän oikeutensa saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Tältä osin lakiehdotus on merkityksellinen myös lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan näkökulmasta. Lakiehdotuksen 5 § sisältää yleissäännöksen lapsen mielipiteen selvittämisestä ja oikeudesta tulla kuulluksi. Tämän lisäksi ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustajaa koskevissa säännöksissä on viittauksia 5 §:ään.

Lakiehdotuksen 1 §:ssä mainituilla toimeentulolla ja huolenpidolla viitataan erityisesti perustuslain 19 §:ään, jonka mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:llä on läheinen yhteys oikeutta elämään turvaavaan 7 §:ään. Lakiehdotuksen 12 §:ssä määriteltäisiin vastaanottopalvelujen sisältö. Sen mukaan vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaali- ja terveystalvet, tulkki- ja käännöspalvelut, työ- ja opintotoiminta sekä muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat. Eri vastaanottopalveluista säädetään uudessa laissa tarkemmin omissa säännöksissään.

Toimeentulotuen sijasta uudessa laissa käytettäisiin käsitteitä vastaanottoraha ja käyttöraha. Niistä ehdotetaan säädettäväksi uuden lain 18-21 §:ssä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että toimeentulotukea voidaan käytännössä pitää perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitettua ihmisarvoisen elämän edellyttämän toimeentulon ja huolenpidon takuuna siltä osin kuin turvaa annetaan rahamääräisinä suorituksina (PeVL 31/1997 vp). Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta antamassaan lausunnossa (PeVL 18/2001 vp) perustuslakivaliokunta katsoi, että suuren joukon maahan tullessa ensi vaiheen kiireellisessä vastaanotossa henkilöiden toimeentulosta ja huolenpidosta voidaan huolehtia muulla tavoin kuin rahamääräisellä toimeentulotuella.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveystalvet. Kunnilla on velvollisuus järjestää tietyin edellytyksin terveydenhuoltopalveluja myös muille kuin kunnassa asuville. Voimassa olevassa laissa käytettyjä terveystalvet antamista koskevia ilmaisia voidaan pitää tulkinnanvaraisina. Tämän vuoksi terveydenhuoltopalveluista ehdotetaan uuden lain 22 §:ssä säädettäväksi siten, että palvelujen antamisen perusteet määräytyisivät terveydenhuoltoalan säädösten mukaan.

Lakiehdotuksen 5 luku sisältäisi säännökset kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien, ihmiskaupan uhrien ja ilman huoltajaa oleville alaikäisille määrättävien edustajien rekisteröinnistä. Sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvattu henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslain mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Tämän vaatimuksen kannalta tärkeisiin sääntelykohteisiin kuuluvat muun muassa rekisteröitävien henkilötietojen sisältö samoin kuin tämän seikan sääntelyn kattavuus ja yksityiskohtaisuus lain tasolla (ks. esim. PeVL 25/1998 vp, s. 2/II). Ehdotetussa 41 §:ssä määritetään vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin henkilöllinen ulottuvuus. Ehdotetussa 44 ja 45 §:ssä luetellaan tiedot, jotka vastaanoton asiakasrekisteriin ja edustajarekisteriin on tarkoitus rekisteröidä.

Lakiehdotuksen 55, 56 ja 57 § liittyvät perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityisyyden suojaan ja 15 §:n turvaamaan omaisuuden suojaan. Ehdotetun 55 §:n mukaan vastaanottokeskuksen haltuun edellytetään otettavan säännöksessä tarkemmin määritellyt esineet ja aineet, jotka voivat aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa. Ehdotetun 56:n mukaan vastaanotto- tai järjestelykeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voitaisiin tarkistaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä 55 §:ssä tarkoitettuja aineita ja esineitä. Ehdotetussa 57 §:ssä puolestaan säädettäisiin haltuunottoa ja tilojen tarkistamista koskevista yleisistä edellytyksistä. Yksittäisen ulkomaalaisen kannalta kysymyksessä on merkittävistä hänen oikeuksistaan ja perustuslaissa turvattua omaisuuden suojaa sivuavista päätöksistä, joiden osalta oikeussuojan tarve on olemassa. Tämän vuoksi valittamalla saisi hakea muutosta 55 §:n perusteella tehdystä esineiden ja aineiden haltuunotosta.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Lakiehdotuksen 10 §:ssä säädetään muun kuin valtion ylläpitämästä vastaanotto- ja järjestelykeskuksesta. Säännöksen perusteluissa on tarkasteltu perustuslain 124 §:n edellytyksiä, joista on huolehdittava siirrettäessä julkinen hallintotehtävä viranomaiskoneiston ulkopuoliselle taholle.

Esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Koska esitykseen kuitenkin sisältyy perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellisiä seikkoja, hallitus pitää tarkoituksenmukaisena, että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki **kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku **Yleiset säännökset**

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin toimeentulo ja huolenpito ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä sovelletaan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan vastaanottoon sekä ihmiskaupan uhrin auttamiseen.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *kansainvälistä suojelua hakevalla* ulkomaalaista, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ulkomaalaislain (301/2004) 95 §:n mukaisesti;
- 2) *tilapäistä suojelua saavalla* ulkomaalaislain 109 §:n nojalla suojelua saanutta ulkomaalaista;

3) *vastaanotolla* vastaanotto- ja järjestelykeskusten sekä niissä järjestettyjen vastaanottopalvelujen kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen;

4) *ihmiskaupan uhrilla* henkilöä, jolle on myönnetty oleskelulupa ulkomaalaislain 52 a §:n perusteella, jolle on annettu ulkomaalaislain 52 b §:ssä tarkoitettu harkinta-aika tai jonka muutoin voidaan olosuhteiden perusteella arvioida olevan ihmiskaupan uhri tai erityisen avun tarpeessa ihmiskaupparikosta tutkittaessa;

5) *ihmiskaupan uhrin auttamisella* vastaanottokeskuksen ihmiskaupan uhrille järjestämiä palveluja ja tukitoimia.

4 §

Suhde muihin lakeihin

Tässä laissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä noudatetaan hallintolakia (434/2003) ja muutoksenhakuasioissa hallintolainkäyttölakia (586/1996), jollei laissa erikseen toisin säädetä.

5 §

Lain soveltaminen alaikäisiin

Sovellettaessa tätä lakia kahdeksatoista vuotta nuorempaan lapseen on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Lapsen etua arvioitaessa on otettava huomioon, mitä lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään.

Kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta on kuultava häntä itseään koskevassa asiassa, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota.

Alaikäistä koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

6 §

Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa oleviin

Tätä lakia sovellettaessa on otettava huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin haavoittuvasta asemasta, kuten iästä taikka fyysisestä tai psyykkisestä tilasta.

7 §

Kustannusten korvaaminen

Valtio korvaa tässä laissa tarkoitettua toiminnasta aiheutuvat kustannukset.

Maahanmuuttovirasto maksaa palveluntuottajalle korvauksen vastaanottopalveluiden järjestämisestä ja sellaisen ihmiskaupan uhrin auttamisesta, jolla ei ole kotikuntalain (201/1994) tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa. Maahanmuuttovirasto maksaa hakemuksesta ilman huoltajaa olevan alaikäisen, jolla ei ole oleskelulupaa Suomessa, edustajan palkkion ja edustamisesta aiheutuvat kulut sisäasiainministeriön vahvistamien perusteiden mukaisesti.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä kustannusten korvaamisesta ja palkkion maksamisesta.

8 §

Vastaanoton ohjaus

Vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus ja suunnittelu sekä ihmiskaupan uhrin auttamisen toimeenpanon ohjaus kuuluvat Maahanmuuttovirastolle.

9 §

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskus

Sisäasiainministeriö päättää valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta.

Valtion vastaanotto- ja järjestelykeskus ovat Maahanmuuttoviraston alaisia. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtion vastaanotto- ja järjestelykeskuksen henkilöstöstä, kelpoisuusvaatimuksista, virantäytöstä ja työjärjestyksestä.

10 §

Muu kuin valtion vastaanotto- ja järjestelykeskus

Sisäasiainministeriö antaa Maahanmuuttovirastolle valtuudet sopia kunnan, kuntayhtymän, muun julkisoikeudellisen yhteisön taikka yksityisen yhteisön tai säätiön kanssa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen perustamisesta, lakkauttamisesta ja toimipaikasta.

Sopimus sisältää määräykset, jotka koskevat:

- 1) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen tiloja ja henkilökuntaa;

- 2) vastaanottopalvelujen järjestämistä tätä lakia ja hallinnon yleislakeja noudattaen;
- 3) kustannusten korvaamista;
- 4) ohjausta ja valvontaa;
- 5) vastaanotto- ja järjestelykeskuksen laajentamista, supistamista ja lakkauttamista; sekä
- 6) valmiussuunnitelmaa.

Muun kuin viranomaisen hoitaessa vastaanottopalveluihin liittyviä julkisia hallintotehtäviä tähän sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

10 a §

Ulkomaalaisen säilöönoton järjestäminen

Valtion tai kunnan ylläpitämän vastaanottokeskuksen yhteydessä voidaan järjestää ulkomaalaislain 121 §:n perusteella säilöön otettujen ulkomaalaisten säilöönotto. Säilöön otetun ulkomaalaisen kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä säädetään tarkemmin säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002).

11 §

Vastaanotto laajamittaisen maahantulon yhteydessä

Jos Suomeen tulee niin suuri määrä ulkomaalaislain 109 tai 133 §:ssä tarkoitettuja ulkomaalaisia, ettei heitä voida sijoittaa vastaanottokeskuksiin tai maahantulon edellytysten selvittäminen ja maahantulijoiden rekisteröinti tavallisessa menettelyssä ei ole mahdollista, vastaanottopalvelut järjestää järjestelykeskus. Majoitus järjestelykeskuksessa on tarkoitettu lyhytaikaiseksi. Majoittuvalle annetaan hyödykkeitä välttämättömä toimeentuloa varten.

Sisäasiainministeriö voi määrätä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sopimaan varautumissuunnitelman laatimisesta kunnan kanssa vastaanoton järjestämiseksi laajamittaisen maahantulon yhteydessä. Varautumissuunnitelma laaditaan aiesopimuksen muotoon.

Varautumissuunnitelman tehneiden kuntien tai kuntien, joihin maahan tulleiden ulkomaalaisten sijoittaminen olosuhteet huomioon ottaen on muutoin perusteltua, on perustettava ja ylläpidettävä tarpeellinen määrä järjestelykeskuksia ja vastaanottokeskuksia tehtyään Maahanmuuttoviraston kanssa 10 §:ssä tarkoitettua sopimuksen. Kunnat voidaan tarvittaessa nimetä valtioneuvoston asetuksella.

2 luku

Vastaanottopalvelut

12 §

Vastaanottopalvelut

Vastaanottopalvelut järjestää se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi kansainvälistä suojelua hakeva tai tilapäistä suojelua saava rekisteröidään.

Vastaanottopalveluihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut, työ- ja opintotoiminta sekä muu välttämätön perustarpeiden turvaaminen siten kuin tässä luvussa säädetään. Vastaanottopalveluina voidaan järjestää myös ateriat.

13 §

Vastaanottopalvelujen saajat

Vastaanottopalveluja annetaan kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle.

Kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen perusteella oleskeluluvan saaneelle ja tilapäistä suojelua saaneelle, jolle on myönnetty jatkuva oleskelulupa, voidaan antaa vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan.

Vastaanottopalveluja saaneelle ulkomaalaiselle annetaan oleskeluluvan epäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja aina siihen saakka, kunnes hän on poistunut maasta. Kansainvälistä suojelua hakevalle, joka on Euroopan unionin jäsenvaltion taikka Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen (*unionin kansalainen tai häneen rinnastettava*), annetaan vastaanottopalveluja kuitenkin vain siihen saakka, kun hän on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen kansainvälistä suojelua koskevaan hakemukseensa.

Jos unionin kansalainen tai häneen rinnastettava, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen, suostuu poistumaan valvotusti maasta tai suostuu siihen, että käännättämistä koskeva päätös pannaan täytäntöön ennen kuin 30 päivää on kulunut siitä, kun päätös on annettu tiedoksi, hän voi saada vastaanottopalveluja maasta poistumiseensa saakka, enintään kuitenkin 7 vuorokauden ajan. Vastaanottokeskuksen johtaja voi päättää, että unionin kansalaiselle tai häneen rinnastettavalle, joka on saanut tiedoksi Maahanmuuttoviraston kansainvälistä suojelua koskevan kielteisen päätöksen, annetaan vastaanottopalveluja kohtuullisen ajan erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi.

14 §

Tietojen antaminen

Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle kerrotaan vastaanottopalveluista, vastaanottoon liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, oikeusavusta sekä vastaanottoon liittyvissä kysymyksissä avustavista järjestöistä.

Poliisi tai rajatarkastusviranomainen antaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja kansainvälistä suojelua hakevalle tämän jättäessä hakemustaan ja tilapäistä suojelua saavalle tämän maahantulon jälkeen. Vastaanottokeskus antaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja vastaanottokeskukseen majoittumisen jälkeen. Tiedot annetaan mahdollisimman pian, viimeistään kuitenkin 15 päivän kuluessa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisestä ja tilapäistä suojelua saavan henkilötietojen rekisteröinnistä.

Tiedot annetaan kirjallisesti kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän.

15 §

Majoitus vastaanottokeskuksessa

Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen, joihin luetaan myös alaikäisten ryhmäkodit ja tukiasuntolat. Hänet voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi. Majoitus on järjestettävä niin, että perheenjäsenet voivat halutessaan asua yhdessä.

Majoittamisesta ja siirrosta päättää vastaanottokeskus. Ennen siirtoa koskevan päätöksen tekemistä siirrettävää on kuultava. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen siirtämisestä päätettäessä myös alaikäisen edustajaa on kuultava.

Maahanmuuttovirasto voi pidättää itselleen päätösvalan majoittamisesta, jos se on tarpeen kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn vuoksi tai jos 1 momentissa tarkoitettua siirtoa koskevassa asiassa ei päästä yksimielisyyteen siitä, mihin vastaanottokeskukseen siirto tapahtuu.

16 §

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen majoitus

Ilman huoltajaa oleva alaikäinen majoitetaan ryhmäkotiin. Ryhmäkotien toimintaan sovelletaan lastensuojelulain säännöksiä, jotka koskevat yhdessä asuinyksikössä enintään hoidettavien lasten ja nuorten määrää, samaan rakennukseen sijoitettavien lasten enimmäismäärää sekä hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevien henkilöiden vähimmäismäärää.

Tukiasuntolaan voidaan majoittaa 16 vuotta täyttänyt ilman huoltajaa oleva alaikäinen, jos se on hänen kehitystään ja hyvinvointiaan ajatellen perusteltua. Samaan rakennukseen voi olla sijoitettuna enintään 40 alaikäistä ja kutakin kymmentä alaikäistä kohden tulee olla vähintään kolme hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Kiireellisissä tapauksissa voidaan väliaikaisesti poiketa näistä määristä, jos se on välttämätöntä alaikäisen vastaanottopalveluiden järjestämiseksi.

Ilman huoltajaa oleva alaikäinen voidaan majoittaa myös muuhun alaikäiselle tarkoitettuun majoituspaikkaan. Aasukkaiden ja työntekijöiden määrän osalta on tällöin voimassa, mitä edellä 1 ja 2 momentissa säädetään.

Ryhmäkodin, tukiasuntolan ja muun alaikäisille tarkoitetun majoituspaikan henkilöstön pätevyysvaatimuksista on voimassa, mitä lastensuojelulaissa säädetään.

17 §

Yksityismajoitus

Kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava voivat järjestää majoituksensa itse. Heidän on ilmoitettava kirjallisesti osoitteensa ja esitettävä vuokrasopimus tai selvitys yksityismajoituksesta vastaanottokeskukselle, jonka asiakkaaksi heidät on rekisteröity.

Vastaanottokeskuksen johtaja päättää ilman huoltajaa olevan alaikäisen siirtymisestä yksityismajoitukseen kuultuaan alaikäistä ja hänen edustajaansa sekä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijää. Vastaanottokeskus ilmoittaa yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan alaikäisen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Ilmoitukseen on liitettävä vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän ja alaikäisen edustajan selvitykset yksityismajoituksen olosuhteiden sopivuudesta sekä alaikäisen luokseen ottavan henkilön tai henkilöiden kyvystä huolehtia alaikäisestä.

18 §

Vastaanotto- ja käyttöraha

Kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, myönnetään vastaanottoraha ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos hän on tuen tarpeessa, eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tulostaan tai varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. Vastaanottoraha kattaa vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot sekä ruokamenot silloin, kun vastaanottokeskus ei järjestä ateriapalvelua.

Jos vastaanottokeskus järjestää täyden ylläpidon, johon sisältyvät 1 momentissa tarkoitetut vastaanottorahalla katettavat menot, ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle myönnetään vastaanottorahan sijasta käyttöraha.

Täydentävä vastaanottoraha kattaa kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, sekä näiden perheiden erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat tarpeellisiksi harkitut menot.

19 §

Vastaanotto- ja käyttörahan suuruus

Vastaanottoraha kuukautta kohti on:

- 1) yksin asuvalla henkilöllä ja yksinhuoltajalla 290 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 85 euroa;
- 2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä 245 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 70 euroa; sekä
- 3) perheensä kanssa asuvalla alaikäisellä 185 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 55 euroa.

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen käyttöraha kuukautta kohti on alle 16-vuotiaalla 25 euroa ja 16 vuotta täyttäneellä 45 euroa. Käyttöraha voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua alaikäisen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

Kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhrin, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, sekä näiden perheiden tulot ja varat otetaan huomioon vastaanotto- ja käyttörahan suuruutta laskettaessa toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) säädetyllä tavalla.

20 §

Vastaanotto- ja käyttörahan tarkistaminen

Vastaanotto- ja käyttörahan määrää tarkistetaan siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään.

Edellä 18 §:ssä säädetyt vastaanotto- ja käyttörahan määrät vastaavat sitä kansaneläkeindeksin pistelukua, jonka mukaan vuoden 2010 tammikuussa maksettavina olleiden kansaneläkkeiden suuruus on laskettu.

21 §

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntäminen ja takaisin periminen

Vastaanotto- ja käyttörahan myöntää hakemuksesta vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi hakija on rekisteröity.

Vastaanotto- ja käyttörahan perii takaisin sen myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus vastaanottorahan takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

Vastaanottorahan myöntämisessä ja takaisinperinnässä noudatetaan soveltuvin osin toimeentulotuesta annetun lain säännöksiä.

22 §

Terveystuotopalvelut

Kansainvälistä suojelua hakevalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalain tarkoittamaa kotikuntaa Suomessa, on oikeus terveydenhuoltopalveluihin siten kuin kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 10 kohdassa ja erikoissairaanhoidon lain (1062/1989) 3 §:ssä säädetään.

Tilapäistä suojelua saavalla ja tämän lain 6 §:ssä tarkoitetulla henkilöllä on oikeus terveydenhuoltopalveluihin samoin perusteiden kuin henkilöllä, jolla on kotikuntalaisia tarkoitettu kotikunta Suomessa.

23 §

Tulkitseminen ja kääntäminen

Vastaanottokeskuksen on huolehdittava tulkimisesta tai kääntämisestä, jos vastaanottokeskuksen asiakas ei osaa kielilain (423/2003) mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä taikka hän ei vammaisuutensa tai sairautensa vuoksi voi tulla ymmärretyksi tässä laissa tarkoitetussa asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta. Vastaanottokeskus huolehtii mahdollisuuksien mukaan tulkimisesta tai kääntämisestä myös muussa asiakkaan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevassa asiassa.

Hallintotuomioistuimen velvollisuudesta huolehtia tulkimisesta ja kääntämisestä säädetään hallintolainkäyttölaissa.

24 §

Tulkin ja kääntäjän esteellisyys ja salassapitovelvollisuus

Vastaanottokeskuksen hankkimana tulkkina tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua tai että asianosaisen turvallisuus saattaa vaarantua.

Tulkin ja kääntäjän salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä hallintolaissa asiasta säädetään.

25 §

Työ- ja opintotoiminta

Vastaanottokeskus järjestää työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omatoimisuuden edistämiseksi.

Jos vastaanottokeskuksen asukas ilman perusteltua syytä toistuvasti kieltäytyy hänelle osoitetusta työ- tai opintotoiminnasta, hänelle maksettavaa vastaanottorahaa voidaan vähentää enintään 20 prosenttia korkeintaan kahden kuukauden ajan. Vähennys ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa, eikä lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista eikä se saa olla muutenkaan kohtuuton.

26 §

Työ- ja opintotoimintaan osallistuvan vakuutusturva

Työ- ja opintotoiminnassa tapahtuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaudista suoritetaan henkilölle korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa säädetään työtapaturmasta siltä osin kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta vähintään samansuuruiseen korvaukseen muun lain mukaan.

Korvauksen suorittamista koskevan asian käsittelee Valtiokonttori. Valtiokonttorin tämän pykälän nojalla tekemään päätökseen haetaan muutosta siten kuin tapaturmavakuutuslain (608/1948) 5 luvussa säädetään.

Maahanmuuttovirasto järjestää työ- ja opintotoimintaan osallistuville ryhmävastuuvakuutuksen.

27 §

Paluun tukeminen

Kansainvälistä suojelua hakeneelle voidaan korvata kohtuulliset matkakustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsystä on taattu, jos hän poistuu maasta vapaaehtoisesti peruttuaan hakemuksensa tai oleskeluluvan tultua evätyksi. Tilapäistä suojelua saaneelle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalain mukaista kotipaikkaa Suomessa, voidaan korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset kotimaahan tai muuhun maahan, johon hänen pääsystä on taattu, sekä maksaa yhdelle henkilölle enintään kahden kuukauden ja perheelle enintään neljän kuukauden toimeentulotuen perusosan määrää vastaava avustus.

Korvauksen matka- ja muuttokustannuksista sekä paluuavustuksen myöntää hakemuksesta se vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi palaaja on rekisteröity.

Korvauksen matka- ja muuttokustannuksista sekä paluuavustuksen perii takaisin ne myöntänyt vastaanottokeskus. Hakemus takaisinperinnästä tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä vastaanottokeskus sijaitsee.

28 §

Vastaanottopalveluista perittävät maksut

Vastaanottopalveluista voidaan periä kohtuullinen, enintään todellisten kustannusten suuruinen maksu. Maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos se vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon tai lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamisen. Maksun määrästä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttäjältä voidaan periä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) mukainen maksu. Mainitun lain 13 §:ää ei sovelleta kansainvälistä suojelua hakevaan ja tilapäistä suojelua saavaan eikä ihmiskaupan uhriin.

Maksun määrää maksettavaksi vastaanottokeskuksen johtaja. Maksua ei peritä takautuvasti.

3 luku

Ihmiskaupan uhrin auttaminen

29 §

Auttamisen sisältö

Ihmiskaupan uhreille voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia, joihin voi sisältyä oikeudellista ja muuta neuvontaa, kriisiapua, sosiaali- ja terveyspalveluja, tukkipalveluja sekä muita tukipalveluja, majoitus tai asuminen, toimeentulotuki ja muu tarpeellinen huolenpito sekä turvallisen paluun tukeminen. Palveluja ja tukitoimia annettaessa tulee ottaa huomioon ihmiskaupan uhrin iästä,

turvattomasta asemasta sekä fyysisestä ja psyykkisestä tilasta johtuvat erityistarpeet sekä ihmiskaupan uhrin että palveluja ja tukitoimia järjestävän henkilöstön turvallisuus.

30 §

Toimivaltainen viranomainen

Ihmiskaupan uhrien auttamisessa toimivaltaisesta vastaanottokeskuksesta säädetään sisäasiainministeriön asetuksella.

Vastaanottokeskus voi järjestää 25 a §:ssä tarkoitetut palvelut ja tukitoimet itse tai ostaa ne julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

31 §

Auttamisen vireille pano

Esityksen vastaanottokeskukselle ihmiskaupan uhrille annettavista palveluista ja tukitoimista voi tehdä viranomainen, ihmiskaupan uhri itse taikka yksityinen tai julkinen palvelujen tuottaja. Palveluja ja tukitoimia ei kuitenkaan voida antaa vastoin henkilön tahtoa.

32 §

Päätös auttamista koskevien säännösten soveltamisesta

Vastaanottokeskuksen johtaja tekee päätöksen auttamista koskevien säännösten soveltamisesta ja soveltamisen lakkaamisesta.

33 §

Moniammatillinen arviointiryhmä

Vastaanottokeskuksen johtajan päätöksenteon tukena ja ihmiskaupan uhrien palvelutarpeen arvioimista varten on vastaanottokeskuksen yhteydessä moniammatillinen arviointiryhmä.

Arviointiryhmässä on johtajan lisäksi oltava vähintään yksi sosiaalihuollon asiantuntija ja terveydenhuollon asiantuntija sekä poliisin ja rajatarkastusviranomaisen edustaja. Maahanmuuttovirasto asettaa arviointiryhmät kolmeksi vuodeksi kerrallaan kuultuaan aluehallintovirastoa ja vastaanottokeskuksen johtajaa. Jos arviointiryhmän jäsen eroaa tai kuolee kesken toimikautensa, Maahanmuuttovirasto nimittää uuden jäsenen asianomaisen yhteisön ehdotuksesta. Arviointiryhmän jäsenet toimivat virkavastuulla.

Arviointiryhmän on tarvittaessa kuultava asiantuntijoina kunnan viranomaisia, työsuojeluviranomaisia, työmarkkinajärjestöjä, mielenterveystyön ja lastensuojelun asiantuntijoita ja muuta tahoa, joka on tarpeen ihmiskaupan uhrin auttamiseksi.

Arviointiryhmän tehtävänä on:

- 1) ihmiskaupan uhrin avuntarpeen sekä auttamista koskevien säännösten soveltamisen ja soveltamisen lakkaamisen arvioiminen;
- 2) ihmiskaupan uhrin sijoittamisen ja palvelutarpeen arvioiminen;
- 3) ihmiskaupan uhrin turvallisuusriskien arvioimiseen ja turvallisuustoimenpiteiden suunnitteluun ja järjestämiseen osallistuminen; sekä
- 4) viranomaisten ja auttamisjärjestelmän toimijoiden välisestä tiedonkulusta huolehtiminen.

34 §

Asioiden käsittely moniammatillisessa arviointiryhmässä

Vastaanottokeskuksen johtaja kutsuu arviointiryhmän koolle. Vastaanottokeskuksen johtaja saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa arviointiryhmälle ja arviointiryhmä saa tehtävänsä hoitamiseksi käyttää yksittäistä ihmiskaupan uhria koskevia henkilötietoja, jos kyseessä oleva henkilö antaa siihen suostumuksensa tai se on välttämätöntä palvelutarpeen arvioinnin, palvelujen järjestämisen tai turvallisuustoimenpiteiden suunnittelun ja järjestämisen vuoksi. Arviointiryhmä ei saa luovuttaa näitä tietoja ulkopuolisille.

4 luku

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen

35 §

Edustajan määrääminen

Kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle alaikäiselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään edustaja viivytyksettä, jos hän on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.

Hakemuksen edustajan määräämisestä tekee vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi alaikäinen on rekisteröity. Ennen hakemuksen tekemistä alaikäistä on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Vastaanottokeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa alaikäisen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes alaikäiselle on määrätty edustaja.

Käräjäoikeus päättää edustajan määräämisestä. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaassa säädetään. Edustajan määräämistä koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

36 §

Edustajan kelpoisuus

Edustajaksi määrätään tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti.

Edustajaksi määräämisen edellytyksenä on, että henkilö on toimittanut käräjäoikeuden nähtäväksi rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun otteen rikosrekisteristä.

37 §

Edustajan tehtävät

Edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa alaikäisen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa sekä hoitaa alaikäisen varallisuutta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 ja 2 §:ssä, hallintolain 14 §:ssä, hallintolainkäyttölain 17 §:ssä ja 18 §:n 3 momentissa sekä holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) säädetään. Ennen alaikäisen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä alaikäistä on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Edustajan tehtäviin ei kuulu alaikäisen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.

38 §

Edustajan vapauttaminen tehtävästään

Jos edustajan määräämisen jälkeen ilmenee, että alaikäisellä on Suomessa huoltaja, edustaja on vapautettava tehtävästään, jollei vapauttaminen ole lapsen edun vastaista. Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä taikka jos siihen on muu erityinen syy.

Edustajan tehtävästä vapauttamista koskevan hakemuksen voi tehdä edustaja ja 15 vuotta täyttänyt alaikäinen itse, vastaanottokeskus, jonka asiakkaaksi alaikäinen on rekisteröity tai alaikäisen huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Käräjäoikeus päättää edustajan vapauttamisesta tehtävästään. Käräjäoikeuden tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaassa säädetään. Edustajan tehtävästään vapauttamista koskevaa päätöstä on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa.

39 §

Edustajan tehtävän lakkaaminen

Edustajan tehtävä lakkaa, kun:

- 1) edustettava tulee täysi-ikäiseksi;
- 2) edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta; tai
- 3) edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja.

Edustajan velvollisuudesta tehdä tili tehtävänsä päättyessä on voimassa, mitä holhustoimesta annetussa laissa säädetään.

40 §

Ilmoitusvelvollisuus

Käräjäoikeuden on ilmoitettava Maahanmuuttovirastolle kansainvälistä suojelua hakevan, tilapäistä suojelua saavan ja ihmiskaupan uhriksi joutuneen alaikäisen edustajan määräämistä tai vapauttamista koskevista päätöksistä.

Jos alaikäisellä on edustajan hoidettavana olevaa omaisuutta holhustoimesta annetun lain 66 §:ssä säädetyllä tavalla, käräjäoikeuden on ilmoitettava edustajan määräämisestä holhousviranomaiselle edustajan tehtävän merkitsemiseksi holhousasioiden rekisteriin.

5 luku

Rekisterisäännökset

41 §

Vastaanoton asiakasrekisteri ja edustajarekisteri

Vastaanoton asiakasrekisteri on automaattisen tietojenkäsittelyn avulla kansainvälistä suojelua hakevista, tilapäistä suojelua saavista ja ihmiskaupan uhreista pidettävä henkilörekisteri.

Edustajarekisteri on automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ilman huoltajaa oleville alaikäisille 32 §:n mukaan määräytyistä edustajista pidettävä henkilörekisteri.

Vastaanoton asiakasrekisteriin ja edustajarekisteriin sovelletaan henkilötietojen suojaa koskevaa lainsäädäntöä.

42 §

Rekisterien käyttötarkoitus

Vastaanoton asiakasrekisteriin kuuluvat valtakunnallinen rekisteri ja vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekisterit. Valtakunnallista rekisteriä pidetään kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanoton sekä ihmiskaupan uhrien auttamisen ohjausta, suunnittelua ja seurantaa varten. Vastaanotto- ja järjestelykeskusten osarekistereitä pidetään kansainvälistä suojelua hakevien ja tilapäistä suojelua saavien vastaanottopalveluiden järjestämistä sekä ihmiskaupan uhrien auttamista varten.

Edustajarekisteriä pidetään ilman huoltajaa olevien alaikäisten edustajatoiminnan ohjausta, suunnittelua ja seurantaa sekä käytännön hallinnointia varten.

Vastaanoton asiakasrekisterin ja edustajarekisterin tietoja voidaan käyttää tilastojen kokoamiseen kansallisten ja kansainvälisten tarpeiden mukaan ottaen huomioon, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään henkilötietojen käsittelystä.

43 §

Rekisterinpitäjät

Maahanmuuttovirasto vastaa vastaanoton asiakasrekisterin valtakunnallisen rekisterin ylläpidosta. Vastaanotto- ja järjestelykeskus vastaa vastaanoton asiakasrekisterin vastaanotto- ja järjestelykeskuksen osarekisterin ylläpidosta.

Vastaanotto- ja järjestelykeskus vastaa edustajarekisterin ylläpidosta.

44 §

Vastaanoton asiakasrekisteriin talletettavat tiedot

Vastaanoton asiakasrekisteriin saa tallettaa 41 §:ssä mainittujen henkilöiden ja heidän perheenjäsentensä asia- tai asiakasnumeron, nimet, sukupuolen, syntymäajan, -paikan ja -maan, henkilötunnuksen ja ulkomaisen henkilönumeron tai muun ulkomaisen henkilön yksilöimiseksi annetun tunnuksen, kansalaisuustiedot sekä tiedot siviilisäädystä ja perhesuhteista. Rekisteriin saa tämä lisäksi tallettaa tietoja, jotka koskevat:

- 1) majoittumista;
- 2) vastaanotto- tai käyttörahaa;
- 3) terveydentilaa;

- 4) kielitaitoa, koulutusta, ammattitaitoa ja työkokemusta;
- 5) rekisteröidyn suostumuksella tietoja tämän etnisestä alkuperästä ja uskonnollisesta vakaumuksesta, jos se on tarpeen vastaanottopalvelujen järjestämiseksi; sekä
- 6) kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa koskevaan hakemukseen liittyviä vastaanottopalvelujen järjestämiseksi tarpeellisia tietoja.

45 §

Edustajarekisteriin talletettavat tiedot

Edustajarekisteriin saa tallettaa 35 §:ssä tarkoitetun edustajan nimen, henkilötunnuksen, osoite- ja muut yhteystiedot sekä tietoja, jotka koskevat edustajaksi määräämistä, edustajan vapauttamista tehtävästään ja edustajantehtävän lakkaamista.

46 §

Vastuu rekisteriin talletetuista tiedoista

Rekisterinpitäjä vastaa rekisteriin tallettamiensa tietojen virheettömyydestä sekä tallettamisen ja käytön laillisuudesta omien tehtäviensä hoidossa. Muutoin rekisteripitäjän vastuuseen sovelletaan, mitä muussa laissa säädetään henkilötietojen suojasta.

47 §

Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyn oikeuksista on voimassa mitä henkilötietolain (523/1999) 6 luvussa säädetään.

48 §

Tietojen luovuttaminen rekisteristä

Sen lisäksi mitä muussa laissa säädetään, vastaanoton asiakasrekisteristä ja edustajarekisteristä saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa poliisille, rajatarkastusviranomaiselle ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle tietoja, jotka ovat niiden lakisääteisten tehtävien suorittamiseksi tarpeen.

Tiedot voidaan luovuttaa myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla. Ennen tietojen luovuttamista teknisen käyttöyhteyden avulla on tietoja pyytävän esitettävä selvitys tietojen suojaamisesta henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

49 §

Tiedonsaantioikeus

Rekisterinpitäjällä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, rajatarkastusviranomaiselta ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta vastaanoton asiakasrekisteriä varten sille laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi välttämättömiä tietoja.

Tiedot voidaan luovuttaa siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, myös konekielisessä muodossa tai teknisen käyttöyhteyden avulla, kun on selvitetty tietojen suojaaminen henkilötietolain 32 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.

50 §

Tietojen poistaminen rekisteristä ja tietojen säilyttäminen

Vastaanoton asiakasrekisterissä ja edustajarekisterissä olevat rekisteröityä koskevat tiedot poistetaan, kun niiden käyttötarvetta ei enää ole ja viimeistään viiden vuoden kuluttua viimeisestä rekisteröityä koskevasta merkinnästä.

Vastaanoton asiakasrekisterin, edustajarekisterin ja niihin sisältyvien tietojen pysyvästä säilyttämisestä määrää arkistolaitos siten kuin arkistolain (831/1994) 8 §:n 3 momentissa säädetään. Muutoin sovelletaan, mitä arkistolain 8 §:n 2 momentissa säädetään asiakirjan säilyttämisestä.

6 luku **Oikeusturva**

51 §

Valitus

Tässä laissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

Valituskirjelmän voi toimittaa myös vastaanottokeskuksen johtajalle, jonka on toimitettava kirjelmä oman lausuntonsa ohella viipymättä hallinto-oikeudelle.

Tässä laissa tarkoitettuun hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan, siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

52 §

Vastaanottopalvelusta perittävää maksua koskeva muutoksenhaku

Maksuvelvollinen, joka katsoo, että maksun määräämisessä on tapahtunut virhe, voi vaatia siihen oikaisua maksun määränneeltä vastaanottokeskuksen johtajalta kuuden kuukauden kuluessa maksun määräämisestä. Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Hallinto-oikeuden päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

53 §

Valituskielto

Vastaanottokeskuksen tai Maahanmuuttoviraston 15 §:n nojalla tekemään päätökseen, joka koskee majoittamista tai vastaanottokeskuksesta toiseen siirtämistä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

7 luku

Erinäiset säännökset

54 §

Salassapitovelvollisuus

Edellä a §:n mukaisten tehtävien hoitamista varten saadut tiedot ja asiakirjat on pidettävä salassa siten kuin laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) säädetään.

55 §

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Vastaanotto- ja järjestelykeskuksen haltuun on otettava asukkaalta sellaiset aineet ja esineet:

- 1) joilla voidaan aiheuttaa vaaraa asukkaan tai toisen henkilön hengelle, terveydelle tai turvallisuudelle tai vahingoittaa omaisuutta, jos on todennäköistä että ainetta tai esinettä käytetään edellä mainitulla tavalla; tai
- 2) joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty.

Haltuun otettu omaisuus on keskuksessa majoittumisen päättyessä palautettava omistajalle, jollei omaisuuden palauttamisesta, luovuttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä.

Haltuunotosta päättää ja haltuunoton tekee vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtaja tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Kiireellisessä tapauksessa haltuunoton voi tehdä myös muu vastaanotto- ja järjestelykeskuksen sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Haltuunotosta on tällöin viipymättä ilmoitettava johtajalle tai hänen määräämälleen sosiaalityöntekijälle tai ohjaajalle, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.

56 §

Asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen

Vastaanotto- ja järjestelykeskuksen asukkaan käytössä olevat tilat voidaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että asukkaalla on siellä edellä 55 §:ssä tarkoitettuja aineita ja esineitä.

Tarkastamisesta päättää ja tarkastamisen suorittaa vastaanotto- ja järjestelykeskuksen johtaja tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä tai ohjaaja. Tarkastaminen on tehtävä asukkaan ja keskuksen toisen työntekijän läsnä ollessa.

57 §

Aineiden ja esineiden haltuunoton ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisen yleiset edellytykset ja toimenpiteiden kirjaaminen

Aineiden ja esineiden haltuunotto ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastaminen ovat sallittuja vain, jos asukkaan oma tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus tai omaisuuden suojaaminen sitä välttämättä vaatii. Toimenpiteet on suoritettava turvallisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen, eikä niistä saa aiheutua tarpeetonta haittaa asukkaalle tai vahinkoa omaisuudelle.

Vastaanottokeskuksen on tehtävä pöytäkirja aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta. Pöytäkirjan allekirjoittaa toimenpiteen suorittaja ja läsnä ollut toinen työntekijä. Haltuunottoa koskevaan pöytäkirjaan pyydetään myös haltuun otetun omaisuuden omistajan allekirjoitus.

Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin haltuunoton ja tarkastuksen yhteydessä pöytäkirjaan kirjattavista tiedoista ja pöytäkirjan antamisesta tiedoksi asukkaalle.

8 luku

Voimaatulo- ja siirtymäsäännökset

58 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan x päivänä xkuuta 2011.

Tällä lailla kumotaan 1 päivänä toukokuuta 1999 annettu laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. (Vain toiseen lakiin)

59 §
Sirtymäsäännös

